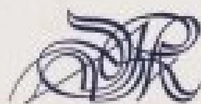
Gheorghe Bâgu

mărturisiri din întuneric

Gheorghe Bâgu

MĂRTURISIRI DIN ÎNTUNERIC

EDITURA TEHNICĂ
Bucureşti, 1993

Adresa: Editura Tehnică
Piaţa Presei Libere 1
33 Bucureşti, România
cod 79738

Redactor: **Laura Andreea Neagu**
Editare computerizată: **Liliana Stoica**
Tehnoredactor: **Olimpiada Nistor**
Coperta: **Simona Dumitrescu**

Bun de tipar: 12.10.93; Coli de tipar: 10,25
CZ: 82.3
ISBN: 973—31—0522—8

CUVÂNT ÎNAINTE

Am scris accastă carte cu dorinţa de a face cunoscută copiilor şi nepoţilor mei o parte din chinurile şi umilinţele pe care le-am îndurat în temniţele comuniste.

Mă simt dator să arăt că am fost îndemnat, cu multă insistenţă, de colegul şi prietenul meu Grigore Jacotă să aştern pe hârtie tot ceea ce îi povestisem în nopţile de taină, în coloniile de explorări geologice din munţii Almajului şi Căpăţînei, iar el, nefiind suspectat de către securitate, şi-a luat angajamentul să ascundă şi să păstreze manuscrisul.

Mărturiile le-am scris acum 20 de ani, stăpânit de frica şi groaza de a nu fi descoperite, fapt care, volens-nolens, a impus o oarecare reţinere şi atenţie la redactare.

După ce am terminat relatarea amintirilor din întuneric, am simţit o uşurare şi o mulţumire sufletească pentru că mă achitasem de o obligaţie morală. Obligaţie sfântă şi pentru faptul că toţi colegii cu care am fost judecat s-au prăpădit iar eu aveam datoria să spun urmaşilor tot ceea ce noi am suferit în timpul terorii roşii. De asemenea, trebuia să spun că sunt printre puţinii deţinuţi martori dintru început la aşa-zisa reeducare şi că am stat în aceeaşi celulă cu Ţurcanu Eugen, unul dintre cei mai sadici criminali cunoscuţi în lume. Faptele prezentate nu au fost denaturate şi m-am străduit să nu ascund nimic referitor la perioada de detenţie şi să fiu cât mai obiectiv.

După decembrie 1989 am revăzut textul şi am adăugat câteva pagini cu mărturii din perioada în care România a luptat pentru supravieţuire.

Sunt împăcat că generaţiile viitoare vor afla despre groaznica teroare dezlănţuită de stalinişti asupra celor care s-au împotrivit minciunii, incompetenţei şi distrugerii neamului.

Gheorghe Bâgu

MOTO:

„Aşezaţi unde suntem, în bătaia tuturor vânturilor, ca şi cum ne-ar fi fost menirea să stăm de strajă în faţa şi împotriva celor mai sălbatice vijelii, toată viaţa noastră de aproape două mii de ani n-a fost decât o trântă cu primejdia.

Am biruit adesea, dar cea mai mare biruinţă e că avem în ciuda tuturora, un pământ şi un steag pe care ai noştri au fost vrednici să le apere".

N. IORGA

I. ARESTAREA

Era luna mai 1948, luna florilor, luna viselor şi a nostalgiilor. Munceam mult. Se apropia sesiunea de examene, cu emoţii şi satisfacţii. Fiind către sfârşitul studenţiei, totodată fiind şi pedagog la liceul „Aurel Vlaicu", cu ajutorul unor elevi reuşisem să închiriez o cameră în apropierea liceului, la familia Tudose, pe strada Bucegi, cartierul Steaua.

La cămin învăţam împreună cu colegul Gheorghe Ispas pe care l-am rugat să vină să locuiască în perioada examenelor cu mine. A acceptat şi s-a bucurat pentru faptul că mai schimbă mediul, că o să aibă mai multă linişte şi că vom învăţa, în continuare, împreună.

În ziua de 23 aprilie, la Sfântul Gheorghe, ne-au vizitat aproape toţi colegii şi prietenii noştri cu care am băut vreo două pahare cu vin. Vinul ne-a dezlegat limbile aşa încât ne-am încins la discuţii aprinse despre incompetenţa conducerii ţării, despre incorectitudinea alegerilor din 1946, despre nedreptăţile pe care le suportă ţăranii noştri, despre pseudoajutorul sovietic şi reala jefuire. Am vorbit cu dispreţ despre Ana Pauker, Nicolski, Teohari Georgescu, Vasile Luca, Chişinevschi şi alţii. Spuneam: „Iată cine ne dă lecţii de patriotism şi cinste, trădătorii de neam şi ţară!" Am tot discutat până dimineaţa, iar la despărţire am cântat „Deşteaptă-te române".

Pe la începutul lunii mai, o parte dintre colegii şi prietenii noştri, în special dintre cei cu care petrecuserăm la Sfântul Gheorghe, au absentat de la cursuri şi laboratoare, fapt care ne-a îngrijorat, ţinând seama şi de conjunctura în care trăiam. Bănuiam că au fost arestaţi. Auzisem că pe la facultăţi şi prin alte centre universitare se făcuseră arestări masive. Neliniştea a început să apese peste viaţa noastră cuprinsă de groază şi zbucium, toate curmate brutal în noaptea de 17 către 18 mai, când, pe la ora 1, am auzit ciocănind în uşă. Încă nu ne culcaserăm.

Era Securitatea care îl căuta pe Ispas Gheorghe. Venise să-l ia pentru a da o scurtă declaraţie.

Până să se îmbrace bunul meu prieten, securiştii ne-au răscolit toată casa, au cotrobăit pe sub pat, prin aşternut, printre cărţi, dar n-au găsit nimic care să-i intereseze. Apoi au plecat, iar eu din prag l-am urmărit cu privirea ... Era o noapte cu lună plină, o noapte senină cu parfum de liliac, o noapte blândă şi răcoroasă. Ceea ce se întâmplase fusese ca un trăznet care îmi lăsase un gol în suflet, o neputinţă şi o zdruncinătură care m-au descumpănit şi m-au tulburat complet.

Din cauza panicii nu reuşeam să fiu obiectiv, să analizez faptele şi să văd adevărul. În această nelinişte sufletească în care trăiam, găseam tot felul de explicaţii. Încercam să-mi dau

curaj. Câteodată mă luau frigurile, îmi clănţăneau dinţii şi mă cuprindea o frică de moarte. Mă temeam de închisoare, de întuneric, de frig, de foame, îmi era frică de necunoscut şi nu-mi găseam odihna. Noaptea nu puteam să dorm şi aşteptam din clipă în clipă să fiu arestat. Ziua umblam năuc de acasă la universitate şi apoi de la universitate acasă. Din când în când mai treceam şi pe la liceul „Aurel Vlaicu" unde eram pedagog dar cu câtă frică! Mă temeam şi de umbra mea. Umblam cu rost şi fără rost. Nu mai mâncam şi mă uscam văzând cu ochii, mă gândeam că situaţia aceasta mă duce la nebunie şi că voi sfârşi la balamuc, dar reveneam admiţând că poate tot mai bine este la închisoare decât la casa de nebuni. Ce vremuri! Ce vremuri de cazne, de durere şi incertitudine.

Încetul cu încetul, după vreo două săptămâni, am început să mă obişnuiesc cu această stare şi să încerc reconstituirea, în gând, a tot ceea ce s-ar fi considerat greşeală.

Dar înainte de a arăta cum am fost arestat, consider necesar să descriu în câteva rânduri atmosfera din universitate şi chiar din societatea în care trăiam.

Eram imediat după terminarea celui de-al doilea război mondial, în timpul celei mai cumplite secete cunoscute pe teritoriul patriei noastre. Oamenii erau dezbrăcaţi şi flămânzi, morocănoşi, deprimaţi şi obosiţi. Fuseseră lăsaţi la vatră înfometaţi, slăbiţi, plini de păduchi şi abrutizaţi. Unii dintre noi, care luptaseră în linia întâi şi fuseseră răniţi erau, din punct de vedere fizic şi psihic, nişte epave.

Printre colegii noştri existau câţiva evrei comunişti care uneori ne acuzau, insultându-ne, că am luptat pe front împotriva Uniunii Sovietice, că suntem nişte criminali, iar alteori ne somau să participăm la acte de vandalism (de exemplu să mergem în Cişmigiu ca să dăm jos statuia lui Goga, considerat de ei un ticălos).

Pe noi ne durea sufletul când îi auzeam vorbind aşa şi ezitam să acţionăm alături de ei. Alţii reuşeau să se fofileze,

iar lingăii şi chiulăii treceau la fapte. Încet, încet tensiunea creştea şi prăpastia se adâncea. Apăruse o situaţie nouă: noi şi voi. Noi, aşa-zişii reacţionari, care formam majoritatea şi ei, comuniştii, care trăiau numai din lozinci mincinoase şi din difuzarea presei „progresiste". Aşa se face că în ziua de Sfântul Gheorghe am avut ce critica: că există studenţi care răzbat mai mult prin demagogie şi lichelism, că unii profesori capabili au fost destituiţi şi înlocuiţi cu semidocţi, că guvernul este subordonat politicii staliniste. Am mai vorbit de cotele mari de cereale, de povara grea de pe capul ţăranului, de cele 36 tone de aur de la Tismana, adică de tezaurul ţării, de petrolul nostru, de pădurile noastre şi câte altele ...

Unii încercau să scuze şi să accepte politica de forţă a U.R.S.S.-ului. Afirmau că nu ar fi trebuit să luptăm dincolo de Nistru, că ar fi fost bine dacă am fi procedat şi noi ca sârbii, cehii, polonezii: am fi fost ocupaţi, sărăciţi, călcaţi în picioare dar astăzi cu fruntea sus. Aşa, am fi avut alte drepturi. Paul Limbera zicea: „Dar noi n-am întors armele împotriva nazismului !? N-am luptat alături de sovietici în câmpia Panonică şi în munţii Tatra? N-am adus şi noi o contribuţie însemnată la distrugerea maşinii de război germane? Cât sânge am vărsat noi pentru victoria finală? Spune, mai bine, că aceasta este soarta popoarelor mici. Spune, mai bine, că Stalin, acest om fără pic de conştiinţă, ne-ar fi tratat ca pe toţi ceilalţi, adică ne-am fi „bucurat" de aceeaşi ocupaţie comunistă." Iar eu răspundeam: „Eu una ştiu, şi sunt convins, că această moştenire sfântă, pământul ţării noastre, a fost apărat şi păstrat timp de milenii cu multă trudă, cu multă politică abilă şi cu multe jertfe. Cât despre „aceasta este soarta popoarelor mici" nu sunt de acord. În secolul XX toate popoarele mici şi mari au aceleaşi drepturi şi se dezvoltă şi trăiesc pe baza principiului egalităţii şi coexistenţei paşnice."

Dar frica şi panica nu mă părăseau. În spaima mereu crescândă, care mă teroriza, căutam să-mi amintesc toată

discuţia din noaptea aceea albă a lui aprilie 1948, noaptea care avea să-mi aducă atâta întuneric, foame, frig şi mizerie, noaptea care mi-a distrus viitorul, sănătatea şi care mi-a spulberat toate speranţele. Străduindu-mă să reconstitui faptele, îmi reveneau în minte vorbele pe care le spusesem şi care ar fi constituit un pretext pentru acuzarea mea deoarece fusesem de acord cu colegii mei care detestau şi condamnau politica totalitară de uzurpare, subjugare şi asuprire. Când ajungeam la astfel de concluzii mă pierdeam, mă treceau toate transpiraţiile şi începeau bătăile de inimă. După o vreme iar mă linişteam, spunându-mi că sunt nevinovat, iar faptul că nu fusesem arestat mă încuraja. Ziceam: „Se vede că cei însărcinaţi cu arestarea noastră au constatat că eu nu am nici o vină". Şi astfel, au mai trecut vreo două săptămâni. Apoi, deodată, mi-am amintit că în seara cu pricina am cântat în cor cântece nepermise, cântece româneşti: „Deşteaptă-te Române", „Treceţi batalioane" şi altele şi că ne-am luat tot felul de angajamente, ca de exemplu să luptăm contra minciunii, a lenei, a lichelismului, a demagogiei.

Cât mă mai căiam şi cât mă acuzam şi cum dădeam toată vina pe băutură! Dar nu-mi revenisem bine după această întâmplare, când am primit o lovitură mai puternică, o lovitură de moarte: la Iaşi, la sfârşitul lunii iunie au fost arestaţi mai mulţi studenţi printre care şi logodnica mea, studentă la Chimie şi fratele meu, student la Litere. Năuc şi iresponsabil am lăsat totul de izbelişte şi am luat drumul pribegiei.

Mai întâi am stat câteva zile la Bucureşti, în cartierul Andronache, la un unchi al meu, comunist. Aici eram la adăpost dar mătuşa Ana, nevasta lui moş Vasile - comunistul, căuta să mă izgonească, găsindu-mi tot felul de pricini:

— Dacă ai terminat şcoala, de ce nu te duci acasă? Ce umbli toată ziua câine surd la vânătoare? La ce te gândeşti? La ce te gândeşti? Te gândeşti că a ars şura lui Leiba şi nu au unde să se culce vrăbiile? Ce-o să zică mă-ta cînd o afla că te

plimbi cât este ziua de mare, ca nepotul mitropolitului, printre oi? Ce-ţi pierzi timpul prin Bucureşti?

Vrând-nevrând, cu frică sau fără frică, am fost nevoit să-mi iau valiza şi să plec. Unde? Nici eu nu ştiam Am plecat mai întâi spre casă, în nordul Moldovei şi am poposit, la început, la un văr, preot în satul Tulbureni, la vreo 5 km de Botoşani. Aici am fost găzduit câteva zile, până ce a auzit popa despre ce este vorba, după care nu ştia cum să scape de mine. În cele din urmă s-a hotărât şi mi-a spus cu multă bunăvoinţă:

— Măi Gheorghiţă, Dumnezeu să-ţi călăuzească paşii şi să umbli din succes în succes, din bucurie în bucurie, dar gândeşte-te şi la mine, care întreţin o familie grea. Uită-te şi la copiii mei

Mi-am luat valiza şi iarăşi am plecat. Supărat, supărat, necăjit şi foarte deprimat am nimerit la alt unchi, frate al tatei, la moş Costică, pensionar în Dorohoi. Locuia aproape de casa noastră, pe strada Ştefan cel Mare şi gard în gard cu casa logodnicei mele (actuala mea soţie). El mi-a spus:

— Măi băiete, stai la noi fără frică. Stai cât vrei, căci nimeni n-o să se lege de tine. Eu sunt bătrân şi n-am făcut rău la nimeni. Am muncit toată viaţa şi am crescut o casă de copii, pe care i-am dat patriei. Cinci fraţi am plecat odată din aceeaşi casă la război, pentru a face România Mare. Cel mai mare, Gheorghe, frate şi cu tatăl tău, Dumnezeu să-i ierte pe amândoi, este în Mausoleul de la Mărăşeşti, eu am fost rănit, moşi-tu Vasile şi moşi-tu Ion au căzut prizonieri la nemţi, aşa că am vărsat mult sânge pentru ţară. Stai la mine fără frică.

Mi-a dat o cameră curată, răcoroasă, cu miros de busuioc şi cu linişte de mormânt. Citeam toată ziua şi nu reţineam nimic. Mă ridicam şi mă plimbam în jurul mesei, apoi mă uitam la câte o fotografie ore întregi. Mă uitam la moş Costică şi-l vedeam tânăr, sergent de roşiori, frumos şi brav. Atunci îmi veneau în minte şi fraţii tatei, morţi şi răniţi la Mărăşeşti pentru întregirea neamului.

Seara, după ce întunericul cuprindea toată firea, ieşeam pe prispă, pe nişte trepte în spatele casei, şi priveam cerul şi galaxiile. Mă gândeam la infinitul Universului şi la micimea şi răutatea oamenilor. Frica mă cuprindea iarăşi. Din nou mă gândeam ce trebuie să fac şi încotro trebuie să apuc.

Cu mult necaz şi cu mult zbucium sufletesc, cu nopţi de insomnie şi febră, timpul se scurgea şi uşor vara s-a dus şi a venit toamna. Şcolile s-au redeschis, vremea a devenit răcoroasă şi pomii au început să ruginească. Mă uitam la livezile îmbătrânite, la dealul Polonic care se profila ca o umbră uriaşă peste şesul Călănceni, apoi priveam spre valea Jijiei. Totul era trist şi mohorât, totul părea pustiu. Nu a durat mult şi a căzut bruma. Eram deznădăjduit şi mă durea sufletul când mă gândeam că nu mai sunt în rând cu oamenii, că trăiam izolat de lume, într-o casă la doi bătrâni. Mă socoteam un laş, un netrebnic. Mă întrebam: pentru care motiv stau eu închis în casă? Până când voi sta şi ce voi face, ce mai aştept?

Într-o duminică, mama logodnicei mele a venit pe la moş Costică, care a primit-o bine şi care a întrebat-o de unde ştie că eu sunt găzduit la el şi dacă mai ştie altcineva lucrul acesta. Ea a spus că a aflat de mine de la mama şi că nu mai ştie nimeni. Când m-a văzut a început să plângă în hohote. După ce s-a potolit, mi-a povestit cum a fost arestată Didina. Venise acasă să-şi pregătească examenele pentru sesiunea din iunie. Într-o noapte aude că bate cineva la uşă. Bărbatul ei era la lucru pe un şantier la Iţcani-Suceava, iar ea era acasă singură cu copiii. Didina nu se culcase, încă mai învăţa. A intrat un civil în casă, s-a legitimat, a arătat că este ofiţer la securitate şi a întrebat de studenta Popuşoi Didina. A mers la ea şi i-a spus să-l urmeze pentru o declaraţie. Săraca nu a reuşit să scoată nici un cuvânt. L-a urmat liniştită, fără frică. În drum, aproape de biserica Sf. Neculai, îi aştepta o maşină în care s-au urcat şi au luat-o spre Suceava. De atunci n-au mai văzut-o.

O întreb:

— Cine era şeful Securităţii şi cine a arestat-o?

— Carol Hudescu.

— Care? Fostul Carol Segal?! Carol, pe care soţul matale l-a ajutat şi l-a adăpostit în timpul prigoanei legionare?

— Da, acela.

— Şi?

— A fost bărbatul meu la el, a căzut în genunchi, l-a rugat să-i spună cu ce a greşit fata, să-i dea voie să o vadă, să-i dea un pachet cu ceva mâncare şi cu rufe de schimb. Carol a fost neînduplecat, n-a admis nimic ...

În acest timp, eu mă plimbam prin cameră. Ea mi-a urat mult noroc, sănătate, succes şi a plecat ...

Într-o noapte, din prima decadă a lunii octombrie, m-am hotărât, cu banii pe care îi mai aveam, să plec la Iaşi. Era luni 10 octombrie. Miercuri, cu trenul de 4 dimineaţa am plecat.

Ajuns la Iaşi, am tras la un coleg de-al meu care locuia pe stada Florilor, la numărul 8. M-a primit cu multă căldură, mi-a făcut patul şi mi-a dat să mănânc. Cu el mai stătea un coleg de liceu, Mierlă Vasile. Şi la ei era sărăcie, dar aveau libertate, tinereţe şi speranţe Eu cu speranţa terminasem din luna mai. Atât Teodoreanu cât şi Mierlă mă încurajau şi nu ştiau ce să-mi mai povestească. Presimţeam că în curând voi fi privat de ceea ce este vital, de ceea ce este mai necesar şi mai sfânt omului: de libertate. Ei vorbeau, în timp ce gândurile mele zburau departe...

Se înnopta şi în lumina palidă şi blândă a sfârşitului de octombrie, totul părea scăldat în culori pastelate. Toamna parcă se plimba prin case, prin grădini şi pe străzi, colorată în ciclamen, împodobită cu crizanteme şi cu dantelărie de funigei. Într-un târziu ne-am culcat. Vasile Mierlă şi Ion Teodoreanu au început să sforăie.

Eu nu reuşeam să adorm. Mă gândeam la Evul Mediu, la Inchiziţie, la Dostoievski care povesteşte că în închisoarea de la Toblosk a văzut oameni legaţi de zid, ferecaţi de ani de zile şi care, după ce scăpau de lanţ, purtau cătuşe până la sfârşitul

vieţii. Mi-am amintit de povestirile lui Topârceanu, din prizonierat, şi de povestirile lui Valeriu Branişte, din puşcărie. Mi-au venit în minte şi suliţele lui Vlad Ţepeş. Acest domnitor avea în Mănăstirea Snagov o cameră a cărei duşumea era montată pe nişte bile de lemn şi care, cu ajutorul unor scripeţi, se trăgea din afară; în felul acesta podeaua aluneca până când camera rămânea fără duşumea. Aici, pe un perete, exista o icoană mare a Sf. Gheorghe, iar pe o măsuţă erau un sfeşnic cu o lumânare aprinsă şi o cană cu apă. Ţepeş închidea în acest interior, cu duşumeau glisantă, boieri necredincioşi sau răufăcători, pe care-i îndruma şi-i sfătuia, după caz, să se închine la icoană şi să se roage pentru iertarea păcatelor şi a greşelilor comise faţă de domnie. După 4-5 ore de rugăciuni sau după 4-5 zile, cel pedepsit simţea cum îi fuge pământul de sub picioare şi tot îi fuge, şi-i fuge, încerca să se agaţe de ceva şi nu avea de ce, lumânarea şi masa cădeau în gol, apoi cădea şi el într-o groapă adâncă de 20 de metri, unde se găseau înfipte suliţe. În suliţe îşi dădea obştescul sfârşit, nespovedit şi neîmpărtăşit.

A doua zi am plecat să mă interesez de un transfer şi m-am întâlnit cu un coleg de liceu, cu D. Ştefano, care-şi trecea teza de licenţă la Farmacie cu un subiect din botanică şi care, ştiindu-mă naturalist, m-a invitat să iau parte la prezentarea lucrării.

Către seară, cu Vasile Mierlă şi Teodoreanu, am ieşit la plimbare. Nu-mi găseam astâmpărul. Iaşul, distrus de război, începuse să se refacă şi cu luminile aprinse părea foarte frumos. Tineri şi tinere, veseli şi plini de viaţă se îmbrăţişau, urcau în deal şi coborau în vale, erau gălăgioşi şi entuziaşti. Reintrat între prieteni, reintrat în viaţă după autoexilul de la moş Costică, totul părea schimbat, totul era nou şi frumos şi păşind alături de colegii mei, mă gândeam cât de inuman este să privezi de libertate pe semenul tău! Cât de scurtă este viaţa şi cum nu ştim să o preţuim! Din nou mă simţeam hăituit şi obidit. Forfota de pe stradă începea să mă obosească.

II. SECURITATEA IAŞI

Era seara zilei de 14 octombrie 1948, de sfânta Paraschiva, mare sărbătoare creştinească la Iaşi. La un moment dat a apărut în faţa noastră un pirpiriu cu un cap mare, clăpăug, cu gâtul ca de scripcă şi cu dinţii mari şi rari. Cu mişcări iuţi şi stinghere, rîzând forţat, ne-a blocat drumul.

— Vă rog, legitimaţiile dumneavoastră! Ca şi cum mi-ar fi dat cu un par în cap, eram să cad jos, dar mi-am revenit imediat şi mi-am impus curaj şi nepăsare. Ce o fi, o fi Am prezentat şi eu legitimaţia după care am fost invitat să-l urmez pentru a da o scurtă declaraţie. Ştiam eu ce declaraţie mă aşteaptă şi cât de scurtă este. Totuşi, l-am urmat pe acest slăbănog de care aş fi putut să scap cu un singur pumn, bineînţeles, dacă n-aş fi ştiut că în spatele lui mai sunt vreo zece. Totul se sfârşise.

Mi-am văzut cariera ratată, viitorul distrus, libertatea pierdută şi într-adevăr tot ce are omul mai scump şi mai sfânt în viaţă am lăsat la poarta închisorii şi din acea seară nu am mai fost Gheorghe Bâgu, ci numărul 1 211. Ce coincidenţă: tot cursul superior de liceu am purtat numărul 211 !?

Am intrat pe poarta unei clădiri care nu trăda nimic din rolul şi importanţa ei. Era o casă particulară, aşezată pe una din cele mai frumoase străzi ale Iaşului, pe strada Copou, care ducea spre grădina publică cu teiul lui Eminescu. O casă moldovenească cu geamuri şi uşi mari, cu cerdac îmbrăcat cu iederă şi cu flori. Am intrat într-o cameră mare şi rece, în care se găseau un birou învelit cu hârtie albastră şi câteva scaune vopsite în maron, murdare şi şubrede. Pe pereţi un singur portret, cel al lui Stalin. Era izbitor contrastul între interiorul murdar, respingător, îmbâcsit de fum de ţigară şi exteriorul

curat şi ospitalier. Nu mi s-a spus nici un cuvânt. După câteva ore s-a deschis uşa şi a intrat locotenetul Blehan pe care-l cunoşteam ca elev repetent. M-a surprins apariţia lui în haine militare. S-a uitat nehotărât la mine.

— Acesta este? a întrebat el, deşi mă cunoştea.

Ordonă să mă percheziţioneze, să-mi scoată cureaua şi şnururile, să-mi ia actele şi verigheta şi să mă ducă la celula 1, apoi m-a predat unui gardian cu care am mărşăluit pe o sală fără lumină, vreo 10-15 paşi. Când ne-am oprit gardianul a aprins o lanternă şi a deschis un lacăt la o uşă. M-a luat de spate şi m-a repezit într-un interior cu întuneric beznă ... şi a închis uşa cu lacătul. Am rămas puţin nemişcat, pe urmă am început să pipăi şi să caut pe lângă pereţi vreun pat pe care să mă culc. Umblând foarte atent şi încet, cineva din cameră m-a întrebat:

— Ce cauţi?

Nu m-am speriat. Pe loc mi-am dat seama că este vorba de un deţinut şi i-am răspuns:

— Caut un pat să mă culc.

— Nu observi, nu simţi că peste tot sunt numai paturi?

Am înţeles că trebuie să mă culc pe jos şi că în cameră mai sunt şi alţi deţinuţi. M-am apropiat de ei şi m-am întins pe duşumeaua fără aşternut. În celulă mirosea îngrozitor a urină şi mucegai şi era tare frig.

— Stai aici lângă mine. De unde eşti şi pentru ce te-au arestat?

Ca renăscut după un lung, greu şi nesuportat exil, după o lungă şi grea izolare, bucuros că nu mai sunt urmărit, că mi-am găsit ortacii, am răspuns spontan, în rime stâlcite şi involuntare:

— Sunt din Dorohoi, şi sunt considerat periculos. Motiv pentru care m-au depus aici, jos, pe duşumea, fără şnururi şi curea.

— Auziţi, măi, ce-i umblă gura dorohoianului !

— Dar dumneavoastră, zic eu, oarecum satisfăcut că nu mai sunt singur, pentru care fapte necugetate vă pătimiţi pe duşumele, în bezna aceasta?

Văzând că nu se grăbesc cu răspunsul, îl înghiontesc uşor pe primul de lângă mine, care-mi spune:

— Eu mă numesc Zaharia şi am fost actor la Teatrul Naţional din Iaşi, primul de lângă mine este inginerul Cosmovici, iar lângă el sunt un locotenent de grăniceri şi trei ţărani.

— Aici, zice unul dintre ţărani, am fost aduşi pentru păcatele părinţilor noştri.

— Ale părinţilor?

— Da. Ei săracii au trudit şi au adunat să aibă, să avem cu toţii, şi astfel au devenit bogaţi, au devenit chiaburi acum tragem şi noi.

— Mai terminaţi odată, intervine cineva, cred că era Cosmovici, o să vorbiţi mâine toată ziua, că ce aveţi alta de făcut! N-aveţi nici de arat, nici de semănat, nici de prăşit şi nici de plivit, aşa că lăsaţi gura!

Ne-am culcat. Eu, parcă adus într-un adăpost ospitalier, m-am lipit de fratele Zaharia, pentru a mă încălzi şi am adormit...

Într-un târziu, m-au trezit discuţiile fraţilor de suferinţă.

Am deschis ochii şi ajutat de cele câteva raze de lumină care străbăteau prin crăpăturile de la uşă, am încercat să examinez camera şi oamenii. Ca printr-o ceaţă deasă şi întunecoasă se vedea un interior mare, sinistru, murdar şi fără geamuri. M-am uitat apoi la oameni. Zaharia, scund şi bine legat, cu fruntea lată şi părul ondulat, slăbit şi înnegrit de suferinţa arestului în care zăcea de cinci luni, privea tăcut şi mirat spre mine. Eu m-am ridicat în capul oaselor şi am început să mă mişc, să fac gimnastică. Atunci, într-un colţ, am zărit o oală mare de lut cu fecale şi în jurul ei o baltă de urină. Am înţeles că aici urma să-mi fac necesităţile.

Cosmovici, un bărbat înalt, frumos şi distins se uita întrebător şi ironic la mine. Eu eram contrariat. Ca să schimb atmosfera, să mai glumim, încep să mă vaiet:

— Doamne, cu ce ţi-am greşit? Doamne, care pretinzi că eşti bunătatea curată, de ce pe unul îl culci în urină şi pe altul în puf? De ce pe unul îl hrăneşti cu fazan şi pe altul cu spălături de vase?

Şi iar mă uit insistent la fecale şi mă prefac că nu observ pe Cosmovici, care mă urmărea şi iarăşi întreb:

— Doamne, suntem într-adevăr în secolul XX? „Doamne, Doamne, ceresc Tată, noi pe Tine Te rugăm"

— Dorohoiene, zice Cosmovici, nu face pe naivul şi pe disperatul din prima azi. Ce-o să zici tu, după vreo şase luni?

Când am auzit de şase luni, m-am întristat, dar mi-am revenit repede, considerând că prietenul Cosmovici vorbea cu răutate şi venin datorită vieţii sale osândite. „Şase luni? Cine rezistă în condiţiile astea şase luni ! Mai bine s-ar bate peste gură şi n-ar mai cobi a moarte" gândeam eu.

La Iaşi, nu se dădea de mâncare dimineaţa. Se mânca o ciorbă seara. Oamenii erau nervoşi şi foarte flămânzi. Până la prânz am tot povestit. La prânz am primit câte un sfert de pâine. Zaharia mi-a spus să nu mănânc tot, să mai aştept până va veni şi ciorba. Într-adevăr, pe la ora 15 ne-au adus o oală cu resturi rămase de la restaurante sau de la cantine. În celulă existau nişte străchini de lut ciobite, altele crăpate, soioase şi împuţite în care Zaharia a împărţit în mod frăţesc ciorba. Ciorba, aşa cum am mai spus, era spălătură de vase cu urme de cartofi şi fasole şi cu miros de carne şi câteodată cu mucuri de ţigară.

În aceeaşi zi, spre seară, au fost aduşi în celula noastră încă doi ţărani: tată şi fiu, doi hojmălăi înalţi şi osoşi. Tatăl cred că avea înălţimea de doi metri iar fiul să fi avut cam 1,95 m. Purtau în picioare opinci sparte, nerăzuite, mari şi diforme, un fel de corăbii făcute din câte o piele de porc. I-am întrebat ce au făcut şi de unde sunt. N-au vrut să răspundă.

Ne-au rugat să-i lăsăm în pace să se odihnească. S-au culcat pe duşumea şi au adormit imediat. Se vedea că erau tare obosiţi.

Tot aici erau reţinuţi, de o jumătate de an, doi fraţi ţărani dintr-o comună din apropierea Iaşului. Am aflat de la ceilalţi pentru ce au fost arestaţi: pentru că trecuse războiul şi prin comuna lor şi pentru că acolo frontul a ţinut mai multe luni, după ce sovieticii au înaintat spre vest, ei au găsit în ogradă un tun părăsit. L-au luat şi l-au ascuns într-o claie de fân. Unul dintre ei făcuse armata la artilerie, a analizat tunul şi a ajuns la concluzia că este în perfectă stare de funcţionare, iar pentru orice eventualitate au adunat şi câteva obuze. În noaptea de Înviere, de sărbătoarea Paştelui, în Moldova este obiceiul să se tragă focuri de armă. Ei au scos tunul din claia de fân şi, fiind băuţi, au tras câteva obuze spre soare-răsare. Pentru această faptă stăteau închişi din luna aprilie şi acum ne aflam în octombrie iar organele de anchetă nu reuşeau să-i încadreze într-un articol de lege. În codul nostru penal există pedeapsa pentru port ilegal de armă, dar pentru port ilegal de tun nu există. Totuşi, până la urmă s-a găsit o soluţie pentru a-i condamna exemplar; tunul este tot o armă, nu?

În fiecare seară, pe la ora opt, ni se aducea aceeaşi ciorbă, care după obiceiul locului, o lăsam pentru a doua zi, când Zaharia reuşea s-o împartă. Noaptea ne culcam flămânzi.

Îmi amintesc că, în fiecare seară, gardianul scotea pe unul dintre noi să verse ţineta (oala în care ne făceam nevoile) care era neîncăpătoare căci ne înmulţiserăm. În această situaţie, conducerea închisorii a hotărât ca întotdeauna înainte de a se lăsa întunericul să fim scoşi pe rând, câte unul, şi conduşi în grădină, la o groapă, unde să ne facem nevoile, păziţi de caraliu. Groapa era lângă gard şi toţi cetăţenii care treceau pe trotuar, vrând-nevrând, ne vedeau. Pe gardieni nu-i deranja această situaţie. Ei ne păzeau să nu fugim iar noi, la un pas de ei, pe vine, cu pistoalele aproape de cap, în văzul tuturor, ne făceam nevoile.

Noaptea, până adormeam, mă gândeam la mama. Mă gândeam şi la logodnica mea, care se găsea şi ea în închisoarea de la Suceava şi care suporta ca şi mine aceleaşi nedreptăţi şi umilinţe. O ştiam delicată, sfioasă, pudică şi mă înfiora gândul că s-ar putea să nu reziste şi că va muri în puşcărie. Nici de mine nu eram sigur că voi putea suporta acest calvar până la sfârşit.

Într-o noapte, pe când dormeam, am simţit că cineva îmi smulge părul din cap. Pentru că dormeam între Zaharia şi Cosmovici, am avut impresia că unul din ei visează şi că, prin somn, mă trage de păr. Întind mâna şi apuc un şobolan care îmi smulgea părul pentru a-şi face cuib. Cu gînduri sumbre, înfometaţi, dormind pe jos, pe scândura goală, cu şobolani, cu miros de urină şi fecale, timpul trecea foarte greu.

Când am împlinit trei săptămâni de închisoare, noaptea târziu s-a deschis uşa, s-a aprins o lanternă puternică şi gardianul m-a strigat şi mi-a spus să-mi iau bagajele şi să-l urmez.

N-aveam nici un bagaj, dar până când m-am sculat, până m-am dezmeticit şi având puţină lumină de pe culoar, am avut posibilitatea să mă uit atent prin cameră şi la deţinuţi. Ce mi-a fost dat să văd! Un tablou de grotă. Tot felul de larve mişunau pe jos şi se îngrămădeau prin unghere. Gândaci şi păianjeni se căţărau pe pereţi, peste tot gunoi, mucegai şi urină. Pereţii murdari de sânge şi scorojiţi de var. Cine ştie ce lupte, ce bătăi se dăduseră pe aici! Tabloul se completa cu nişte stafii nebărbierite, gălbejite, respingătoare şi flămânde, cu oamenii care zăceau pe duşumea şi care s-au ridicat să-şi ia rămas bun de la mine. La plecare toţi mi-au urat noroc şi sănătate. Eu le-am mulţumit şi le-am urat eliberare grabnică şi din nou, neîncrezător, am plecat fără nici o speranţă. Escortat şi bine păzit am ajuns în camera de gardă unde Blehan mi-a dat cureaua şi şnururile, apoi a ordonat să mi se pună cătuşele. M-a dat în primire pirpiriului cu capul mare care mă arestase şi mi-a spus:

— Vezi că te transferăm la Bucureşti, vei pleca cu trenul însoţit de dumnealui. Să nu schiţezi nici un gest şi să nu vorbeşti cu nimeni, să nu încerci să fugi că vei fi împuşcat pe loc.

Am plecat. În gară, până la sosirea trenului, am văzut mai mulţi cunoscuţi care nu au îndrăznit să-mi vorbească. Ziceam în sinea mea: „Să-i fie pirpiriului ruşine şi la toţi cei ce-şi bat joc de oameni". Dar sunt convins că el nu avea ruşine. Un om de omenie, un om cu bun simţ, nu ar fi executat ceea ce executa el oricât de bine ar fi fost plătit. Mă consideram pedepsit pe nedrept şi eram în permanenţă revoltat. Dar n-aveam voie să vorbesc şi chiar dacă aş fi avut această posibilitate nu aveam cu cine. Tăceam şi aşteptam. O, şi cât de mult am aşteptat!

În tren erau tot felul de călători, femei şi bărbaţi care mă priveau cu compătimire, iar câte unul îndrăznea să întrebe pe pirpiriu ce am făcut. Agentul securităţii le răspundea că nu ştie şi că mă duce la închisoarea Văcăreşti, închisoare pentru cei condamnaţi de drept comun, adică pentru hoţi. În gara Bîrnova, trenul a stat mai mult şi câteva femei au coborât şi au cumpărat câteva plăcinte cu brânză pe care, cu aprobarea agentului, mi le-au oferit. Ce era în mintea acestor femei este greu de ghicit. Mă credeau într-adevăr un criminal, căruia totuşi trebuiau să-i dea o bucată de pâine, sau ştiau că gardianul minte? Le-am mulţumit şi pentru că eram nemâncat de peste trei săptămâni, le-am înghiţit nemestecate. Căldura din tren m-a moleşit, plăcintele m-au hrănit bine, somnul m-a furat şi am trecut în lumea viselor. Am dormit până în apropierea Ploieştiului, adică până s-a făcut ziuă. De la Ploieşti la Bucureşti, din locul unde eram legat, priveam pe fereastră şi în fuga trenului vedeam sate, case cu cerdac, copaci desfrunziţi şi oameni liberi. Oameni liberi şi copii care mergeau la şcoală, iar în depărtare se zărea Bucureştiul. Nu peste mult timp am ajuns în Gara de Nord. Din nou

frica de necunoscut a început să mă cuprindă. Mă puteam aştepta la orice ....

De la Gara de Nord, am mers pe jos până la Ministerul de Interne. Pe Calea Griviţei, viaţa şi libertatea pulsau din plin.

Bătea un vânt rece, iar pe cer se îngrămădeau nori grei. Când am trecut pe lângă grădiniţa din apropierea catedralei Sf.Iosif, parcă toate crizantemele mă priveau şi mă compătimeau. Ce toamnă jalnică .... Ajuns la minister, am fost predat cu proces verbal ofiţerului de serviciu.

III. MINISTERUL DE INTERNE

În subsolul Ministerul de Interne, în aceeaşi cameră cu mine, mai aştepta o doamnă înaltă, frumoasă, elegantă şi durdulie, în vârstă de 30-35 ani. Era de o politeţe slugarnică. Aştepta şi ea repartizarea la una din celulele securităţii sau poate o minune, o îndurare Se făcuse seară şi încă nu fuseserăm repartizaţi. Eu, în timp ce foamea mă rodea, mă gândeam departe, la Magna Charta Libertatum apărută în Anglia în urmă cu peste 300 de ani La noi încă se mai construiau închisori!

După o zi de post negru, m-a luat în primire un gardian care m-a condus pe o sală lungă şi îngustă puternic luminată, de o parte şi de alta cu uşi metalice, cam din trei în trei metri. Era o linişte de cavou. Personalul de serviciu circula în papuci de casă. Am fost introdus în celula 24, o celulă mică cu paturi zidite în pereţi, curată şi luminată cu neon.

Această închisoare, adică acest subsol special amenajat pentru suferinţă a fost construit din ordinul lui Armand Călinescu, sluga credincioasă a lui Carol al II-lea. Tot Armand Călinescu a zidit şi puşcăria de la Piteşti unde, mai târziu, aveam să-mi petrec aproape un an din viaţă. Armand şi Carol al II-lea n-au ştiut să construiască şosele, şcoli şi spitale ei au construit puşcării.

Dar dacă abuzurile din timpul dictaturii carliste şi a celei fasciste au năpăstuit o mică parte din populaţia acestei ţări, dictatura comunistă instalată în martie 1945 a săvârşit un genocid la scară naţională, lovind atât în intelectualitate şi muncitorime cât şi în ţărănime.

În celulă, pe paturi, zăceau doi muribunzi: primul se numea Lăzărescu şi fusese avocatul Curţii Regale, iar celălalt se numea Iordan şi fusese funcţionar superior în Ministerul de Finanţe. Jos, pe o saltea, se pătimea un ungur în vârstă de peste 40 de ani, care fusese fabricant de mobilă în Tîrgu Mureş.

Lăzărescu m-a întrebat cum mă cheamă, ce meserie am, de unde sunt şi pentru ce am fost arestat. După ce i-am răspuns, m-a întrebat care este situaţia afară, ce se mai aude şi când consider eu că vom scăpa. Mai precis, când cred eu că ne vor elibera americanii. Nefiind în măsură să-i răspund la ultima întrebare aşa cum ar fi dorit el şi văzând că sunt prost informat şi că n-am vederi politice, m-a întrebat insinuant şi grosolan ce caut eu în puşcărie? Iordan s-a uitat dojenitor la Lăzărescu şi i-a spus să mă lase în pace dându-i a înţelege că eu sunt trimis special în celula lor pentru a-i spiona. Lăzărescu fusese chinuit, maltratat şi devenise răutăcios. Era mare contrast între fizicul său de intelectual distins şi delicat şi comportarea sa grosolană. Fiecare vorbă, fiecare întrebare, erau pline de spini şi de venin. Boala îl înrăise. Urina sânge şi-şi scuipa plămânii.

Ungurul intra câteodată în discuţie dar intervenţiile lui nu erau întotdeauna la obiect din cauză că nu înţelegea limba

română. El afirma că la anchetă i s-a comunicat că va sta închis până-i va creşte barba mai jos de genunchi.

Lăzărescu mă desconsidera, mă sfida şi mă privea cu un dispreţ pătimaş. Într-o zi vorbea în limba franceză cu Iordan şi-l întreba:

— Cum a ajuns acesta în puşcărie şi cum o fi penetrat de a ajuns student?

Înţelegând discuţia l-am întrebat:

— Ascultă domnule Lăzărescu, ce apărai dumneata ca avocat la curtea lui Carol al II-lea? Apărai desfrâul, lichelismul, minciuna, apărai pe doamna Lupescu? Te lauzi că eşti fiu de ţărani şi că eşti român. Ce apărai? Apărai pe toţi cei ce dădeau cu piciorul în tradiţiile şi aspiraţiile poporului nostru, apărai pe toţi cei ce ne sfidau şi ne batjocoreau? Apărai pe Carol al II-lea? Asta apărai? Bravo, fecior de ţăran!

Din ziua aceea atât Lăzărescu cât şi Iordan n-au mai vorbit cu mine şi mărturisesc că este foarte greu să convieţuieşti într-o celulă de câţiva metri pătraţi cu oameni care te duşmănesc. Este aproape de nesuportat. După ce că eram atât de amărâţi şi bătuţi de soartă, ne mai amăram şi noi.

În fond, cu sau fără Carol al II-lea şi camarila lui, tot sub dictatura comunistă am fi ajuns. Degradarea societăţii româneşti, ca urmare a abuzurilor de putere şi a compromiterii unor oameni politici din ultimii ani antebelici, a contribuit într-o mare măsură, cred eu, la faptul că puţinii comunişti din ţară, care au ridicat capul lor de năpârcă în 1944-1945, au putut racola destui oameni pentru armata lor de turnători, de securişti şi de activişti analfabeţi. Aceştia au provenit din drojdia societăţii româneşti formată în vâltoarea politicianismului abject, compromis, şi au distrus conştiinţa unei părţi din muncitorime.

Ungurul a înţeles că ne-am certat şi încerca să ne împace, dar nu reuşea. Nu ştia să pronunţe româneşte decât câteva cuvinte. Mai mult mima şi gesticula. Era foarte caraghios. Mic de statură şi îndesat, părea un cub pe două picioare subţiri.

Avea capul mare, bărbia lată, cu ochi holbaţi şi urechile clăpăuge. Imaginaţi-vă acest om care se schimonosea şi făcea spume la gură într-o limbă stâlcită şi şoptită, nereuşind, de fapt, să spună nimic.

În fiecare dimineaţă ni se aducea în celulă o mătură pentru curăţenie, apoi ne scoteau la WC. La prânz ni se aduceau, exact la aceeaşi oră, o ciorbă de fasole şi un sfert de pâine, iar seara o ciorbă de arpacaş. În celula aceasta luminată puternic am stat o lună de zile fără să fiu anchetat şi tot aici am avut şi conflictul cu amicii de suferinţă.

Într-o seară s-a deschis uşa şi un gardian mi-a şoptit să-mi iau bagajul şi să-l urmez. M-am bucurat, le-am spus celor ce rămâneau noroc bun şi am executat totul fără nici un murmur. Lăzărescu şi Iordan n-au schiţat nici un gest şi nici nu mi-au răspuns la salut. Singur ungurul, neştiind ce se întâmplă, devenise agitat şi întrebător. Se schimonosea ca de obicei.

Am fost condus la corpul de gardă, unde fuseseră aduşi şi câţiva dintre colegii şi prietenii mei.

N-am avut voie să vorbim. Mă uitam la ei cu milă şi compătimire. Am revăzut pe Cîrciumaru Tudorel, Baciu, Rădoi, Ivănescu, Ispas, Voiculescu, Paul Limbera şi alţii pe care-i ştiam arestaţi. Lângă ei erau câteva femei, o elevă de liceu şi un moşneag — fostele lor gazde — dar şi fraţi, prieteni, părinţi, toţi arestaţi ca tăinuitori sau favorizatori. Erau de nerecunoscut: slăbiţi, îmbătrâniţi, boţiţi şi storşi de cele 7 luni de viaţă în celulă. Se uitau surprinşi la mine. Nici unul nu se aşteptase să mă vadă aici. Lacrimile le curgeau şuvoi. De fapt toţi plângeam. Bietului Limbera, bunul meu prieten şi coleg, i se ascuţise capul şi-i tremura barba. Fusese înalt, voinic şi osos. Acum era o epavă. Ar fi avut nevoie de hrană mai substanţială, dar raţia pe care o primea în puşcărie nu-l satisfăcea, fapt pentru care s-a şi prăpădit. Cu el am reuşit să schimb câteva cuvinte, foarte greu, dar totuşi am reuşit. Printre cei care ne păzeau, unii erau totuşi oameni în adevăratul înţeles al cuvântu-

lui, cu suflet bun, oameni cu ajutorul cărora reuşeam să comunicăm între noi.

Paul era deprimat, presimţea că se prăpădeşte. Avea ochii înfundaţi în orbite, buzele vinete, nasul căzut peste gură şi din când în când ofta adânc. Vorbea încet, temându-se parcă să nu tulbure liniştea puşcăriei. M-a întrebat când am fost arestat, dacă nu ştiu ceva despre părinţii lui, ce ştiu despre logodnica mea precum şi despre ceilalţi colegi din libertate. Aproape că n-am reuşit să-i răspund.

De aici, am fost încărcaţi într-o dubă şi transportaţi la închisoarea din Calea Rahovei. Era luna noiembrie 1948.

IV. CALEA RAHOVEI

După percheziţia de rigoare, am fost repartizaţi la celula numărul 6. Întuneric, igrasie şi paturi deşelate cu pături soioase şi împuţite ca şi la Iaşi. În celulă am găsit un bătrân, fostul colonel Lazarovici şi un muncitor de la ITB, pe nume Rădulescu.

Lazarovici, scheletic şi gârbovit, părea un fel de trestie îmbătrânită, îmbrăcat în trenci şi pantaloni-golf. Bătrân şi neputincios îşi aştepta sfârşitul. Nu mai dorea nimic. Era trist şi vorbea rar.

Rădulescu era negricios, ţigan originar de pe lângă Găeşti, cu suflet deschis. S-a bucurat mult de sosirea mea în celula 6.

Ne-am împrietenit şi după ce am discutat o bună parte din noapte, ne-am culcat. După câteva zile m-am obişnuit cu întunericul, încât mai târziu vedeam şi puteam juca ţintar ore

întregi. Tot aici am învăţat să comunic şi prin alfabetul Morse. Cât era noaptea de mare se auzeau lovituri discrete în pereţi, ca o ronţăială de guzgani. Se transmiteau impresii de la anchetă, veşti de la noii veniţi, încurajări şi sfaturi. Începusem să mă tem de anchetă. Ceea ce se transmitea prin Morse în legătură cu ancheta te îngrozea. Unii dintre noi erau de-a dreptul speriaţi şi neputincioşi. Noaptea, când se auzeau paşi pe culoar, adică atunci când venea gardianul pentru a lua pe câte unul la cercetări, toţi tresăreau, iar cei mai slabi ajungeau până acolo încât urinau în pantaloni. Erau cele mai grele clipe. Dar omul se obişnuieşte treptat cu răul. Vorba proverbului: „Nu-i da omului cât poate duce".

Într-o dimineaţă pe la ora trei, gardienii au adus în celula noastră un tânăr chipeş, înalt, elegant şi distins. Avea o figură luminoasă şi o privire inteligentă. Un şaten cu părul ondulat, cu ochii negri şi cu faţa albă, un tânăr cu trăsături fine şi demn până la aroganţă. Căuta să desluşească ceva în întunericul celulei. Eram nedumerit şi nu reuşeam să-i desluşesc gândurile. La început n-a vorbit, însă până la urmă a îndrăznit şi mi-a cerut o ţigară. Nu aveam ţigări dar exista pe culoarul nostru un gardian bătrân, care ne mai aducea din când în când chiştoace adunate de prin scumierele ofiţerilor anchetatori. Mai târziu, nea Fănică, aducătorul de ţigări, a fost descoperit ca infractor, judecat şi condamnat la un an închisoare corecţională. A fost turnat de un deţinut, o canalie, care a avut pretenţia să-i dea zilnic aceste chiştoace.

L-am rugat pe nea Fănică să-mi aducă câteva mucuri pentru noul venit şi omul m-a servit. Le-am dat tânărului care şi-a confecţionat o ţigară cu o bucată de ziar. În timp ce fuma l-am întrebat cum îl cheamă, ce meserie are, de unde este şi pentru ce a fost arestat. Mi-a spus că se numeşte Strati Dan, că este student la Medicină în anul III, că este din Timişoara, că mai are un frate medic şi că tatăl său este administrator de spital.

Din fragedă tinereţe, adică din cursul inferior de liceu, îl citise pe Schopenhauer. Mai târziu aprofundase această filosofie care l-a marcat. Şi pentru că în final Schopenhauer ajunge la concluzia că viaţa nu merită să fie trăită, Strati, adeptul orbit al acestei filosofii, a hotărât să se sinucidă prin împuşcare, în timpul unui spectacol de operă, în prezenţa unei colege de facultate. A umblat mai multe zile să-şi procure un pistol dar n-a găsit. În cele din urmă s-a decis să ia pistolul lui nea Costache, paznicul de la cămin. A înfăşurat o sticlă într-un fular, s-a apropiat de nea Costache cu intenţia de a-l ameţi puţin pentru a-i lua arma. După ce l-a lovit, paznicul a căzut, iar Strati i-a luat pistolul şi a dispărut în noapte. A mers să doarmă la un unchi al său. Aici a încercat arma dar spre nenorocirea lui a constatat că este o armă de alarmă care nu era bună pentru scopul propus. A doua zi, deprimat, a plecat la întâlnirea cu colega pe care o invitase la operă pentru a fi martoră la sinucidere, fără ca aceasta să-i bănuiască măcar intenţiile.

Mergând către Universitate, a observat o femeie-gardian în post. Deznădăjduit, s-a repezit la ea cu pistolul în mână şi a strigat:

— Dă-mi pistolul că-s legionar şi te omor.

Femeia, speriată, a ţipat şi a cerut ajutor. S-a adunat lume şi un ofiţer l-a arestat. Adus la Securitate a fost anchetat şi întrebat ce avusese de gând să facă cu pistolul. La percheziţie i s-au găsit în buzunar şi două bilete de operă, anchetatorii presupunând că, în timpul spectacolului, Strati urma să comită o crimă, să omoare o persoană din guvern. El declara cinstit că intenţiona să se sinucidă. Nu l-a crezut nimeni. Era şi normal. Într-un târziu a sosit generalul Jianu, comandantul securităţii, pentru a ancheta personal cazul Strati.

— Ce aveai de gând să faci cu pistolul?

— Să mă omor.

— Să te omori? Poftim pistol, omoară-te! Strati s-a grăbit, a luat pistolul, l-a dus la tâmplă şi a apăsat pe trăgaci, dar

generalul avusese grijă să nu-l încarce. Situaţia aceasta l-a încurcat pe comandantul Securităţii încât nu mai ştia ce să creadă. Totuşi, până la definitivarea cercetărilor l-au adus în celula noastră.

Fiind noiembrie, cu nopţi lungi, interminabile, şi având suficient timp la dispoziţie, am început să discutăm. Strati pleda pentru justeţea filosofiei lui Schopenhauer. În liceu citiserăm şi noi pe Schopenhauer dar nu eram pătrunşi de filosofia lui şi nici n-o aprofundaserăm, astfel că nu aveam nici un fel de convingeri. Eu aveam filosofia omului simplu: să trăiesc, să muncesc, să mă bucur de toate darurile naturii, să-mi întemeiez o familie şi să mă bucur de copiii mei. El gândea tocmai pe dos. Dorea să-şi pună capăt zilelor, familia pentru el nu avea nici un rost, iar copiii erau o povară inutilă. Pleda, de asemenea, pentru acea învăţătură care propovăduieşte nepăsarea faţă de plăcerile vieţii, faţă de bogăţie, faţă de suferinţă şi moarte. Eu căutam să-i explic că aşa ceva nu există.

După ore nesfârşite de discuţii, cu burţile goale, chinuiţi de foame şi erodaţi de umezeală şi întuneric, cădeam, obosiţi, într-un fel de letargie şi rămâneam în această stare de somnolenţă ore întregi. După ciorba de seară ne mai învioram, dar Strati continua să tacă şi să mediteze. În cele din urmă s-a hotărât să se omoare prin spânzurare. A scos o sârmă de la pat, a decălit-o prin frecare, i-a făcut proba şi a aşteptat noaptea.

Moş Lazarovici, această trestie cu suflet, atent la tot ce vorbeam, nefiind de acord cu adepţii lui Schopenhauer, s-a prefăcut că-i este rău, a bătut în uşă şi l-a rugat pe gardian să-l scoată la WC. Pe culoar a spus gardianului tot ce Strati are de gând să facă. Gardianul a anunţat ofiţerul de serviciu care a venit în celulă, i-a confiscat sârma şi i-a dat câteva palme. Strati s-a supărat rău pe Lazarovici şi n-a mai vorbit cu el. Am mai stat împreună câteva zile până când pe bătrân şi pe Rădulescu i-au transferat la depozit, la închisoarea Văcăreşti.

În acest timp, comunicam cu cei de la celula 7. Aşa am aflat că Tudorel Cîrciumaru şi Ispas au fost duşi la anchetă, care a decurs normal. Au scris declaraţii până la 4 dimineaţa fără a le termina deoarece anchetatorii nu au fost mulţumiţi. Au insistat mult asupra „sincerităţii" şi i-au mai „ajutat" din când în când cu câte un baston de cauciuc banal. Alte veşti în legătură cu Tudorel Cîrciumaru erau triste: era grav bolnav şi noaptea făcea febră.

După plecarea lui Lazarovici şi Rădulescu, am reluat discuţiile cu Strati asupra supremului act de curaj, dar erau discuţii neconvingătoare. Tema aceasta deja nu mă mai interesa. Pasivitatea mea îl enerva pe amicul meu. Eu nefiind de acord să-mi pun laţul de gât, el s-a hotărât să se omoare şi să mă lase de izbelişte, ca pe un laş. Urma ca în timpul nopţii să se spânzure, mie revenindu-mi sarcina ca dimineaţa să anunţ gardianul şi să-i explic că în timp ce eu dormeam, Strati şi-a pus capăt zilelor. Am hotărât să jucăm ţintar cu boabe de fasole şi cocoloaşe de pâine, până către miezul nopţii, când nu mai mişca nimeni pe culoar. Jocul fiind în toi şi atraşi de ţintar, n-am observat că cineva ne urmăreşte pe vizor. Era maiorul Florescu, şeful Securităţii din Calea Rahovei. Acesta, surprinzându-ne că ne distrăm cu jocuri nepermise, ne-a pedepsit cu o noapte de carceră. Carcera era un compartiment, ca un dulap, cu şase despărţituri, unde puteau fi înghesuiţi şase oameni care nu reuşeau să stea decât în capul oaselor şi puţin încovoiaţi, deoarece boxa avea deasupra nişte gratii care parcă fuseseră puse special pentru a te spânzura de ele; era un loc potrivit pentru supremul act de curaj care îl obseda pe Strati.

Ştiind că Strati avea sârma înfăşurată pe picior şi între noi era doar o scândură care ne despărţea, l-am întrebat:

— Dane, ce faci?

— Am văzut gratiile şi mă străduiesc să scot sârma ... Şi într-adevăr, o scoate, o pune la gât, mă salută, se agaţă şi-şi dă drumul. Dar ceva neaşteptat s-a întâmplat. Prin spate, printr-un

mic vizor, un gardian ne urmărise şi auzise totul. Când Strati s-a agăţat, gardianul a intervenit imediat, a deschis uşa şi l-a scos afară. Totodată am fost scos şi eu, pentru că auzise discuţia dintre mine şi Strati şi din care reieşea că eu ştiam că vrea să se sinucidă, că-l tăinuiam, mai mult, îl favorizam.

Am fost conduşi la ofiţerul de serviciu căruia i s-a raportat ce am săvârşit:

— Uitaţi-vă la ei, sunt nişte criminali!

Atunci ofiţerul de serviciu, un sublocotenent mic şi gras, tuciuriu şi brutal, ne-a bătut până ne-am pierdut cunoştinţa.

Când ne-am trezit din leşin eram în celulă. Am ridicat capul plin de sânge şi cucuie, cu ochii înlăcrămaţi şi cu glasul stins, am spus:

— Măi Dane, termină. Nu mai încerca să te omori, că ne omoară ăştia pe amândoi.

— Eu declar hotărât greva foamei şi a frigului.

Din acea zi Strati a refuzat să mai mănânce şi s-a culcat pe jos, pe cimentul pe care aproape îngheţa apa.

După zece zile de foame şi frig nu mai reuşea să meargă pe picioare. Rămăsese o umbră, cu o paloare de un roz trandafiriu în obraji şi cu ochii scânteietori şi injectaţi. În a zecea zi de grevă a venit un ofiţer şi l-a întrebat ce dorinţă are şi pentru ce motiv face greva foamei. Strati l-a rugat să-i aducă o vioară şi tutun şi a anunţat că nu renunţă la grevă până nu este pus în libertate. I s-a adus numai tutunul. Era în preajma sărbătorilor de Crăciun. Inspirat şi cu mult talent, cu o voce plăcută, Strati a cântat mai multe colinde. De la celulele unde erau închise fetele se auzeau glasuri subţiri şi plăpânde care cereau insistent să mai cânte. Gardianul nu ştia ce să creadă, nu mai avusese asemenea cazuri. Contrariat de situaţia absurdă în care se afla, şi nedumerit, se consola ascultând şi el acele frumoase şi duioase cântece

Eu ştiam că Strati nu săvârşise nici o infracţiune cu caracter politic. Ştiam că din acest punct de vedere este curat ca

lacrima, nevinovat, şi că în curând va fi pus în libertate, aşa că l-am rugat, imediat ce scapă de închisoare, să treacă pe la unchiul meu, Vasile Bâgu, care locuia pe strada Iuliu Tetrat, nr.14, să-i spună că sunt arestat şi că-l rog să-mi trimită un pachet cu paltonul şi căciula şi totodată să o anunţe pe mama, să-i spună unde mă găsesc.

După şase luni, la procesul Facultăţii de Ştiinţe, a venit mătuşa mea, soţia lui moş Vasile, care mi-a confirmat că a vizitat-o Strati Dan dar că n-a reuşit să obţină aprobarea pentru a-mi aduce haine de iarnă.

Mult mai târziu, după ce am fost eliberat, umblând şi pribegind în căutarea unui serviciu, m-am întâlnit cu un coleg de liceu, Ursuleanu, care era student în anul VI la Medicină. L-am întrebat ce ştie de Strati Dan. Mi-a spus că l-a cunoscut foarte bine, că i-a fost şef de an şi că după ce a ieşit din închisoare a mai continuat încă două trimestre dar că prin luna mai s-a otrăvit şi a murit în spital la Colentina. Înainte de a se otrăvi a avut grijă să-şi plătească toate datoriile precum şi crematoriul.

După eliberarea lui Strati, am rămas stingher şi cu un mare gol în suflet. Crăciunul, Anul Nou şi Boboteaza, le-am făcut singur. Simţeam că mă apăsau pereţii şi că mă sufoc. Eram atât de slăbit încât abia reuşeam să mă mişc. La această stare de neputinţă contribuise şi bătaia cruntă primită în noaptea când Strati a încercat să se sinucidă.

Am adunat toate păturile de pe paturi şi le-am pus pe mine. Ghemuit sub aceste rupturi soioase, meditam la filosofia lui Schopenhauer, apoi gândurile mă duceau în nordul Moldovei, la sărbătorile Crăciunului de altă dată petrecute în libertate. Îmi veneau în minte vacanţele de iarnă, plimbările din amurg, ninsorile abundente şi nopţile feerice din ajunul Crăciunului. Cât suflet puneam la cor, la colinde, şi cu cât drag aşteptam Anul Nou! În Moldova această noapte este o noapte de basm. Pretutindeni numai veselie, în case belşug şi bunăstare. Buhaile

gem, harapnicele troznesc. Imediat ce se însereazǎ, se aud micii urǎtori cu glasuri subţiri cântând „Pluguşorul" şi sunând din clopoţei împodobiţi cu busuioc. Mai târziu apar flǎcǎii în grupuri, gǎlǎgioşi, cu „Capra", „Ursul" şi „Căluţul". Când îmi aminteam de colindele ce le cântam la geamul dragei mele, simţeam cǎ mǎ înǎbuş, mai ales cǎ o ştiam şi pe ea, în aceastǎ noapte de Crǎciun, stând pe scândurile unor priciuri într-o închisoare.

Dar aceastǎ stare de somnolenţǎ, de visare şi de dulci amintiri n-a ţinut prea mult, deoarece am fost invitat la anchetǎ. Trezirea la realitate a fost dureroasǎ. Am tresǎrit ca un nebun. M-au prins frigurile şi am început sǎ tremur din toate încheieturile. Am simţit inima cum bate şi îmi zdrobeşte pieptul. Obrajii au început sǎ-mi ardǎ şi am simţit cǎ mi se taie respiraţia. Nǎuc, mi-am adunat toate puterile dar n-am prea reuşit.

Abia îmi târam picioarele şi aş fi vrut sǎ urc cele 20 de trepte, cel puţin în vreo douǎ-trei ore. Gardianul nu m-a forţat şi nu m-a obligat sǎ pǎşesc mai repede. Mǎ vedea în ce stare sunt şi ştia unde mǎ duce. Ajuns pe ultima treaptǎ parcǎ m-am înzdrǎvenit, am forţat pasul şi am devenit mai sigur. Gardianul mi-a deschis uşa şi am intrat într-o camerǎ plinǎ de fum de ţigarǎ, unde m-a întâmpinat cu privirea un locotenent de securitate care stǎtea la un birou şi fuma. Era un om între douǎ vârste, cu o figurǎ plǎcutǎ, proaspǎt bǎrbierit şi cu ochi iscoditori. Plictisit, mi-a fǎcut semn sǎ stau. Gardianul a salutat şi a ieşit.

Locotenentul Alexandrescu, mai târziu am aflat cǎ aşa se numeşte, cu fruntea rezematǎ de palma stângǎ, stând cu cotul pe masǎ se uita la mine. Mǎ mǎsura, apoi clipea nervos din ochi, îşi încreţea nasul, şi iar se uita şi mǎ mǎsura din cap pânǎ-n picioare.

— Eşti rudǎ cu moş Vasile Bâgu?

— Da.

— La ochi de ce eşti vânǎt?

— M-a bătut un domn sublocotenent, unul scund şi gras ... şi negricios.

— Pentru ce te-a bătut?

— Pentru că ştiam că Strati Dan, un deţinut care a stat în aceeaşi celulă cu mine, vrea să se spânzure şi nu l-am denunţat.

— Bine ţi-a făcut! Ascultă, să fii sincer şi deschis, să nu ascunzi nimic, pentru că noi aici avem toate metodele ca tu să spui adevărul. Nu vrem să ajungem acolo. Ţine hârtiile acestea, ia tocul, uite cerneala şi să-mi scrii o declaraţie despre toată activitatea ta de legionar şi, în special, să te referi la relaţiile tale cu Ispas. Ce aţi vorbit, ce aţi cântat şi ce aţi conspirat în noaptea de 23 aprilie la onomastica ta. Ai înţeles?

— Da ... dar eu n-am fost legionar.

— Mă! Mă ... nu bate câmpii că sunt sătul de vorbe goale tu nu ştii că vorba lungă-i sărăcia omului? Să scrii tot ce ai făcut contra regimului actual, cum ai trădat clasa muncitoare, ce puneaţi voi la cale şi cum vă organizaţi pentru răsturnarea guvernului! Ai înţeles?

Am scris vreo două-trei ore despre tot ce am discutat în ziua de Sf.Gheorghe. Mi-am stors creierii să-mi amintesc tot şi am relatat faptele exact cum s-au petrecut. Am întins hârtiile locotenentului şi i-am spus că am terminat. Trezit ca din somn, s-a ridicat, s-a întins, apoi a citit cu multă atenţie hârtiile, m-a măsurat cu privirea din cap până în picioare, s-a mai gândit, apoi a apăsat pe un buton. Imediat ce s-a deschis uşa şi a intrat gardianul, a ordonat să fiu dus în celulă.

N-am primit nici o palmă, nici măcar o înjurătură. Acum coboram scările vesel eram fericit Cât este de relativă fericirea!

După câteva zile am fost chemat din nou pentru a completa declaraţia cu date noi pe care mi le cerea anchetatorul. M-a întrebat dacă am făcut politică ca elev de liceu. I-am răspuns că nu. M-a întrebat dacă îl cunosc pe Dragomirescu Stavey şi dacă

am luat parte la înmormântarea lui Flueraru. Am răspuns afirmativ. În cele din urmă m-a întrebat, unde şi când l-am cunoscut pe colegul meu de cameră Ispas Gheorghe, şi datorită cărui fapt ne-am împrietenit şi ne-am apropiat atât de mult încât am luat camera în comun? Ce vederi comune ne apropiau, cunoscând că diferenţa de vârstă dintre mine şi el era de nouă ani?

I-am răspuns că l-am cunoscut abia în anul III, când el s-a întors de pe front şi şi-a reluat activitatea studenţească. În continuare i-am explicat că am văzut în prietenul Ispas un om integru, serios, capabil şi foarte sârguincios. Sobru şi demn, impunea prin cunoştinţele sale de mineralogie, fapt pentru care profesorul Ionescu Bujor de la Universitate l-a remarcat şi l-a recomandat profesorului Al.Codarcea de la Politehnică, ca preparator. El a văzut în mine un bun coleg. Cu ocazia unei comunicări ţinute la Catedra de zoologie de amicul nostru Chiriacu, în prezenţa eminentului profesor C.Motaş, cu subiectul „Migraţia păsărilor", eu am luat cuvântul argumentând că instinctul de migrare este legat de acele epoci glaciare şi interglaciare. A fost ceva nou şi interesant chiar şi pentru profesorul Motaş. Atunci m-a remarcat Ispas şi de atunci ne-am împrietenit şi ne-am mutat în aceeaşi cameră.

— Ai ştiut că Ispas este legionar?

— Am bănuit, însă nu am avut niciodată certitudinea.

— De ce n-ai venit să-l denunţi ştiind că legionarii au fost şi sunt cei mai mari duşmani ai clasei muncitoare?

— N-am ştiut precis ce politică face Ispas şi nici nu-l vedeam capabil de crime sau de alte rele.

— În ziua de Sf.Gheorghe, de ziua numelui tău şi al lui Ispas, ai cântat cîntece interzise şi ai criticat actuala politică a guvernului? Ai fost de acord cu afirmaţiile lui Ispas, Cîrciumaru şi Limbera?

— Vă mărturisesc că în acea seară m-am întors mai târziu, după ora 20 de la liceul „Aurel Vlaicu", unde eram pedagog.

Nu îmi amintesc tot ce s-a discutat, mai ales că băusem un pahar de vin, dar că am cântat şi am criticat politica actuală recunosc. Nu înţeleg de ce sunt acuzat. Critica şi autocritica nu sunt arme de îndreptare? Critica, într-un regim democrat, ştiu că este recomandată şi chiar folosită.

— Te rog să scrii tot: cum a decurs sărbătorirea zilei de Sf.Gheorghe şi tot ceea ce aţi criticat şi discutat, ce aţi hotărât şi ce aţi pus la cale. Ai înţeles?... şi fără argumente insinuante asupra criticii şi autocriticii. Tu.nici nu ştii ce înseamnă critica, dar dai cu gura ... Dacă ai fi ştiut nu erai aici.

Am scris tot ce mi-am amintit, apoi locotenentul Alexandrescu a citit atent declaraţia mea şi mi-a spus că voi plăti scump nebunia şi faptele mele necugetate. Mi-a mai spus că am încercat să fac pe prostul, pe nebunul, dar că am dat greş şi că el se pricepe la oameni şi ştie el care este adevărul. I-am răspuns ironic:

— Da, totul se ştie, totul este aranjat...

Pentru această replică am încasat două palme şi un şut... Eram bucuros că am scăpat cu atât. Mă acuzam şi-mi blestemam gura. Iar gura... şi câte am tras şi mai trag din cauza ei. Puteam afirma că scăpasem aproape nebătut, caz rar pe vremea aceea. Printre deţinuţi circula o vorbă: atunci când te chema la anchetă se spunea că „te cheamă la gresat".

Am semnat declaraţia apoi am fost dus de gardian în celulă unde am răsuflat uşurat. Parcă mi se luase o piatră de pe inimă, parcă eram alt om. Mă gândeam la tot ceea ce am scris şi mă consideram nevinovat şi speram să fiu pus în libertate.

După terminarea anchetei, am lâncezit încă câteva zile pe paturile din subsolul închisorii din Calea Rahovei, probabil până ne-au întocmit actele, dosarele de dare în judecată şi formele de transfer la alte închisori.

În ziua de 10 ianuarie, către seară, am fost chemat la corpul de gardă. Aici mi-am revăzut toţi colegii şi mare ne-a fost surprinderea când am aflat că avem voie să discutăm. Am

uitat unde ne aflam şi în prezenţa cui ne deschidem sufletele. Am început să povestim când, unde şi cum am fost arestaţi, ce am declarat la anchetă şi ce speranţe sunt pentru ziua cea mare a judecăţii. Eu trăgeam nădejde să scap şi toţi bunii mei prieteni îmi preziceau o eliberare rapidă. Îi studiam cu atenţie. Toţi arătau prost: erau slăbiţi, netunşi şi îmbătrâniţi. Nu ştiu de ce privirea mi s-a oprit asupra lui Rădoi, student la Matematică, originar din Sibiu şi din câte aflasem, legionar înfocat. Mă uitam la el cu multă curiozitate şi compătimire. Era mic de statură, fin, cu ochi de veveriţă şi de o paloare alb-străvezie. Era volubil şi optimist.

Altul, Cîrciumaru Tudorel, student la Geologie, originar din Bucureşti, slab, negricios, bolnav şi buhăit de detenţie, stătea rezemat de perete şi nu prea vorbea. Se uita la noi şi răspundea la întrebări. Părea distrus. Pesimismul şi remuşcările îl consumau până la epuizare.

Ispas, fostul meu coleg de cameră, total decepţionat şi contrariat de realitate, devenise mizantrop. Tot atunci am avut prilejul să cunosc nişte studenţi pe care în libertate nu-i mai întâlnisem. Aşa am făcut cunoştinţă cu Dumitrescu Gh., student la Geografie. Toate manifestările acestuia erau în contrast cu fizicul său. Era subţirel, cu un cap frumos şi cu o privire ageră şi scormonitoare dar fiecare vorbă a lui era o jignire. Jignea pe toţi în mod grosolan. Pe mine m-a întrebat dacă sunt rudă cu comunistul Vasile Bâgu. I-am răspuns că da. Atunci i s-a adresat lui Ispas pe un ton de comandă:

— Ce caută „tinichelele" printre noi?

Ispas i-a răspuns că mulţi ar dori să convieţuiască cu „tinichele" ca Bâgu. Totuşi, Dumitrescu, în postura lui de şef, îi încuraja pe toţi, bineînţeles, steril, fad şi fără putere de convingere. El continua să ne spună că dacă până acum a fost normal să fim chinuiţi prin înfometare, prin frig şi trataţi inuman, de acum înainte, ancheta fiind terminată, vom beneficia de hrană suficientă, de cărţi, de ţigări şi de scrisori, vom fi

transferaţi la Văcăreşti unde ne vom bucura de oarecare libertate, vom avea dreptul la muncă, vom avea posibilitatea să învăţăm o limbă străină, vom avea posibilitatea să citim şi să ne perfecţionăm... Ce mai încolo şi încoace, după Dumitrescu, la Văcăreşti ne aştepta fericirea.

Am mai cunoscut un ardelean pe nume Baciu I., pe gazdele acestuia precum şi pe logodnica lui Cîrciumaru. N-am înţeles ce căuta printre noi Ivănescu, student la Academia Comercială. Noi, pe atunci, eram anchetaţi şi trimişi în judecată pe loturi: lotul de la Ştiinţe, lotul de la Litere, lotul de la Medicină, lotul de la Teologie etc. Ce căuta Ivănescu de la Academia Comercială în lotul de la Ştiinţe n-am înţeles.

De asemenea, n-am înţeles de ce colegul meu Limbera Paul a fost judecat cu studenţii de la Teologie. Mai târziu, cred că am dezlegat enigma: Limbera avea un frate mai mare care terminase Teologia. Din pricina fratelui său era probabil închis, şi tot pentru el a şi murit.

Ivănescu Sandu era un tânăr slăbuţ cu o faţă anormal de lungă, cu ochii mari şi cu o chelie prematur avansată. Ne-a amuzat mult, ne-a făcut să râdem cu lacrimi. De necrezut, dar aşa s-a întâmplat. Povestea cu tot sufletul. Multe ne-a povestit, dar când ne-a relatat cum a fost anchetat, toţi l-au ascultat cu atenţie:

— Să vedeţi, tare mă temeam de anchetă, mi se oprea răsuflarea când auzeam paşi pe sală ... şi iată că într-o seară mă invită.... Mă ia gardianul, mă conduce sus, îmi deschide o uşă şi mă introduce într-o cameră unde dau cu ochii de un civil.

— Cum te cheamă?

— Ivănescu Alexandru.

— Câţi ani ai?

— 24.

— Uite ce te rog, şi se uita la ceas, te rog mult să fii cât mai scurt şi cât mai clar, să scrii mai repede, că mă grăbesc. Mă aşteaptă nişte oaspeţi. Ai înţeles?

Ivănescu se gândea că a dat norocul peste el că a întâlnit un om bun, un suflet ales.

— Te rog să scrii ce contribuţie ai avut tu în cadrul mişcării legionare, cum ţineaţi şedinţele, cine era comandantul vostru, ce legături aveţi cu americanii, ce date secrete de stat le-aţi furnizat, tot, tot şi cât se poate de scurt. Ai înţeles?

— Vedeţi, spuse Ivănescu, dându-şi seama că a dat de necaz, eu sunt arestat ca tăinuitor

— Hai, apucă-te de scris şi să răspunzi corect la toate.

Scrie el repede declaraţia şi o întinde anchetatorului.

Acesta o ia, o citeşte, apoi se uită lung la el, se încruntă şi zice:

— Bine bre, omule, una vorbim şi alta înţelegem? Ce ţi-am spus eu şi ce ai scris tu!!?

— Da, dar să vedeţi eu sunt arestat pentru

— Termină. Uite o coală de hârtie şi scrie din nou totul, totul, tot ce ţi-am spus, dar repede că mă aşteaptă ai mei.

Scrie bietul Sandu din nou, mai completează, se grăbeşte, greşeşte şi întinde hârtia anchetatorului. Acesta o citeşte şi enervat, scos din fire, izbeşte cu mâinile în masă şi strigă:

— Criminalule, mă omori! Mă chinuieşti!

Atunci se deschide uşa şi intră un sergent.

— Ce s-a întâmplat? Ce aveţi? Vai, ce s-a întâmplat?

— Ascultă, măi frate, mă lupt cu individul ăsta să-l fac să fie sincer, mă rog de el şi-i spun că mă grăbesc, că mă aşteaptă familia şi lui nici că-i pasă. Mă înnebuneşte! ... Mă înnebuneşte! Nu ştiu ce să fac ...

Imediat sergentul pune mâna pe Sandu şi-i administrează o bătaie soră cu moartea.

— Na, tu superi pe tovarăşul anchetator care-ţi vrea binele, na! şi iar îl întreabă: Tu superi pe tovarăşu'? Na! Na! Poate ţi-o veni mintea la cap.

Din tot ce spunea Sandu reieşea că fusese bătut numai pentru faptul că ar fi supărat pe tovarăşul anchetator. Noi ziceam:

— De ce l-ai supărat? şi ne amuzam de o situaţie de plâns.

Ispas, gălbejit şi îmbătrânit era de nerecunoscut. Cu părul mare şi cu ochii pierduţi în fundul capului stătea ca o stâncă de piatră şi mă privea compătimitor. Nu vorbea şi nu schiţa nici un gest. Pe faţa lui se citeau necazul, amărăciunea şi mustrările de conştiinţă. Poate-l mustra conştiinţa şi pentru mine şi pentru toţi cei pe care îi târâse în acest întuneric. Cine poate şti ce era în mintea lui ...

După ce un gardian ne-a dat curelele, şnururile şi alte lucruri, ne-au fotografiat, pe fiecare în parte, ne-au luat amprentele, ne-au numărat, apoi ne-au înghesuit într-o dubă şi ne-au transportat la noua reşedinţă, la reşedinţa mult visată de Dumitrescu, la închisoarea Văcăreşti.

Ce a fost Văcăreşti-ul odinioară şi ce este acum!

V. VĂCĂREŞTI

Noaptea am fost debarcaţi într-o curte mare înconjurată de clădiri, fostele chilii — acum celule. În mijlocul curţii se zărea prin întuneric o biserică pustie străjuită de câţiva copaci schilozi şi strâmbi. Aspect sinistru. Bătea vântul şi era frig. Copacii uscaţi se îndoiau şi se văitau, ca la priveghi.

Era după Bobotează. Începea o nouă etapă de mizerie, suferinţă şi de umilinţe.

Într-o cameră mare, destinată deparazitării, ne-au tuns şi după ce am făcut un duş fierbinte, am fost scoşi în frig, în curte. Nu aveam nici un adăpost. Eram dezbrăcaţi şi vântul ne pătrundea până în măduva oaselor. Doamne, cu ce greşiserăm ca să pătimim atât? Ridicam haina să-mi acopăr capul tuns şi ud şi-mi rămâneau şalele goale, lăsam haina pe şale şi-mi plesnea capul de frig Aveam impresia că aici o să mă prăpădesc, că n-o să mai apuc primăvara. Când credeam că nu mai rezist, câţiva deţinuţi ne-au adus mai multe pături şi ne-au invitat să ne instalăm provizoriu, într-un fost closet din zid. Fiecare am primit câte 10—15 zdrenţe. Ne-am învelit cu ele şi ne-am înghesuit unul în altul. Când am început să ne încălzim, am şi adormit. Fostul closet neavând uşă şi nici ferestre, dimineaţa ne-am trezit acoperiţi cu zăpadă. Mai târziu am fost repartizaţi în celule. Ajunşi aici, am fost izbiţi de murdărie şi de un miros insuportabil.

Nu există cuvinte care să redea aspectul şi mizeria unei celule din vremea aceea, a anului 1949 de la închisoarea Văcăreşti. Era ca în iad. Celula era înaltă şi avea două geamuri mici aproape de tavan. În ea fuseseră montate patru nivele de paturi suprapuse, pe patru rânduri. Era o căldură grea, umedă, sufocantă şi grasă, o atmosferă translucidă şi puturoasă. Imaginaţi-vă o cameră cu dimensiunile de 4 x 6 x 4m unde sunt înghesuiţi circa 60 de oameni şi unde se aflau şi nişte hârdaie mari denumite tinete, în care, toţi cei închişi, îşi făceau nevoile. Tinetele, de obicei, erau insuficiente şi în fiecare noapte se revărsau, iar cei ce dormeau pe jos se murau în aceste sucuri acide, rău mirositoare şi greţoase.

Cinci dintre cei de la Ştiinţe, printre care şi eu, am fost repartizaţi în celula 60. Neavând loc în paturi şi nici pe jos în apropierea uşii, unde era aer mai mult, am fost nevoiţi să dormim lângă tinetă. Oboseala şi slăbiciunea ne-au forţat să ne întindem pe podeaua murdară de urină şi fecale. Noroc că nu am stat mult la Văcăreşti, fiind închisoare de tranzit. Deţinuţii

erau destul de repede transferaţi de aici la alte penitenciare, după caz: unii pe Uranus pentru a fi judecaţi, iar cei condamnaţi, la diverse închisori pentru a-şi ispăşi pedeapsa. După două zile de somn lângă tinetă, am trecut în pat. Am găsit un loc lîngă Coruţ, un fost plutonier de jandarmi care făcuse în Germania o şcoală de dresaj de câini. El m-a rugat să jucăm ţintar. După ce ne-am plictisit, a început să-şi povestească viaţa şi să-mi explice cum se dresează câinii. Îmi spunea că el se apropie şi pune mâna pe orice javră sau pe orice dulău, oricât de rău ar fi.

Aici i-am cunoscut pe profesorul I. Petrovici, pe generalul Mociulski, pe Ţenea, Enescu, pe Adrian Dimitriu şi pe mulţi alţii.

M-am bucurat că am avut ocazia să cunosc şi să stau de vorbă cu profesorul Petrovici, fost ministru al învăţământului, şi după ale cărui manuale învăţasem în liceu. Îl cunoşteam din presă, radio şi şcoală ca pe un om integru, hotărât, de o consecvenţă nedezminţită. Ştiam că era un mare orator, mare scriitor, gânditor şi profesor. Aveam o deosebită admiraţie, un adevărat cult pentru acest moldovean educat la Bucureşti. Acum era în vârstă de aproape 65 de ani, suporta greu închisoarea, totuşi era calm, resemnat şi meditativ, căutându-şi liniştea pe care nu reuşea să o găsească aici. I-am povestit întâmplarea cu Strati Dan, adeptul lui Schopenhauer, i-am spus că am învăţat după manualele întocmite de domnia sa, fapt pentru care-i sunt recunoscător, i-am spus că am un adevărat cult pentru el şi că sunt încântat că l-am cunoscut, deşi ar fi fost de dorit ca acest lucru să se întâmple în alte împrejurări.

El mi-a vorbit câteva seri la rând de Schopenhauer şi de toată pleiada de sinucideri care i-a urmat. Îl priveam cu atenţie şi încercam să mi-l imaginez student, prieten cu Titu Maiorescu, coleg cu Gala Galaction, prieten cu Octavian Goga, Enescu, Iorga, Rebreanu mă rog, aveam în faţă o personalitate din a doua generaţie de aur a culturii şi literaturii noastre. Eram

bucuros că l-am cunoscut, că am dat mâna cu el şi că a ascultat cu interes întâmplarea mea cu Strati Dan.

Seara, după ce bătea toaca, liniştea cuprindea întreaga închisoare şi gândurile tuturor zburau acasă la părinţi, soţii, copii şi iubite.

De la Văcăreşti plecau zilnic loturi spre alte penitenciare sau colonii de muncă încât, în două săptămâni, am rămas câte unul în pat. Nu se mai dormea pe jos şi nici pe tinetă. Începusem să mă obişnuiesc cu viaţa asta de câine.

Aici am sărbătorit, pe stil vechi, revelionul 1949. Aşa-i în puşcărie. Sărbătorile nu sunt ca în libertate. Ele în general nu se sărbătoresc iar câteodată pot fi sărbătorite şi cu 13 zile mai târziu.

Între noi erau mulţi deţinuţi care se făceau vinovaţi de a fi adepţi ai unor secte religioase neadmise de legile comuniste: sâmbătişti, baptişti, adventişti, greco-catolici, martorii lui Iehova, stilişti etc. Vorba aceea: mare-i grădina lui Dumnezeu, numai că Hristos a propovăduit o turmă şi-un păstor, iar după el au apărut o mulţime de secte. Dintre aceşti rătăciţi, cei mai nevinovaţi şi mai naivi erau stiliştii. Ei erau creştini ortodocşi, numai că ţineau sărbătorile cu dată fixă cu 13 zile după noi. Curiozitatea m-a împins să întreb pe unul dintre ei, într-o zi:

— Ascultă, de ce Paştele şi Rusaliile, le sărbătoriţi în aceeaşi zi cu noi?

— Paştele este ziua învierii Domnului şi este lăsat de Apostoli să se sărbătorească aşa.

— Cum? Apostolii au ştiut de acum două mii de ani că se va schimba calendarul?

— Văd că matale vrei să mă încurci.

— Spune-mi, te rog, de ce Paştele îl sărbătoreşti odată cu noi?

A mai bâiguit el ceva şi în final m-a calificat rău intenţionat. Atunci am încercat să îi explic:

— Sărbătorirea Paştelui a fost stabilită de Sinodul de la Niceea în anul 333 în felul următor: Paştele se va sărbători în prima duminică după luna plină, după echinocţiul de primăvară dar în aşa fel ca să nu cadă cu Paştele evreilor.

N-a înţeles aproape nimic din ce i-am explicat şi am observat că toţi stiliştii sunt de o naivitate incredibilă şi că nu vorbesc decât despre preasfântul Glicherie, mitropolitul lor.

Mult mai târziu, adică după vreo 30 de ani l-am cunoscut şi eu pe preasfântul Glicherie. Cercetam şisturile bituminoase din zona Rişca-Slătioara, jud. Suceava. Aici, la mânăstirea Slătioara, construită după război de ortodocşii vechi, trăia mitropolitul. Toată perioada stalinistă, adică mai bine de 7 ani, a stat ascuns într-o vizuină de pe pârâul Ghizunoaia, un afluent minor al Putnei.

Când s-a redat libertatea religioasă a apărut şi preasfântul, care construise mânăstirea Slătioara în codrul unde se îmbină foioasele cu coniferele. Am stat de vorbă cu el. Era bătrân, trecut de 90 de ani, senil, încât nu te mai înţelegeai cu el, dar am observat că toţi subalternii i se închinau cu evlavie, cu multă pioşenie şi adâncă recunoştinţă.

Dar să revenim la Văcăreşti.

Într-o zi am observat la stilişti o mişcare. Toţi erau agitaţi şi se pregăteau de sărbătoare. I-am întrebat ce sărbătoresc şi mi-au răspuns că Anul Nou. Aşa am aflat că trecuseră 13 zile de când intraserăm în anul 1949.

Şeful camerei ne-a propus să sărbătorim şi noi pe stilul vechi această tradiţională şi frumoasă noapte. Toţi am fost de acord şi aşteptam înserarea.

Pe la 7 seara a venit la mine un deţinut care, în numele lui Paul Cojocaru, şeful camerei, m-a rugat să povestesc cum sunt sărbătorite Crăciunul şi Anul Nou în Moldova şi să vorbesc despre obiceiurile din această parte a ţării, cu aceste ocazii. Cine mă prezentase drept povestitor, nu ştiu. Cred că amicul meu Ispas. Şi acum să vă spun cum am petrecut noi ajunul

Anului Nou — pe stil vechi, în celula 60 din închisoarea Văcăreşti.

După masa de seară un deţinut a urat şi a închinat ca în Transilvania, apoi un altul ca la Bucureşti. Alţii au povestit întâmplări hazlii din noaptea de Anul Nou, alţii au recitat poezii, iar alţii au cântat colinde. Îmi amintesc că cea mai frumoasă întâmplare a spus-o un fost colonel de grăniceri, care a povestit că într-o noapte de Anul Nou, când toată lumea petrecea, ei, grănicerii, au fost atacaţi în Dobrogea de sud. Modul în care a descris lupta şi a vorbit despre devotamentul şi inteligenţa ostaşului român a plăcut tuturor. Apoi mi-a venit mie rândul să povestesc.

— Închid ochii, şi-mi amintesc cu mult drag de sărbătorile de Crăciun şi de Anul Nou petrecute cu familia şi cu prietenii de şcoală. În nordul Moldovei, obiceiurile sărbătorilor de iarnă încep odată cu noaptea Sfântului Andrei, o noapte înfricoşător de lungă şi întunecoasă, când lupii încep să se adune în haite şi strigoii părăsesc mormintele şi dau târcoale pe la geamurile fetelor pentru a le privi şi admira.

Lupii urlă-mpreună
Cu dinţii ţintiţi la lună
Căci e noapte-ngrozitoare
Noaptea Sfântului Andrei cel Mare.
(V. Alecsandri)

Aşa este, numai că fetele cunosc toate acestea şi au grijă, din timp, să-şi ungă ferestrele cu usturoi pentru a îndepărta duhurile rele.

Mai ales sâmbăta seară frământam şi băteam toate noroaiele de prin mahalale şi trezeam toţi câinii din somn, umblând pe la şezători sau pe la repetiţii pentru sărbătorile de iarnă.

După Sf. Andrei urma Sf. Neculai şi hramul bisericii noastre, ridicată cu 500 de ani în urmă de Marele Ştefan Voievod. Sf. Neculai, mai totdeauna, venea mânios şi-şi scutura barba de zăpadă aducând mult frig şi îngheţ pe meleagurile adolescenţei mele. Seara, la biserică era vecernie. Ne duceam grămadă, care mai de care mai smerit şi mai evlavios, dar toţi eram cu ochii după fete. Eu ardeam de nerăbdare să se termine slujba mai repede ca să pot întâlni şi conduce acasă pe iubita mea, astăzi închisă la Suceava. Până la locuinţa ei nu era cale lungă, însă rămâneam împreună la poartă ore întregi, jurându-ne credinţă şi îmbrăţişându-ne cu foc şi dragoste. Nu simţeam nici frigul, nici oboseala. Câteodată era ger de crăpau pietrele, iar vântul urla de înfiora liniştea nopţii. Totul se zbuciuma şi se tînguia, numai noi doi stăteam lângă poartă nemişcaţi şi indiferenţi.

În timpul scurt ce mai rămânea de la Sf.Neculai până la Crăciun învăţam şi repetam tot felul de colinde: „La poartă la Ţarigrad", „Velerim şi Veler Doamne", „Cerul şi-a deschis soborul", „Florile dalbe", „Leru-i ler", repetam şi învăţam piese de teatru cu capra, cu căluţul, ursul şi irozii, învăţam urături şi repetam în orchestră cântece de dans şi tot repetând şi tot învăţând ne trezeam în ultima zi de şcoală, adică în ziua cu serbarea.

Ajunul Crăciunului era sărbătoarea mult aşteptată. Corul bărbătesc acompaniat de orchestră trebuia să cânte la fereastra tuturor profesorilor, colegilor şi prietenilor.

Ne întâlneam la liceu şi mai făceam o scurtă repetiţie şi imediat ce se însera, porneam cu colindul. Începeam din partea de vest a oraşului, de la Coca Grigoru şi terminam în partea de est la Didina Popuşoi, dragostea mea. Cântam câteva colinde la geam şi eram invitaţi în casă unde eram serviţi cu prăjituri şi vin. Apoi, mulţumeam gazdelor, le uram sărbători fericite şi plecam mai departe. În unele case mai zăboveam şi la câte un dans, două, însă mereu pe fugă, pentru a avea timp să trecem

pe la toţi cei programaţi, care ne aşteptau. Terminam când se lumina de ziuă, adică pe la 8 dimineaţa, în prima zi de Crăciun.

În Ajunul Anului Nou, pe la 8 seara, plecam să urăm ani mulţi şi fericiţi părinţilor, prietenilor, profesorilor şi colegilor. Urările le făceam la ferestre, cu versuri speciale pentru fiecare. Fiind mascaţi, fetele sau rudele, pe la uşi, se chinuiau să ne stabilească identitatea. Acum era timpul când glumele depăşeau limitele admise, căpătând iz de obrăznicie. Dacă eram recunoscuţi trebuia să ne scoatem masca şi să intrăm în casă. Toate decurgeau după un plan, încât miezul nopţii ne găsea pe toţi într-un loc unde fuseserăm aşteptaţi cu masa încărcată. Aproape de miezul nopţii, după ce ne mai întreţineam cu membrii familiei, luam loc la masă şi aşteptam momentul culminant.

Eu mă aşezam lângă Didina, îi simţeam respiraţia, îi simţeam căldura trupului şi o vedeam micuţă, delicată şi tare frumoasă. Parcă era o păpuşă. Când se stingea lumina, o strângeam lângă mine şi o sărutam lung, cu tot focul inimii. Acesta era cel mai important şi mai frumos moment pentru mine al sărbătorilor de iarnă. Păcat că era prea scurt, deoarece gazdele aveau grijă să aprindă lămpile cât mai repede. După miezul nopţii, intraţi în noul an, ne veseleam, cântam şi dansam.

Mai urmau şi sărbătorile Botezului şi a Sf.Ioan, dar acestea erau lipsite de farmec, ele ne reaminteau de şcoală, de începutul unui nou trimestru şi ne îndemnau să punem mâna pe cărţi.

Din acea noapte, deţinuţii m-au cunoscut şi mi-au zis „dorohoianul".

În primele zile la Văcăreşti am simpatizat şi studiat pe Paul Cojocaru, şeful camerei noastre. L-am simpatizat şi admirat la început. Am aflat mai târziu că a fost prefectul poliţiei legionare Prahova şi că, alături de Horia Sima, a condus actul mişelesc, fără precedent, urât de toţi oamenii: asasinarea lui Nicolae Iorga. Aflând acestea n-am mai avut ochi să-l văd. Părea un om corect, tăcut, indiferent şi rece. Dar totuşi, dacă-l

cântăreai bine, ghiceai la el un amestec de perfidie, răutate, murdărie şi servilism.

Savantul Nicolae Iorga avusese o contribuţie însemnată la decapitarea Mişcării Legionare, dar aceasta a făcut-o fiind convins că luptă pentru a scăpa ţara de un deazastru, de la catastrofă. Nenorocirea prevăzută de Nicolae Iorga nu a întârziat mult, nici măcar două luni după moartea sa, şi legionarii au declanşat rebeliunea, acea pată cenuşie pe istoria patriei noastre.

Tot la Văcăreşti am cunoscut şi pe un fost şef de gară, Stănescu Nicolae căruia toţi îi ziceau nea Nicu, un om bun şi foarte manierat. Înalt, cu faţa prelungă, cu gura frumos arcuită, plin de veselie, amabil şi înzestrat cu o memorie rară. Timp de 8 zile ne-a povestit romanul „Suflet japonez".

Tot aici am întâlnit un librar din Ploieşti, pe nume Ţenea, un tânăr mic de statură, uscăţiv şi fricos care în fiecare seară ne recita una sau două poezii din Eminescu. A recitat toate „Scrisorile" şi „Luceafărul". Profesorul Petrovici a remarcat la acest tânăr o memorie rar întâlnită.

Tot atunci a fost repartizat la celula noastră un alt deţinut, un om înalt, ciolănos, în vârstă de vreo 40 de ani şi gălbejit de puşcărie. Se uita speriat şi nu-i venea să creadă că a ajuns aici. I se părea că va rămâne cu noi doar câteva zile, însă când a înţeles că acesta îi este noul domiciliu s-a îngrozit. Mai târziu am aflat că se numeşte Dumitriu şi că este fiul fostului director general al penitenciarelor din ţara noastră, că nu este căsătorit şi că este morfinoman şi un fumător pasionat. Nu reuşea să se acomodeze şi să suporte duhoarea celulei. Stătea agăţat de geam zi şi noapte, ca un liliac. Într-o noapte, santinela din post, văzându-l agăţat de geam, a bănuit că vrea să fugă şi a tras, însă nu l-a nimerit. Popovici, un fost plutonier de jandarmi care dormea lângă geam, în ultimul pat, adică la „etajul IV", era să fie împuşcat, motiv pentru care l-a luat la bătaie pe bietul Dumitriu. Acesta plângea, urla, se scuza şi cerea ajutor şi

îndurare, dar toţi se prefăceau că dorm, iar Popovici îl bătea mai departe:

— Din cauza ta, să-mi rămână copiii fără tată! L-a bătut şi l-a obligat să doarmă pe tinetă:

— Tată-tu a fost directorul puşcăriilor, tu ştiai cum dorm deţinuţii? Ai ştiut? Dormi pe tinetă! Pe tinetă, idiotule!

Dumitriu îşi dorea moartea dar aceasta a întârziat aproape doi ani. Când a venit, se afla la Canal, după ce se lăsase de tutun, de morfină şi după ce devenise un om acceptabil, sociabil şi apreciat de toţi.

Ce căuta generalul Mociulski la închisoare era greu de ghicit: un general popular şi patriot care pentru meritele sale a fost decorat cu cea mai înaltă decoraţie sovietică. El era acum închis?! Mociulski, în fiecare dimineaţă, comanda exerciţiile de gimnastică. La acestea participau puţini deţinuţi. Toţi erau plăpânzi şi prea dezbrăcaţi ca să le mai ardă şi de gimnastică. Totuşi, generalul îşi făcea în mod consecvent programul cu câţiva deţinuţi. Era un om robust, de statură mijlocie, cu o faţă roşcovană, crispată şi brăzdată adânc, cu privirea pătrunzătoare şi permanent agitat. Hotărât şi sincer, dispreţuia lipsa de modestie, de demnitate precum şi linguşirea. Mulţi deţinuţi de la Văcăreşti îi fuseseră subalterni: unii ca ofiţeri superiori comandanţi de regimente, de batalioane sau companii, iar alţii ca subofiţeri sau simpli soldaţi. Am întâlnit aici oameni care-l admirau şi-l adorau, iar alţii care-l înjurau şi-l blestemau.

Un fost ostaş de-al său, pe nume Caras, originar din Iaşi spunea:

— Priviţi-l, pe front se purta ca un zbir, ca un călău. După fiecare luptă inspecta linia de bătaie şi pe cel care era mort cu faţa la inamic îl decora post-mortem iar pe cel cu faţa spre adăposturile noastre îl lovea cu piciorul, zicea că este un trădător.

Câte poveşti şi câte legende se ţeseau în jurul lui Le cunoştea şi era atât de obişnuit cu insultele şi laudele încât la

toate rămânea rece şi-şi vedea de necazurile sale şi de înviorarea de dimineaţă.

În legătură cu aceasta, el ne povestea că Napoleon, văzând odată mulţimea care se îmbulzea să-l ovaţioneze cu „Trăiască Împăratul", a spus că această mulţime la fel s-ar fi îmbulzit şi dacă l-ar fi văzut dus la eşafod.

Dar să revenim la Caras. Acesta de câte ori avea ocazia îl înjura şi-l insulta pe Mociulski. Mai târziu am aflat cine este Caras. Fusese judecat şi condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru crime de război. El mărturisea cu mult calm şi fără remuşcări că, din ordin, a împuşcat mai mulţi prizonieri.

— Cine ţi-a spus să-i ucizi? Cine ţi-a dat ordin? Şi cum te-a găsit tocmai pe tine, „îngeraş nevinovat"?

— Mi-a ordonat să omor, unul ca acesta cu gimnastica.

— Dar încă o dată, cum te-a găsit tocmai pe tine?

— Nu ştiu. Adevărul este că am executat ordinul şi acum zac în puşcărie.

Toţi, sau aproape toţi, îi dispreţuiam pe cei care se oferiseră să omoare oameni lipsiţi de apărare, să comită crime, să ucidă oameni nevinovaţi.

Ceea ce era aproape de nesuportat la Văcăreşti era mâncarea. Aici eram pedepsiţi prin înfometare. Dimineaţa nu mâncam. La prânz se servea fasole, iar seara tot fasole. O fasole neagră, amestecată cu nisip şi pietricele, care era luată cu lopata din vagon, aruncată într-o roabă şi din roabă în cazan, la fiert. Zeama era murdară şi cu multe boabe nefierte. Vai de cel ce rămânea să-şi primească porţia la urmă pentru că primea mai mult gunoi decât fasole. Eram flămânzi. Noaptea visam mâncare, iar ziua orice discuţie aluneca spre hrană şi mese pe săturate. Unii povesteau că la ei acasă mâncau toată vara pui gătit la grătar, servit cu mujdei de usturoi, alţii din contră, vorbeau de fasole păstăi prăjite în ulei de dovleac şi servită tot cu mujdei de usturoi, alţii îşi aminteau de friptură de curcan cu mujdei de usturoi, alţii de cartofi cu usturoi şi tot aşa mâncă-

ruri picante şi toate cu usturoi, până se ridica cineva care poruncea să se schimbe subiectul.

— Toată ziua nu faceţi decât să discutaţi de mâncare cu usturoi.

Dar nici un alt subiect nu dura prea mult că din nou ne întorceam la mâncare. Lipsa hranei şi a tutunului lăsau urme adânci în fizicul şi sufletele noastre.

Noaptea mă cuprindea şi dorul de casă, de familie, de logodnică, un dor ce-mi rupea inima. De multe ori, când ceilalţi dormeau, mă trezeam plângând!

Într-o seară, după ora închiderii, am auzit pe culoar o comandă scurtă şi puternică.

— Toţi cei de la celula 59 îşi fac bagajele şi aşteaptă. Celulele 60 şi 61 se pregătesc pentru plecare.

Am auzit apoi zgomote surde, zăvoarele şi lacătele de la 59 deschizându-se.

— Ieşiţi câte cinci! Ţineţi aproape! Nu vorbiţi! Gura, bandiţilor! Treceţi pe lângă biserică   se auzeau poruncile gardienilor.

Venea rândul nostru, al celor de la 60. La început ne-am bucurat mult. Unii ziceau: „Cine ştie ce s-a întâmplat afară, cine ştie ... poate ne pun în libertate"   şi aruncau, de bucurie, căciulile şi bonetele în sus.

Celula noastră fusese în acea zi la supliment, astfel încât fiecare avea câte o rezervă de fasole. La supliment ne venea rândul cam o dată pe lună şi atunci era o zi fericită pentru noi. Eu nu aveam unde să-mi pun prisosul de fasole şi atunci l-am pus într-un lighean spart, găsit prin curte. L-am peticit cu nişte cârpe şi am pus în el mâncarea. Mă gândeam că dacă, prin absurd, ne vor pune în libertate, să plec sătul

Începusem să mă bucur şi eu şi să cred că vom fi eliberaţi. Dar iată că Paul Cojocaru, şeful camerei, veteran în puşcărie, care executase o condamnare pe timpul lui Carol al II-lea, o alta pe timpul lui Antonescu şi a treia, acum, a

strigat să facem linişte pentru că vrea să ne spună ceva foarte important:

— Măi fraţilor, pe timpul lui Carol al II-lea eram în închisoarea din Rîmnicul Sărat şi, tot ca acum, după ora stingerii au venit gardienii şi i-au ridicat pe cei mai mulţi dintre noi. La început am crezut că vor să-i pună în libertate, dar în aceeaşi noapte am aflat că au fost împuşcaţi. Fraţilor, legea penitenciarelor nu permite nimănui să deschidă porţile după ora stingerii, adică după ce s-a făcut numărătoarea şi închiderea. Aţi înţeles? Uşile se deschid noaptea numai atunci când urmează să se execute o condamnare la moarte.

S-a lăsat tăcerea în celulă şi frica morţii a pus stăpânire pe noi. Ne-a cuprins o panică cruntă, o teamă amară, de nedescris. Era o atmosferă de mormânt. Nu ne mai gândeam la nimeni şi la nimic, ci numai la faptul că vom fi împuşcaţi. Toţi tăceam şi ne priveam cu compătimire, frică şi groază. Eu nu mă mai regăseam. Nu ştiam ce se întâmplă cu mine şi gândurile îmi zburau razna.

Nenorocirea era atât de mare încât nu suportam nici un fel de resemnări:

„În noaptea mea înviforată
Drumeţ îndrăgostit de soare
Am fost o harfă atârnată
De-o straşină de închisoare."
(O.Goga)

În sfârşit, s-a deschis uşa.

— Luaţi câte cinci! Luaţi câte cinci! Lăsaţi tot ce este al închisorii! Ţineţi aproape! Înainte marş!

Am ieşit în ger, escortaţi prin întuneric, de o armată de gardieni. Zăpada scârţâia sub picioare iar cerul era plin de stele. Încercam să-mi fac curaj, spunându-mi că nu-s singur, că sunt alături de colegii mei, de acei nenorociţi, cu care am împărţit

necazurile Dezbrăcaţi şi flămânzi, împovăraţi de gânduri şi terorizaţi de frica morţii, nu mai simţeam frigul şi nici înjurăturile gardienilor nu le mai auzeam. Ne strecuram pe sub zidurile mănăstirii Văcăreşti şi înaintam spre groapa comună ...

Poeţii Văcăreşti, buni patrioţi şi umanişti modeşti, altruişti sentimentali, iubitori de neam şi ţară, şi-ar fi putut închipui că sfântul lăcaş, ridicat de ei pentru închinăciune şi mântuire, va deveni o închisoare de tortură, o şcoală a urii şi a egoismului?

În şosea ne aştepta o dubă, în care ne-au înghesuit ca pe sardele.

După o oră de drum maşina s-a oprit. Am coborât şi din nou am auzit comanda: „Numărătoarea!" În timp ce eram număraţi, am zărit prin întuneric că ne aflam în faţa unui zid roşu de cărămidă, cu o poartă mare, deasupra căreia era scris: Fortul nr.13, Jilava. Pe loc m-am luminat. Fuseserăm transferaţi de la închisoarea Văcăreşti la închisoarea Jilava şi am reflectat optimist: „Este foarte greu de presupus că pot fi împuşcaţi atâţia oameni deodată ... Numai Stalin ar fi fost în stare de aşa ceva".

VI. JILAVA — PROCESUL

După numărare, am fost împinşi într-o sală îngustă întunecoasă şi de aici mai departe într-o încăpere unde am constatat existenţa a două rânduri de priciuri suprapuse.

Ne-am înghesuit şi ne-am lungit unul lângă altul pe scândura goală. Obosiţi, îngheţaţi şi înspăimântaţi, am adormit.

Dimineaţa când ne-am trezit am văzut cum era o celulă: un fel de boltă a unui pod de cale ferată, închisă la ambele capete. La o extremitate era un geam cu gratii groase iar la cealaltă extremitate, o uşă de lemn masiv cu balamale şi zăvoare de fier forjat. Această boltă, lungă de 20 m, lată de 6 m şi înaltă de 4 m, se află la o adâncime de 14 m, iar deasupra ei, la suprafaţă, cresc pomi fructiferi. Era greu ca cineva să-şi imagineze că sub livada de pomi fructiferi, la 14 m adâncime, zac oameni îngropaţi de vii. În celulă, între cele două rânduri de priciuri era un culoar lat de un metru. Îmaginaţi-vă o boltă întunecoasă şi umedă unde fiecare cărămidă lăcrimează şi unde zac oameni, pe două nivele, ca marfa dintr-un magazin. Iarna, înghesuiala asta ne avantaja, însă vara era un chin. Din pricina zăpuşelii din celulă, rămâneam cu pielea goală şi transpiraţi stăteam lipiţi unul de altul, fapt ce ne dădea o senzaţie de nesuportat. La tot acest chin se mai adăugau şi născocirile barbare ale directorului închisorii, care pentru a se distra văruia singurul geam al celulei şi-l bătea în cuie Aşa ne lăsa câte două săptămâni, curios şi el să vadă cât rezistăm! Câtă barbarie! Câte suferinţe am suportat din cauza acestei fiare ignorante şi buhăite de băutură, care la tot pasul vorbea de nelegiuirile săvârşite de hitlerişti şi de legionari iar el, cu o brutalitate de neimaginat, căuta să se impună pozând ca om drept, cinstit şi nepătat! Acest „înger" al închisorii era Marometi, cumnatul ministrului C.Drăghici, cel care l-a omorât pe Pătrăşcanu.

La Jilava am cunoscut mulţi oameni. Mi-amintesc de părintele Levu, de părintele Bârnovescu, de cei doi călugări din Moldova, de arhitecţii şi inginerii Puşchilă, Joja, Avram, Grigorescu, Dociu, de avocaţii Bâră şi Angelescu, de medicii Gherman şi Bazavan, apoi de generalul Rozin, maiorul Ionescu,

studenţii Midoschi, Măzăreanu, muncitorii ceferişti Iosub, Purcaru şi muncitorii de la I.T.B. Plischie, Rădulescu, alţii de la Malaxa, de redactorul evreu pe nume Vulpeş şi profesorii universitari C.Motaş, C.Deaca etc. Toţi, îngropaţi de vii, zăceam pe priciuri în subsolurile de la Jilava. Dormeam pe scândura goală cu gamela sub cap. Atmosfera din celulă era umedă şi grasă, îmbâcsită şi viciată din cauza transpiraţiei şi a tinetei, veşnic plină. Foamea ne uza iar deznădejdea ne măcina nervii

Aici era obiceiul ca în fiecare dimineaţă să fim scoşi la plimbare, obicei care n-a ţinut mult. Când ne scoteau la plimbare se deschideau toate uşile iar noi năvăleam într-un canal adânc de circa 15 metri şi lat de 10 metri, care înconjura tot grupul de celule, adică înconjura fostul fort.

Fortul subteran avea încăperile în formă de bolţi aranjate radiar, ca spiţele la roată. În acest canal înconjurat de ziduri înalte se înghesuiau în timpul plimbării deţinuţii, toţi rufoşi, scheletici, palizi şi îngânduraţi. Aici am revăzut prieteni dragi, din copilărie şi adolescenţă.

D-tru Alexandrescu — coleg de liceu — foarte slăbit şi negru de atâta foame şi mizerie, îşi făcuse o bonetă dintr-un rest de pătură; era în haină şi aproape nu mai avea cămaşă. Îi atârnau pe piept, pe sub haină, nişte petice soioase ce cândva fuseseră cămaşă. Mi-a spus că nu ştie nimic de familia sa şi mi-a povestit cum a fost arestat. În ziua de 25 octombrie la ora 23, lucra la o planşă pe care trebuia să o predea a doua zi la Politehnică. Deodată a auzit bătăi în uşă. Până să întrebe cine bate, trei tineri au năvălit în cameră, s-au legitimat şi i-au ordonat să se îmbrace şi să-i urmeze. N-a apucat nici măcar să-şi ia rămas bun de la ai săi. Mama sa, în cămaşă de noapte, a alergat plîngând până la maşina cu care a dispărut în negura nopţii.

Tot aici i-am întâlnit şi pe Mihai Scutaru, student la Politehnică, pe Laurenţiu Şoltuz şi Formagiu, studenţi la Medicină.

După plimbare mă întorceam în celulă, mă întindeam pe prici, priveam în tavan, care era la o jumătate de metru distanţă de capul meu, iar gândurile începeau să mă chinuie din nou. Până la urmă îmi spuneam că singură natura este dreaptă şi nepărtinitoare. Ea ne aşază pe toţi la fel. Împărat sau cerşetor, general sau soldat, geniu sau cretin, frumos sau urât, puşcăriaş sau om liber, toţi urmăm acelaşi drum...

Într-o zi au năvălit în celula noastră vreo 6 gardieni. Cineva dintre noi pârâse la conducerea închisorii că preoţii au o biblie din care citesc seara şi fac rugăciuni. Ne-au dezbrăcat pe toţi la pielea goală, au controlat toate boarfele şi au distrus priciurile dar n-au reuşit s-o găsească.

Au urmat opt luni de represalii, timp în care n-am avut nici măcar o singură dată posibilitatea să trec pragul celulei. Ne-au ras pe cap, sau mai bine zis ne-au smuls părul cu un fel de maşină de tuns. Preoţilor şi călugărilor le-au ras şi bărbile. Până atunci păreau nişte oameni distinşi cu figuri expresive şi blânde de patriarhi. După ce i-au bărbierit şi tuns am văzut nişte tineri îmbătrâniţi prematur, cu feţe albe şi ochi bănuitori; păreau nişte spânatici timizi, chinuiţi şi neputincioşi.

O, şi cum mai blestema părintele Levu când doi îl ţineau şi unul îl tundea. Dar gardienii nu auzeau şi-şi făceau datoria, înjurând şi din când în când mai trăsnind pe câte unul.

În cele din urmă, tot ca o măsură disciplinară, ne-au interzis să vorbim tare, au bătut singurul geam în cuie şi l-au văruit din nou. Stăteam înghesuiţi unul într-altul în beznă. Toţi ne întrebam cine pârăşte şi cum reuşeşte să informeze?

După câteva zile au mai adus în celulă, peste noi, încă vreo 17 tineri. Toţi sub 19 ani. S-au speriat de întunericul din celulă, de mirosul greu, de înghesuiala şi căldura în care ne duceam viaţa. Totuşi, s-au străduit să rămână demni şi indiferenţi, să

fie comunicativi şi optimişti. Unul dintre ei, un băiat drăguţ şi foarte dezgheţat, se numea Sorin Botez şi era fiul unui avocat din Bucureşti. Vorbea mai multe limbi străine şi era bine instruit pentru vârsta lui. Fuseseră condamnaţi cu pedepse de la 10 ani temniţă grea la 25 de ani muncă silnică. Destinaţia lor era o închisoare de elevi de la Târşor Prahova, iar la Jilava numai în trecere, în carantină.

— Ce-aţi făcut măi. blestemaţilor, întrebă părintele Levu, de v-au condamnat atât de greu? Toţi număraţi peste 250 de ani de puşcărie!

Sorin Botez a fost cel care a povestit cu un calm şi cu o seninătate care ne-au surprins, cum au încercat ei să saboteze prima şedinţă U.A.E.R. şi cum au dat foc sălii de teatru unde urma să aibă loc adunarea. I-am compătimit, ca pe nişte victime ale dictaturii comuniste, cum de altfel ne compătimeam şi ne plângeam pe noi înşine.

Pârâtorul din celula noastră n-a aşteptat mult şi i-a aruncat în mâna lui Marometi.

Au fost scoşi pe rând şi duşi la „neagra", unde directorul închisorii, pravoslavnicul Marometi, bestia cu chip de om, i-a bătut cu cablul de sârmă până şi-au pierdut cunoştinţa. Când au fost readuşi în celulă, erau numai răni, sânge, fecale şi dungi vinete. Nu mai semănau a oameni. Aveau feţele tumefiate, spatele le sângera iar hainele li se lipeau de corp. Nu reuşeau să dormă din cauza durerilor. Sufereau îngrozitor. Au devenit tăcuţi, supuşi, pesimişti, suspicioşi şi neîncrezători.

Ar fi fost mai bine dacă şi-ar fi văzut de carte, de treabă? Greu de răspuns. Întotdeauna în vremuri grele, de nedreptate, de umilinţă şi asuprire socială este nevoie de oameni curajoşi şi capabili de sacrificiu. Faţă de ei numai stimă şi respect.

Soarta acestor adolescenţi ne umpluse sufletele de mâhnire şi ură. Nu erau extremişti. Ei se ridicaseră împotriva minciunii şi a lichelelor. Caras pe care îl cunoscusem la Văcăreşti, mi-a relatat o întâmplare care m-a impresionat profund. Aceeaşi

întâmplare mi-a povestit-o, mai târziu, soţia mea. La Beiuş fuseseră arestate şi condamnate, cu pedepse de la 2 ani la 5 ani, opt fetiţe din clasa a 7-a, pentru că într-o dimineaţă, în spălător, au cântat şi au jucat Hora Mare. A fost de ajuns ca una să dea tonul, şi celelalte au urmat-o. Pentru aceste fapte „grave" şi „necugetate" au fost judecate, condamnate şi trimise în temniţă, unde unele dintre ele s-au prăpădit. Câtă neîndurare, câtă lipsă de umanitate şi câtă nedreptate! Copii de 14 ani omorâţi ca oameni politici!? Numai la comunişti au putut exista astfel de fapte!

Cine le-a condamnat? Cine le-a judecat?

Cu certitudine că cei ce le-au condamnat, se revoltă împotriva Inchiziţiei, cea care condamna copiii că vorbeau în somn. Acuză, detestă şi se revoltă, însă de sinceritatea lor trebuie să ne îndoim, căci ei, la rândul lor, au condamnat copii la închisoare pe cinci ani. Adică la cinci ani de infern. Oare aceşti oameni au copii? Sunt ei oameni?

La Jilava teroarea devenea insuportabilă. Stăteam cu geamul văruit, bătut în cuie, ne sufocam de duhoare şi leşinam de căldură şi din lipsă de oxigen. Percheziţiile se făceau de două ori pe zi, la pielea goală şi totdeauna eram controlaţi şi în anus. Bătaie de joc, murdărie, absurditate, sfidare şi călcare în picioare a demnităţii umane.

Într-o zi, m-a chemat lângă el un bătrân care zăcea pe primul prici, într-un colţ, lîngă uşă. Se sufoca şi el de căldură şi stătea în pielea goală. Era transpirat şi avea o figură chinuită, obosită şi speriată. Se vedea că fusese un om robust, osos şi foarte voinic. Acum puteai să-i numeri coastele şi să vezi mai multe rânduri de piei ce atârnau sub bărbie şi la burtă.

— Nu te supăra, dar am auzit că eşti dorohoian. În fiecare seară, înainte să aflu că eşti din Dorohoi, aşteptam cu multă nerăbdare să-ţi vină rândul la povestit sau la recitat poezii. Şi eu sunt de lângă Dorohoi, din comuna Brăieşti. Am fost general de corp de armată, Rozin Gheorghe. Mă cunoşti?

— Obadă Octav din Brăieşti mi-a vorbit mult despre dumneavoastră dar până astăzi n-am avut ocazia să vă cunosc... Este tare neplăcut că ne-am cunoscut în acest iad al Jilavei... dar să sperăm că vom scăpa.

— Eu voi scăpa şi cred că destul de repede fiindcă simt că mă prăpădesc. Mă părăsesc puterile şi voi pleca şi eu curând după Puiescu. Domnule Bâgu, am mai bine de şase luni de când nu am păşit pragul celulei, de când nu m-am spălat, de când n-am folosit hârtie igienică, de când nu cunosc alt gust decât cel de fasole, de când mă bărbieresc cu o lamă ruginită prinsă într-un vârf de băţ, de când îmi rod unghiile... Cât pot să mai rezist la vârsta mea?

— Şi eu am depăşit cinci luni de detenţie la Jilava, în condiţii similare şi se împlineşte, în curând un an de când nu ştiu nimic de ai mei. Dar bine, domnule general, dumneavoastră, în ziua de 24 august 1944 aţi comandat trupele mecanizate române care au zdrobit rezistenţa germană la Bucureşti. Pentru care fapte vă găsiţi aici?

— Dar matale, cum de stai în Jilava, când Vasile Bâgu încă din mai 1943 era şeful Biroului de Acţiune Antifascistă alături de Constantinescu-Iaşi, de Pătrăşcanu, Hudiţă şi alţii?

— Neamurile, cât sunt ele de apropiate, în astfel de situaţii n-au nici o valoare. Ele nu pot schimba cu nimic drumul nostru. Toţi avem rude, dar ce folos? Tata a fost decorat la Mărăşeşti şi are un frate mort în Mausoleul de la Mărăşeşti, iar eu zac în Jilava... Fiecare cu norocul şi cu soarta lui. Nemţii sunt vinovaţi de tot ceea ce s-a întâmplat. Pentru un om format la şcoala latină, mentalitatea germană este mai greu de înţeles. Cine nu cunoaşte primul război mondial, cel de al doilea război mondial sau n-a auzit de lagărele de exterminare?! Dar şi de Stalin, cel mai mare criminal al omenirii, cine n-a auzit?! Germanii, poate de acum înainte vor învăţa să fie şi diplomaţi aşa cum sunt soldaţi şi tehnicieni, iar ruşii să mai uite de comunism şi să înveţe ce este munca, demnitatea şi cinstea, aşa

cum au ştiut să-şi apere ţara cu multă putere de sacrificiu. Să lase popoarele libere, adică să renunţe la imperialism. Astfel, şi fraţii noştri basarabeni vor fi din nou alături de noi.

— Eu te întreb serios de ce ai fost condamnat, fiindcă din toată activitatea matale precum şi din tot ceea ce mi-ai povestit, nu reiese că ai avut ceva în comun cu legionarii. Cum vezi dumneata apariţia Mişcării legionare în Moldova şi de ce crezi că au fost posibile pogromurile în mediul acela de oameni blânzi, unde s-au născut, au trăit şi au murit Eminescu, Enescu, Iorga, Antipa, Ganea, Simionescu, cei mai mari oameni ai neamului românesc?

— Eu n-am făcut nici un fel de politică, dar am cunoscut şi ştiu că legionarismul s-a născut în Moldova, că acolo s-a format şi că acolo a învăţat să sfideze şi să calce în picioare omenia. Pe Codreanu l-am dispreţuit şi l-am acuzat. Aveţi dreptate şi sunt de acord cu tot ceea ce aţi spus în legătură cu pogromurile şi cu apariţia legionarismului. Eu am fost arestat pentru omisiune de denunţ, adică pentru favorizare de infracţiune cu caracter legionar. Dar să fiu mai explicit. Am fost arestat pentru faptul că am stat la aceeaşi gazdă cu un coleg de-al meu legionar, pe care nu l-am denunţat. Mai stau la închisoare şi pentru faptul că nu totdeauna am ştiut să-mi ţin gura şi pentru lipsă de respect faţă de o colegă care se ocupa de difuzarea ziarului comunist „Studentul Român". Să vă povestesc cum s-a întâmplat.

Era în primăvara anului 1947, imediat după război, când foametea şi mizeria ajunseseră la apogeu. În fiecare zi, când treceam prin faţa Gării de Nord, vedeam moldoveni morţi de foame. Acasă la mine, făina se terminase de mult, mama şi sora mea se chinuiau cu tot felul de ciorbe dubioase, cu terci de mălai şi cu resturi de la abator. Toate satele din apropierea Prutului s-au instalat lângă talvegul apei şi se hrăneau cu scoici şi peşti. Mălai nu avea nimeni. În multe locuinţe din nordul Moldovei au fost găsite mame cu copii morţi de foame.

Locuinţele aveau ferestrele acoperite cu tot felul de zdrenţe pentru a face întuneric în casă. Atunci când copiii se sculau şi cereau de mâncare, mamele îi amăgeau şi-i rugau să mai doarmă spunându-le că este încă noapte şi până la ziuă mai este mult... A fost o nenorocire, o jale de nedescris. Nu se poate zugrăvi în cuvinte coşmarul acela provocat de foame şi sărăcie. Vremuri grele, grele de tot. Războiul a pustiit în două rânduri satele moldoveneşti şi a lăsat multe văduve şi mulţi copii orfani. Au urmat apoi trei ani de secetă, de veri cu călduri toride, cu vânturi fierbinţi, uscate şi pustiitoare. Moldova ajunsese la sapă de lemn.

Eu, la Bucureşti, trăiam ca un câine ulişărnic, ca un câine al nimănui. Erau zile când la cantină, pe lângă o ciorbă subţire din fulgi de ovăz, ne mai dădeau un cartof necurăţat. Umblam flămânzi şi în bocanci în luna lui cuptor. Dar printre noi erau şi unii care trăiau mai bine, care nu cunoşteau greul, nu cunoşteau foamea... Noi aveam impresia că aceştia ne sfidează. Aşa era şi colega mea, utecistă, care în timpul liber se ocupa de difuzarea presei.

Într-o zi eram în laboratorul de Micropaleontologie, absorbit cu determinarea unor fosile. În acest timp, colega mi-a întins ziarul şi a cerut banii. I-am spus să mai aştepte câteva minute că o să cobor să cumpăr ţigări, o să schimb banii şi o să-i achit ziarul. Absorbit de muncă, am întârziat să cobor. După o jumătate de oră a venit la mine şi iar m-a întrebat de bani. Am rugat-o să mă mai îngăduie câteva minute. N-a acceptat. Nervos, i-am aruncat ziarul şi i-am strigat să nu mă mai plictisească cu aşa ceva; când îmi va trebui ziar, o să-l cumpăr.

Foamea, mizeria şi grija faţă de familia mea necăjită mă făcuseră irascibil. Colegii mei mă înţelegeau şi-mi tolerau tonul caustic, accesele de furie şi limbajul ireverenţios dar colega cu ziarul nu m-a iertat.

Dar să vă spun cum văd eu apariţia legionarismului la noi.

Încă de pe timpul lui Ştefan cel Mare, au început să se împământenească evreii din Spania, fugăriţi de Ferdinand Catolicul. Apoi, de-a lungul veacurilor, am primit numeroşi evrei alungaţi de pogromurile din Galiţia, Ucraina, Austria, Germania şi Rusia, alungaţi de cazaci, alungaţi de clerul rutean sau de ţarii Alexandru al II-lea şi Alexandru al III-lea. În Moldova au găsit oameni cu care au convieţuit în pace şi s-au respectat reciproc.

Dar nu sărăcia este aceea care crează discordii şi ură între oameni, ci averea şi huzurul. Sărăcia îi uneşte, iar huzurul îi dezbină. Mişcarea legionară a apărut din sânul burgheziei. O parte dintre evrei, tot din sânul burgheziei, orgolioşi şi plini de ei, sfidau pe naţionalişti. În oamenii aceştia s-a născut ura. Naţionaliştii se simţeau nedreptăţiţi văzându-se trataţi de sus de oameni străini de neamul lor, străini de creştinism şi, încet-încet au început să treacă la o propagandă antisemită, să vină cu tot felul de insulte la adresa evreilor şi să-i înfăţişeze ca duşmani ai ţărănimii şi ai ortodoxismului. Cei acuzaţi rămâneau nepăsători faţă de cei ce-i denigrau.

Printre primii care au declarat o campanie de defăimare şi de acuzare a concetăţenilor noştri evrei a fost şi Al.C. Cuza. De la Huşi îi ţinea isonul răguşit şi pătimaş, Zelinski, tatăl celui care a înfiinţat Garda de Fier. Mai târziu această mişcare a fost încurajată şi subvenţionată de Hitler, reuşind să atragă de partea ei, pe lângă elemente burgheze slab pregătite şi tineri muncitori, ţărani şi intelectuali care, mai târziu, au avut numai de suferit.

Poate că dacă Zelinski, Cuza şi alţii ar fi cunoscut ceva din istoria poporului evreu, evenimentele ar fi evoluat altfel.

Un factor care a favorizat apariţia legionarismului şi a antisemitismului a fost şi domnia lui Carol al II-lea şi a Elenei Lupescu, fosta soţie a maiorului Wolf şi fiica negustorului de haine vechi Nüham Grümberg. Lupeasca numea miniştrii (ea a îndepărtat din guvern pe Titulescu, Brătianu, Maniu, Iorga,

Goga), dirija bugetul ţării şi tot ea îndruma arta şi cultura din patria noastră.

La doamna Lupescu, în strada Vulpache, se jucau aşa-zisele pochere — auşnitiade — unde se rulau pe noapte zeci de milioane de lei, în timp ce ţăranul, muncitorul şi pensionarul român n-aveau ce mânca.

De asemenea este indubitabil faptul că regele a favorizat asasinarea lui I.G.Duca şi a lui Stelescu. În momentul asasinării lui I.G.Duca, C.Z. Codreanu se ascundea în casa vărului doamnei Lupescu, la şeful camarilei — generalul Cernăianu. Când a fost asasinat Stelescu, Codreanu se găsea ascuns în casa din strada Vulpache adică acolo unde se ţineau auşnitiadele.

La toate aceste nelegiuiri trebuie să mai amintim şi de acele acumulări de bijuterii şi opere de artă pe care regele le depozita în afara graniţelor patriei.

Carol ajunsese astfel cel mai bogat om din ţară. În situaţia aceasta era normal ca oamenii cinstiţi să pretindă încetarea abuzurilor, a minciunii şi a jafului cu acte, să se pretindă o viaţă mai dreaptă şi să ceară îndepărtarea doamnei Lupescu de la palat. Aceşti oameni nu ştiau că şi Codreanu, adept al politicii hitleriste, era adept şi al dictaturii lui Carol al II-lea, dar, până la urmă, această opţiune l-a dus pe căpitan la funia lui Gavrilă Marinescu. Numai că pe lângă Codreanu, şi alţi camarazi au căzut şi au suferit mulţi oameni cinstiţi, bine intenţionaţi şi iubitori de popor.

Este drept că pogromurile din ţara noastră au avut loc în Moldova. Sunt nevoit să admit că instigatorii şi principalii factori ai monstruoaselor bestialităţi au fost unii dintre evreii şi românii care au rămas în teritoriul cedat — aceasta pentru cele întâmplate înainte de a începe războiul. Cele de după 1941, au fost comise de nemţi.

Îmi amintesc că era în ziua de 1 iulie 1940. Trecusem în clasa a 6-a de liceu. Era o zi caldă şi umedă, o zi înăbuşitoare de vară. Eu citeam într-o săliţă, la răcoare, romanul „Întuneca-

re" al lui Cezar Petrescu... şi la un moment dat a intrat Ion, fratele meu, şi a strigat să fugim pentru că vin ruşii şi ne omoară. Până ne-am dezmeticit, până m-am îmbrăcat, până m-am încălţat, ai mei părăsiseră deja casa. Am aflat mai târziu că mama, cu sora mea în braţe, a fugit prin porumb spre lunca Jijiei iar Ion a dispărut spre dealul Polonic. Am ieşit în grabă la poartă, năuc şi nedumerit de tot ceea ce se întâmpla. Afară era un vacarm îngrozitor. Oamenii alergau către Broscăuţi, strigând: „A început războiul! Fugiţi! Ne împuşcă! Vin ruşii! Vin ruşii! E război!" În mulţime l-am zărit pe Maticiuc, un prieten de la liceul industrial. Amândoi am luat-o la sănătoasa, fără să ne gândim prea mult, fără nici o ţintă, fără nici un ban şi fără nici o speranţă. Am luat-o pe câmp deoarece pe şosea, ziceam noi, eram expuşi bombardamentelor. Începuse să plouă. Treceam prin pâraie umflate şi revărsate, eram uzi leoarcă şi alergam împinşi de frica morţii şi de groaza necunoscutului. După ce am trecut de satul Văculeşti, pe un drum desfundat, am întâlnit două căruţe cu coviltir pline cu fugari. Erau familiile Trandafir şi Moga din satul Văculeşti care fugeau şi ele fără să ştie unde se duc. N-am mai mers mult şi am fost opriţi la o barieră. Acolo un sublocotenent amabil ne-a informat că ne aflăm în Botoşani şi că Dorohoiul n-a fost ocupat dar că întreaga populaţie de acolo a intrat în panică datorită masacrării evreilor.

Ce se întâmplase? După înţelegerea secretă între nemţi şi ruşi, armatele române şi populaţia civilă au fost obligate să se retragă din Basarabia şi Bucovina în termen de trei zile. În graba mare, încercându-se totuşi păstrarea ordinii şi a disciplinei, a fost începută evacuarea.

La Cernăuţi, Herţa şi alte localităţi oameni cu vederi comuniste între care mulţi evrei, care rămâneau în teritoriul cedat pentru a câştiga încrederea noilor ocupanţi, şi-au bătut joc de ofiţerii şi soldaţii noştri care se retrăgeau în ordine. Le-au

rupt galoanele, i-au pălmuit, i-au scuipat, i-au împroşcat cu urină şi fecale.

Un regiment de vânători de munte, care a suportat toate aceste batjocuri, a reuşit să treacă în ţară pe podul de la Lipcani.Ajunşi în România şi-au continuat drumul pe la Rădăuţi-Prut, Darabani, Hudeşti şi au intrat în Dorohoi în ziua de 1 iulie 1940. Intrarea regimentului în Dorohoi a coincis cu înhumarea unui sergent evreu, Bercovici, pentru care în semn de ultim salut s-au tras 10 focuri de armă. Colonelul, comandantul regimentului de vânători, a avut impresia că evreii din Dorohoi îl sfidează şi că se bucură de tot ce i s-a întâmplat şi, într-un moment nefast, nedorit de nimeni, într-un moment de răzbunare nebunească, a ordonat să fie împuşcaţi vinovaţii, adică evreii. Aşa au luat naştere pogromurile din Dorohoi... De reţinut este că regimentul şi comandantul său erau din judeţul Prahova.

După ce ne-am odihnit la Botoşani câteva ore, am pornit îndărăt. La intrarea în oraş am văzut un tablou îngrozitor. În faţa cimitirului evreiesc, zăceau femei, copii şi bătrâni împuşcaţi. Era o atmosferă de groază, de jale, de milă, de compătimire şi de ură. Pe străzi, printre dughene, se vedeau grămezi de zahăr, de făină, borcane de măsline şi bomboane, toate aruncate în stradă de către asasini. Este greu să răspunzi cu obiectivitate cine erau vinovaţii. Românii? Evreii? Care români? Care evrei? Legionarii? Sioniştii? Mă rog, exista o psihoză, o stare de încordare maximă, determinate de norii grei ce se adunau deasupra Germaniei hitleriste, o stare de nervozitate anormală, de suspiciune şi de nesiguranţă, ca o boală sufocantă ce îndemna pe unii la răzbunare, pe alţii la fugă şi pe alţii la apărare. Este greu de reconstituit adevărul. Cine era adevăratul vinovat? Zelinski sau Pinsker? Este greu de spus.

Cu excepţia unor cazuri cu totul izolate, n-au avut loc alte acte discriminatorii împotriva evreilor. Evreii din ţara noastră n-au cunoscut oroarea lagărelor de exterminare şi, cu excepţia câtorva perioade efemere, n-au cunoscut nici steaua galbenă.

Mai mult, granița de nord a țării noastre a fost deschisă tot timpul cât a durat războiul, încât mulți evrei au putut să o treacă și astfel au scăpat de la moarte sigură.

În legătură cu crimele odioase de la Iași, în zilele de 28—29 iunie 1941, se poate afirma că românii n-au avut nici un amestec. Din rapoartele armatei a II-a hitleristă reiese că la Iași s-a tras asupra trupelor germane, că evreii s-au răsculat și au omorât circa 2.000 de soldați germani, fapt pentru care s-a ordonat să se treacă la restabilirea ordinii și apoi la represalii. Represaliile au însemnat pogromul de la Iași. Că s-a tras în armata germană, că au murit 2.000 de soldați, acestea au fost născociri grosolane. Hitleriștii poartă toată vina.

— Este greu să stabilești adevărul dar totuși posibil, intervine generalul.

Discuția noastră ar mai fi continuat dacă n-ar fi fost întreruptă de un „eveniment". Conducerea închisorii a hotărât să dea fiecărui deținut câte o bucată de săpun pentru baia ce urma să o facem a doua zi. Nu mai făcusem baie de la Văcărești și nu ne mai spălaserăm cu săpun din libertate. În așteptarea zilei de spălare, în celula noastră a avut loc un furt urmat de un „proces".

Un inginer a fost acuzat de un fost maior că ar fi furat o bucățică de săpun. Unii îl acuzau pe inginer, alții pe maior. Discuții tari, insulte și ceartă. Te surprindea de unde mai există atâta energie. În situația aceasta, am alcătuit un complet de judecată care să asculte ambele părți și să hotărască. Președintele completului a fost ales avocatul Crețoiu, fost președinte al tribunalului Prahova, procuror al acuzării a fost numit Bârcă, fost procuror la Bacău, apoi trei avocați ai apărării în frunte cu Angelescu și trei avocați ai acuzării având ca șef pe Popovici.

„Procesul" a durat două săptămâni. A fost un proces care ne-a deconectat, ne-a amuzat și ne-a făcut să mai uităm de necazuri prin frumusețea pledoariilor. Curgeau argumentele pro și contra ca un râu înspumat de munte. Când credeam că

inginerul a ieşit basma curată intervenea ca un trăsnet acuzarea şi dărâma tot ce s-a clădit. După două săptămâni procesul s-a stins de la sine.

N-am mai fost duşi la baie şi din nou deznădejdea a cuprins sufletele noastre zbuciumate. În libertate dacă nu te spălai o zi, două, riscai să te umpli de bube şi să te îmbolnăveşti de acea boală numită de dobrogeni „murdalâc". Aici stăteam nespălaţi cu lunile şi n-aveam nimic. Se pare că această situaţie anormală se explica prin lipsa de activitate, deci fără transpiraţie şi fără consum de energie. Cât despre spălatul dinţilor nici vorbă, dar drept era că nici nu aveai după ce să te speli. Existau totuşi printre noi şi oameni mai sensibili, cărora li se coşcovea pielea, făceau plăgi şi le sângerau gingiile; aceştia erau dintre cei în vârstă.

Comportamentul barbar, inuman, al gardienilor ne făcea viaţa şi mai amară. Cruzimea şi monstruozitatea lor ne înrăiau şi ne scârbeau atât de mult încât sfârşeam prin a-i urâ.

În fiecare seară obişnuiam să ne curăţăm tinetele. Patru dintre cei mai voinici, şi de regulă dintre cei tineri, luau tineta plină şi sub supravegherea gardianului o duceau şi o vărsau într-o groapă special amenajată la o distanţă de circa 400 de metri de închisoare. La această treabă se înghesuiau mai toţi pentru că, parcurgând această distanţă, apucau să mai respire puţin aer curat. Hârdaiele erau mari şi grele, iar noi eram slabi şi epuizaţi. Într-o zi, colegul mei Ispas Gheorghe s-a apropiat de tinetă şi încă cu trei ortaci au luat-o şi au scos-o afară. Fiind slab şi prăpădit s-a împiedicat pe podul de bârne, a căzut şi a vărsat tineta. Gardianul, un tuciuriu din comuna Jilava, pe nume Fătu, a început să-l lovească cu furie peste gură şi cu cizma peste picioare, apoi l-a obligat să adune totul cu mâinile. Ispas, ajutat de ceilalţi, a executat ordinul, a mai primit câteva palme şi drept pedeapsă, i s-a interzis să mai iasă cu hârdăul. Nu ştiu de unde a mai avut puterea să mai reziste şi la această bătaie. Mă uitam la el cu frică. Era străveziu, cu figura cadaverică şi

cu ochii holbaţi. Din gură îi curgea sânge. Avea o haină ruptă, lungă şi largă prin care i se profilau omoplaţii, iar pantalonii îi erau scurţi, lucioşi şi cu genunchii ieşiţi în afară. Era un schelet cu suflet, care îţi inspira multă milă.

Într-o seară caldă de primăvară, eram în urma tinetei, adică în urma celor patru ce cărau hârdăul. Duceam gunoiul. Spre noi se îndreptau mai mulţi deţinuţi scofâlciţi, murdari şi gălbejiţi, care imobilizaseră şi împingeau pe un altul, gol, înalt şi ciolănos care ba se văita şi urla de se zguduia văzduhul, ba râdea în hohote. Mă uitam curios şi pierdut la el şi la grupul care îl stăpânea. Când au ajuns aproape de noi, gardianul, ca să se distreze, a ordonat să fie lăsat liber. După ce i-au dat drumul, s-a repezit imediat asupra mea cu o forţă îngrozitoare. Luat pe neaşteptate şi speriat de acest lungan, parcă venit de pe altă lume, am luat-o la fugă. Fugeam cât mă ţineau puterile. El după mine. Curtea fiind mică, trebuia să recurg la tot soiul de tertipuri până când m-am împiedicat şi am căzut. Într-o fracţiune de secundă m-am ridicat şi iar la fugă, pe viaţă şi pe moarte. Gardienii şi ceilalţi râdeau cu gura până la urechi. Cât de caraghioasă trebuie să fi fost această scenă! Eu, ca un struţ speriat de moarte, slab, într-o pereche de chiloţi rupţi, iute de picior, urmărit de un lungan fioros, în pielea goală. Dar, ca prin minune, a apărut un deţinut grec dornic de distracţie, curios să vadă şi el ce se întâmplă. Nebunul m-a lăsat pe mine şi s-a îndreptat către grec, pe nume Minciu, care a fugit, ca din gura lupului, direct în bucătărie, apoi în sala de mese a gardienilor şi s-a ascuns într-un dulap. Namila a intrat în sală, a luat un cuţit de pe masă şi a început să caute. A deschis dulapul unde era grecul care devenise ca de piatră — nu se mişca, nu sufla şi nu clipea... Nebunului i s-a părut totul normal, a închis dulapul şi a continuat să controleze, dar au apărut gardienii, care l-au imobilizat, l-au dus la cişmea, şi l-au udat cu apă rece circa 10 minute. Aşa se proceda la Jilava cu cei ce-şi pierdeau minţile, îi răcoreau cu apă rece... Tratament învechit, dar eficace.

O altă întâmplare. Într-o zi vreo zece deţinuţi am fost scoşi în curtea închisorii. Era un mare noroc. Ştiam că lîngă bucătărie, sub streaşină, erau hârdaiele cu resturi alimentare pentru hrana porcilor. Era vară, căldură mare şi zoile bolboroseau. Întotdeauna când ieşeam la lucru ascundeam sub cămaşă gamela apoi ne făceam de lucru pe lângă hârdaie. Când eram convinşi că nu vede nimeni luam din mâncarea porcilor câte o gamelă pe care o înghiţeam pe nerăsuflate. Dacă puteam, mai luam una. Mâncam pe săturate. Aici m-am convins de adevărul proverbului: foamea este cel mai bun bucătar. Odată ne-a surprins gardianul. Drept pedeapsă am fost duşi la „neagra" şi bătuţi cu cablul de sârmă. Vai de zilele noastre!

Un nou lot de deţinuţi a fost adus într-o seară de la Securitate. Dintre ei, cinci au fost înghesuiţi în celula noastră. În momentul apariţiei lor se aducea arpacaşul. Noii veniţi erau lihniţi de foame. Când au văzut mâncarea ne-au implorat să le dăm o gamelă în care să primească şi ei puţin arpacaş. Nu le-a dat nimeni. Acolo era greu să fii generos, să te laşi pe tine flămând şi să dai gamela unui nou venit.

Lângă tinetă, grecul de care am mai vorbit, a găsit o gamelă spartă care servea pentru curăţarea tinetei. A luat-o în grabă, fără să se uite că-i murdară şi puturoasă, a cerut şi el un polonic de mâncare şi fericit a început să mănânce.

Tot la Jilava am văzut un deţinut mâncat de viu de viermi. Este vorba de maiorul Ionescu Al., fostul director al penitenciarului Ploieşti. Un om mic de statură, negricios, păros ca o gorilă şi fricos ca un iepure. Pentru că în timpul bombardamentelor din vara anului 1944 nu evacuase deţinuţii, fiind ucise atunci mai multe femei condamnate de drept comun, a fost condamnat şi se afla acum la Jilava. Bătrân, bolnav, hipertensiv, cu gastrită şi reumatism, supus regimului dur de puşcărie, paralizase, rămânând fără mâna şi piciorul drept. Cu stomacul distrus de atâta fasole nefiartă, toată ziua şi toată noaptea stătea pe tinetă. Câteodată se repezea, se împiedica şi cădea târându-se pe jos ca

o salamandră, până la tinetă. Era schimonosit de boală şi cu privirea plângăreaţă.

Şeful camerei i-a interzis să folosească tineta în timpul mesei.

— Ţine-te şi tu, măcar când mâncăm! Ai puţin respect faţă de noi. Fii cu puţin bun simţ. Fii om, nu măgar!

— Nu pot, nu pot, vă rog să mă credeţi şi să mă iertaţi! se tânguia şi suspina Ionescu, plângând cu lacrimi cât mărgelele şi cu buzele umflate şi tremurânde. Când suspina adânc, deschidea o gură băloasă, fără dinţi şi cu gingii sângerânde.

— Ai să poţi, ticălosule! O tăcere de mormânt a cuprins întreaga celulă, unde eram înghesuiţi circa o sută de oameni. Atunci şeful camerei a spus:

— Fraţilor, acest prăpădit, această stârpitură care ne imploră şi ne cere să-i facem favoruri, a fost directorul penitenciarului Ploieşti. În timpul regelui Carol al II-lea, mă găseam ca deţinut politic în închisoarea unde el era director. Ei bine, acest nelegiuit ne lega în lanţuri şi ne trimitea la carceră, ne bătea cu funia udă şi ne lăsa iarna fără foc. Mulţi au murit din cauza acestei canalii. Gândiţi-vă cum s-a purtat acest urangutan cu noi! Gândiţi-vă că am fost maltrataţi şi schingiuiţi de această fiară care acum vă cere îndurare! Nu există faptă fără răsplată. Nici o milă pentru acest suflet josnic şi rău. Nici un pic de îndurare pentru un criminal. La moarte! La moarte!

Din ziua aceea Ionescu şi-a făcut nevoile în pantaloni şi în două-trei săptămâni a făcut viermi. Începuse să miroasă a hoit. N-a mai mâncat şi în scurt timp, oftând, gemând şi scărpinându-se a devenit un muribund. În situaţia aceasta a fost luat din celula noastră.

Viaţa la Jilava era deprimantă. Gânduri negre mă bântuiau. Numai pentru faptul că nu-mi ţinusem gura trebuia să îndur atâta mizerie şi mă întrebam cât voi mai putea rezista? Apoi mă încurajam singur, spunându-mi că sunt sănătos, tânăr şi încă în

putere. Putea fi şi mai rău. Mi-am amintit de bietul Ionescu, de Inchiziţie şi de Justinian al II-lea.

Pe timpul lui Justinian al II-lea oamenii care nu acceptau toate neroziile împăratului erau cusuţi de vii în saci şi apoi aruncaţi în Bosfor, sau li se băteau trestii sub unghii pentru ca în cele din urmă, după chinuri de necrezut, să fie striviţi între două pietre de moară. Şi toate acestea numai pentru că nu ştiuseră să tacă.

Unii dintre noi, chiar şi în mizeria în care ne găseam, visau la castele în Spania. Erau oameni care nu reuşeau să înţeleagă realitatea. Nu pricepeau că sunt o simplă verigă, neînsemnată, în lanţul cel mare al naţiunii, nu vedeau că lumea a fost şi este într-o perpetuă nelinişte creatoare, nu simţeau că le slăbesc puterile, că sunt umbre în colosul comunist. Alţii vedeau viaţa plină de echivoc, ceea ce îi determina să fie impasibili şi egoişti. Doreau să fie liberi, să se bucure de familie, de societate, de soare, de aer, de şcoală, de muzică, să muncească, să construiască, să se realizeze. Mulţi deveneau josnici, meschini şi în cele din urmă „turnători".

„Societatea" în care trăiam, incluzând pe cei ce ne pedepsiseră să putrezim de vii şi pe cei care ne păzeau, precum şi pe toţi cei care zăceau îngropaţi la 14 metri în pământ, visători sau răzbunători, realişti sau subiectivi, cinstiţi sau necinstiţi, ne schimba, făcând din noi nişte mizantropi.

De multe ori mă lungeam pe pat şi visam cu ochii deschişi, evitând să particip la discuţii despre tot felul de nimicuri sau despre arta culinară sau despre ce vom face în libertate. Toate acestea mă plictiseau sau mă lăsau indiferent.

Astfel, s-a mai scurs o lună de zile, visând că era primăvară şi cald, că mirosea a liliac, că aud zumzetul albinelor şi clopotele vecerniei şi că trăiesc lângă draga mea.

Acum eu şi logodnica mea ne aflam în închisoare şi nu ştiam din ce cauză. Stăteam şi aşteptam procesul cu o umbră de speranţă, cu o umbră de nădejde spre libertate. Dar era

numai o nădejde slabă, fiindcă se ştia că cei ce intrau în proces erau întotdeauna condamnaţi. Speram că voi fi condamnat la o pedeapsă egală cu aceea pe care o executasem deja însă şi posibilitatea aceasta era greu de acceptat deoarece pe atunci, în puşcărie se statornicise credinţa că toţi vom fi eliberaţi odată, adică şi cei condamnaţi şi cei necondamnaţi şi cei cu pedepse mici şi cei cu pedepse mari.

Şi iată că într-o zi am fost chemat la poartă unde mi-am revăzut toţi colegii şi unde am luat cunoştinţă de actul de acuzare. Eram încadrat, ca şi ceilalţi, în articolul 209, aliniatul b, deci la crimă de înaltă trădare care se pedepsea cu 25 de ani muncă silnică sau cu pedeapsa capitală. Pedeapsa capitală fiind suspendată îmi rămâneau deci cei 25 de ani, pe care eram convins că n-am să-i pot duce.

M-am întors în celulă ca nebun. Nu reuşeam să mă ţin pe picioare, nu reuşeam să vorbesc, nu-mi venea să cred. M-am lungit pe prici, am închis ochii şi am încercat să mă regăsesc. Nu-mi venea să cred că acesta era actul de acuzare. Câţiva deţinuţi lipsiţi de tact, îmi dădeau târcoale şi mă deranjau cu tot felul de întrebări absurde.

Era în ziua de 4 aprilie 1949 şi procesul urma să aibă loc pe data de 9, deci după 5 zile. A doua zi am vorbit cu procurorul Bârcă şi cu avocatul Popovici, fost ministru de justiţie. Lor le-am explicat ce am declarat la anchetă, ce ştiam că declaraseră colegii mei precum şi modul cum se desfăşuraseră cercetările. Totodată le-am spus că am fost încadrat la articolul 209, aliniatul b, la crimă de înaltă trădare. Având convingerea că procesul este numai o formalitate şi că toţi vom executa aceeaşi pedeapsă, colegii mei păreau nepăsători şi calmi, dar eu mă consumam teribil. Bârcă m-a ascultat cu multă atenţie, apoi mi-a explicat cum decurge un proces, mi-a spus când voi avea dreptul să iau cuvântul, cum să mă apăr şi în final să cer achitarea. M-a dădăcit mult şi m-a rugat să vorbesc calm, moldoveneşte, fără lamentări, dezvinovăţiri şi angajamente

neverosimile şi să mă comport demn. Bârcă mă iubea mult. Mi-a mulţumit pentru serile de poveşti şi poezie şi şi-a exprimat regretul sincer că în curând ne vom despărţi.

Popovici era tăcut şi foarte plictisit dar când am plecat la proces mi-a spus că are încredere în mine. Toţi eram supăraţi pentru că după judecată urma să fim transferaţi la alte penitenciare, unde să ne ispăşim pedepsele: elevii erau trimişi la Tîrşor-Prahova, studenţii la Piteşti, intelectualii la Aiud iar muncitorii şi ţăranii la Gherla.

Gândul că eram acuzat de înaltă trădare mă înspăimânta şi mă credeam pierdut. Uneori aveam convingerea că voi muri în închisoare, departe de cei dragi şi mă vedeam îngropat, sub prunii din grădina Jilavei. Alteori reuşeam să mă încurajez şi să cred că oricare va fi pedeapsa, dacă am zile, o voi executa şi voi scăpa sănătos şi nevătămat din această groapă întunecoasă şi murdară care se numeşte puşcărie. Surprinzător era faptul că totuşi, cu cât trecea timpul şi se apropia ziua de 9 aprilie, cu atât deveneam mai indiferent faţă de soarta care mă aştepta. În minte îmi pregăteam cu scrupulozitate apărarea. Eram decis să vorbesc clar şi răspicat şi să-i întreb pentru care motiv sunt acuzat de înaltă trădare? Nu voiam să-mi mulţumească nimeni pentru faptul că la 6 zile de la trecerea bacalaureatului, când eram tânăr şi când viaţa era mai frumoasă ca oricând m-am îmbrăcat militar şi am plecat pe front. Nu doream să mi se mulţumească pentru că am plecat hotărât să-mi apăr patria, hotărât să-mi dau viaţa,... aşa cum făcuseră şi tata cu cei patru fraţi ai săi care au luptat la Mărăşeşti: Gheorghe nu s-a mai întors, Constantin a fost rănit, Vasile şi cu Ioan au căzut prizonieri, numai tata a scăpat nevătămat. Iar acum, incredibil, eram acuzat de trădare. Eram hotărât să le spun multe deşi ştiam că va fi în zadar.

Pe 9 aprilie, pe la ora 7 dimineaţa, am fost ridicaţi din celulă. N-am avut timp să ne luăm rămas bun de la prietenii ce zăceau pe priciurile Jilavei. Am fost îmbrânciţi înainte şi

conduşi spre poartă de o trupă de gardieni. S-a făcut apelul, apoi cu o dubă, păzită sever, ne-am îndreptat către tribunal. În dubă ne-am întâlnit toţi colegii, adică lotul de la Facultatea de Ştiinţă şi am vorbit despre rude, despre colegi, de închisoare. Destul de repede, am ajuns la „casa unde se împarte dreptatea", dacă mai există aşa ceva pe lumea asta.

Maşina s-a oprit, gardienii au făcut cordon şi ne-au ordonat să coborâm fără să vorbim şi fără să schiţăm vreun gest. Am ajuns la Tribunalul Militar de pe strada Negru Vodă din Bucureşti.

Rădoi de la Matematică a coborât primul, apoi Cîrciumaru şi Ispas de la Geologie. Când Cîrciumaru a ajuns în uşa dubei şi a dat să coboare, s-a auzit un urlet de femeie disperată, un răcnet sumbru ca de îngropăciune. M-am speriat. Mă gândeam că afară ne aşteaptă probabil o mulţime de oameni cărora li s-a spus că noi suntem duşmanii poporului şi ai democraţiei, că suntem criminali fioroşi care luptă să destabilizeze ţara, că readucem jalea, mizeria şi legionarismul, că noi suntem aceia care subminăm republica... Această gloată nu venise oare să ne linşeze? Pe timpul acela se practicau, încă destul de frecvent, astfel de metode încât, oricând te puteai aştepta la surprize.

Înaintea mea a coborât o tânără elevă, prietena lui Rădoi... Grupul format din femei, bărbaţi şi copii căuta să rupă cordonul de gardieni şi să se arunce asupra noastră... Se auzeau văicăreli, plânsete, injurii şi blesteme.

Când a coborât eleva, o femeie a reuşit să rupă lanţul gardienilor şi să se arunce pe fată. A luat-o în braţe şi, plângând, o tot săruta şi mângâia: „Draga mamei, puiul mamei, ce-ai făcut? Ce-ai greşit? Ce rele ai făcut, mamă dragă?" Gardienii, brute fără suflet, se luptau să le despartă. Femeia era mama fetei. Aflase data şi locul procesului şi venise să-şi vadă copilul. Ceilalţi care strigau erau părinţii, fraţii, surorile, copiii şi soţiile celor ce urmau să fie judecaţi în acelaşi lot cu mine. Pe mine nu mă aştepta nimeni pentru că ai mei erau departe, în

nordul Moldovei. Era dureros să vezi gardienii, nişte brute, cum se luptau să-i despartă pe tată de fiu, pe mamă de fiică şi pe soţ de soţie.

Cu multă greutate au reuşit să ne despartă de cei liberi şi să ne introducă în nişte celule mici, în care urma să aşteptăm judecata. Eram deprimaţi şi îndureraţi pentru soarta noastră şi a familiilor noastre. În această perioadă s-au judecat mii de procese politice şi s-au dat milioane de ani de puşcărie.

Numai judecătorul colonel Alex.Petrescu, cel care m-a condamnat şi pe mine, a dat — şi nu exagerez — peste un milion de ani grei de temniţă şi muncă silnică fără remuşcări sau mustrări de conştiinţă. Călca în picioare, cu zâmbet de canalie ignorantă, tot ce însemna demnitate umană. Se asemăna cu Stalin prin mârşăvie, perfidie, răutate şi laşitate. Condamna pe vinovat sau nevinovat numai pentru a-şi păstra scaunul şi pentru a trăi mai bine.

România, învinsă după război, era condusă de o mână de comunişti profitori, inculţi, care se supuneau orbeşte dictatorului de la Kremlin. Armata sovietică era în ţara noastră. Sovromurile ne luau şi pâinea de la gură, cizma rusească se simţea peste tot iar securiştii şi activiştii partidului comunist, aceşti paraziţi fără meserie, fără cultură, fără Dumnezeu, tăiau şi spânzurau.

Majoritatea celor trimişi în judecată în acele vremuri erau foşti luptători care îşi vărsaseră sângele pe frontul de răsărit, ţărani care nu se supuseseră la plata cotelor şi la colectivizare, foşti demnitari din perioada dictaturii lui I.Antonescu, legionari, naţionalişti, ţărănişti, liberali, socialişti de dreapta, pocăiţi, baptişti, greco-catolici şi toţi favorizatorii şi tăinuitorii acestora, adică toţi cei ce se împotriviseră comunismului şi simpatizanţilor lui. Mai erau şi aceia care, printr-o politică de opoziţie, urmăriseră să ajungă la cârma ţării, organizându-se în asociaţii dizidente ca: „Regele Mihai I", „Vulturii", „România Mare" etc. În sfîrşit, nu trebuie uitaţi cei care încercaseră să treacă

frontiera, sau numai discutaseră cum se poate trece granița pentru a scăpa de ciuma roşie.

Mai târziu, la Canalul Dunăre-Marea Neagră şi anume la colonia Poarta Albă, am fost împărțiți în brigăzi de muncă, după infracțiuni: politici, frontierişti şi condamnați de dreptul comun. Politicilor li se spunea "fazani", adică naivi, nedescurcăreți, frontieriştilor li se spunea „cocori" pentru că încercaseră să zboare peste graniță, iar celor de dreptul comun li se spunea „pinguini" pentru faptul că-şi vindeau hainele şi le jucau la barbut şi toată iarna stăteau cu păturile în cap, fiind asemănători cu acele păsări polare descrise de E.Racoviță. Eu făceam parte din grupa „fazanilor" adică din tagma legionarilor, cei mai fioroşi şi mai periculoşi deci şi cei mai persecutați. Cred că dintre toți deținuții condamnați şi reținuți la noi în țară în perioada 1948—1951, circa 30% erau suspectați de legionarism iar dintre aceştia 60% erau simpatizanți, tăinuitori sau favorizatori. Erai considerat tăinuitor numai pentru faptul că ai locuit într-o cameră dintr-un cămin studențesc cu un presuspus legionar şi nu l-ai demascat; tot tăinuitor erai dacă ai mers la un film cu un astfel de om sau, mă rog, favorizator dacă l-ai invitat la masă sau la o bere sau l-ai primit să doarmă o noapte în casa ta. Favorizarea şi tăinuirea se pedepseau cu închisoare de la 2 ani la 5 ani.

Exprimarea nemulțumirii de regimul comunist constituia o vină de neiertat şi se pedepsea cu închisoare de la 20 la 25 de ani.

Oameni renăscuți din gunoiul societății deveniți peste noapte ideologi marxişti au profitat de starea de spirit a populației după război şi de conjunctura politică şi economică internațională.

Țin minte că-n iarna anului 1945, a apărut printre studenți o circulară din care reieşea că prefectul poliției capitalei Nicolski a semnat un act de neagresiune cu legionarii conduşi de N.Pătraşcu. După încheierea acestui act, cine îndrăznea să

mai vorbească, să se arate nemulţumit, să critice noua conducere sau să comenteze o hotărâre a acesteia, era pedepsit fără cruţare. Mai târziu, în închisoarea Văcăreşti, am aflat că toţi cei care pactizaseră cu Nicolski fuseseră condamnaţi ca trădători.

Regimul comunist, condus de Gheorghiu-Dej şi Ana Pauker, a adoptat o stratagemă proprie: i-au lăsat liberi şi i-au încurajat pe toţi cei consideraţi „reacţionari" sau suspectaţi de dizidenţă şi i-au urmărit, prin toate metodele, permise şi nepermise, din ianuarie 1945 până în mai 1948. În acest timp, erau adunate date care se prelucrau tendenţios şi după bunul plac, întocmindu-se dosare de acuzare.

Trebuia să înceapă procesul.

Am fost luaţi din celulele de la tribunal şi duşi într-o sală, un fel de amfiteatru. După o jumătate de oră de aşteptare a apărut şi completul de judecată, în frunte cu preşedintele, generalul Alex.Petrescu. Nu prea înalt, gras, roşu la faţă şi proaspăt bărbierit, generalul avea nişte ochi ce exprimau perfidia şi sadismul. Ceilalţi, îngrijit îmbrăcaţi, în uniforme militare, bine dispuşi, au luat loc pe scaunele de unde împărţeau dreptatea — ani grei de puşcărie şi moarte. Aceştia alcătuiau deci completul de judecată care se supunea orbeşte lui Petrescu.

Alex.Petrescu fusese în timpul lui Antonescu, o perioadă, comandantul penitenciarelor. Mai târziu, în regimul comunist l-a condamnat pe Iuliu Maniu la 17 ani de închisoare, fapt pentru care a fost avansat la gradul de general şi de atunci el a judecat majoritatea proceselor politice.

Dintre toţi cei 36 de inculpaţi care ne găseam pe banca acuzaţilor şi care alcătuiam lotul Facultăţii de Ştiinţe nici unul nu aveam o stare de spirit potrivită cu situaţia existentă. Eram prea mişcaţi şi tulburaţi din cauza acelor întâlniri dureroase cu familiile noastre din poarta tribunalului ca să ne mai gândim la proces. Slabi, gălbejiţi, palizi, tunşi şi îmbrăcaţi în zeghi

zebrate, aşteptam ca grefierul să dea citire actului de acuzare. Eram trimişi în judecată pentru crimă de înaltă trădare, pentru participarea la organizaţie de tip fascist, organizaţie reacţionară burgheză. Eram acuzaţi că suntem fii de moşieri şi exploatatori, şi că suntem spioni. Apoi s-a ridicat procurorul, un lungan cu o figură de incult, apatic, care a repetat tot ce se citise până atunci. Ne-a insultat făcându-ne vipere veninoase, burghezi descompuşi, exploatatori ai muncitorilor, prost crescuţi, educaţi în spirit fascist, monştri hidoşi, hoţi şi criminali

Tot timpul, cât procurorul a aruncat în noi cu noroi, eu l-am studiat pe Petrescu. Avea un ceas mare de aur la mână, iar pe degete tot felul de inele, era buhăit de trai bun şi desfrâu. Mă gândeam că acest om n-a cunoscut niciodată mizeria şi necazul, n-a ştiut ce este amarul. Cei ce ne aflam pe banca acuzaţilor eram fii de ţărani, de muncitori, de ciobani, subofiţeri şi dascăli. Neam de neamul nostru nu a purtat ceasuri de aur, neam de neamul nostru n-a speculat şi n-a exploatat, n-a fost hoţ şi criminal şi nici n-a subminat activitatea statului. Majoritatea eram victimele războiului, ale lui Petrescu şi ale celor lipsiţi de un ideal politic, care fără merite şi fără muncă căutau să stăpânească. Petrescu şi alţii ca el au decis soarta noastră.

După ce a vorbit procurorul, ni s-au pus întrebări. Unii n-au recunoscut nimic din ceea ce declaraseră la anchetă. De exemplu, Dumitrescu de la Geografie a spus că totul este un bâlci: un proces cu sala goală iar noi lipsiţi de apărare:

— Eu sunt şeful celor de la Facultatea de Ştiinţe. Condamnaţi-mă cât credeţi, eu o să execut un an cel mult doi, iar restul vi-i dau dumneavoastră care ne-aţi smuls declaraţiile torturându-ne şi ameninţându-ne cu moartea. Vorbiţi de democraţie şi libertate, dar acestea sunt bune numai pentru dumneavoastră şi acoliţii dumneavoastră. Pentru noi, cei ce luptăm împotriva minciunii, teroarei şi ipocriziei, nu sunt bune decât lanţurile. Sperăm să nu treacă mult timp şi să vi le predăm.

Rădoi, de la Matematică, a protestat spunând că acesta numai proces nu poate fi cu uşile închise, fără martori şi fără apărare, aici hotărându-se totuşi viaţa unor oameni. A mai spus că nu-i pasă chiar dacă va fi condamnat la moarte. Şi Cîrciumaru a vorbit sfidător şi răzbunător.

Eu am declarat că n-am fost niciodată legionar şi că în ziua de Sf.Gheorghe, onomastica mea şi a colegului meu de cameră, am ajuns la discuţii cu caracter aşa-zis reacţionar. În continuare am mai precizat că atâta timp cât U.R.S.S.-ul vecina noastră, dictează în sud-estul Europei, ar fi nefiresc să nu ne opunem.

— Este greu să te adaptezi noilor condiţii şi să vorbeşti de libertate când ea nu există, dar şi mai greu să te abţii să nu comentezi, să rabzi şi să mergi înainte. Pentru faptul că am discutat în acea seară de aprilie despre toate aceste nonsensuri şi poate pentru faptul că n-am ştiut să ne ţinem gura, mă aflu şi eu ca inculpat în procesul de faţă, dar consider că pentru tot ce am greşit nu merit mustrări aspre, acuzaţii de crimă sau ameninţări de închisoare. Vă rog să ţineţi seama de toate cele spuse de mine aici şi de declaraţiile de la dosar. Şi în numele legii pe care o apăraţi, al onoarei şi al cinstei, vă rog să mă puneţi în libertate.

La sfârşit s-a ridicat avocatul Bianchi care ne-a apărat pe toţi din oficiu. Ne-a ajutat atât cât ajută funia pe spânzurat: mai mult ne-a acuzat decât ne-a apărat. Despre mine a spus:

— Bâgu se face vinovat, aşa cum reiese din dosar, de participarea la organizaţie de tip fascist, dar pentru că n-a fost niciodată agresiv, şi n-a fost înscris la legionari, n-a cotizat, şi pentru faptul că în discuţiile purtate cu legionarii el totdeauna se situa pe poziţie contradictorie, vă rog să-i acordaţi circumstanţe atenuante.

În cele din urmă, grav şi plictisit, generalul Petrescu a invitat pe juraţi să înceapă deliberările pentru ca a doua zi, la ora 10, să se pronunţe sentinţa. Întreg completul de judecată a

dispărut pe uşa pe care intrase, iar pe noi ne-au luat ostaşii, ne-au dus la dubă şi de acolo la închisoarea militară de pe strada Uranus. Aici am aşteptat ca să ni se comunice sentinţa. Am aşteptat mult şi bine deoarece ea nu ne-a fost citită niciodată. Degeaba am protestat noi şi am amintit că legile impun ca toţi deţinuţii să-şi cunoască pedeapsa. Deci, fără să ni se citească sentinţa, am fost înghesuiţi din nou într-o dubă, readuşi la Jilava şi închişi la celula 7, de data aceasta cu cei condamnaţi. Aici era un student la Medicină, Craiu, care, deşi era condamnat, aştepta de 6 luni să fie trimis la un penitenciar pentru a-şi executa pedeapsa. Şi noi am aşteptat de la 13 aprilie până la 15 august. Ne pierduserăm răbdarea, deveniserăm nervoşi, irascibili şi necomunicativi.

În dimineaţa de 15 august, tot tineretul de la celula 7, circa 100 de studenţi, am fost strigaţi pe nume, încolonaţi pe câte 5 rânduri şi duşi la poartă. Aici ne aştepta atotputernicul director al Jilavei, căpitanul Marometi. Era trecut şi ramolit, ogârjit şi crăcănat, cu picioare subţiri, cu capul exagerat de mare, lung şi deşirat, cu burta de gravidă flămândă şi buhăit de rachiu. Neastâmpărat şi repezit, idiot şi fără pic de bun simţ, îşi dădea importanţă şi înjura mereu:

— Luaţi pe câte cinci! Gardieni, înconjuraţi hoţii, faceţi cordon şi fiţi atenţi la bandiţi! şi fulgera câte o palmă celui ce-i venea mai la îndemână. Gardieni, îi ducem la gară! Fiţi atenţi să nu ne scape! şi mai dădea un picior în spatele celui mai apropiat. Nimeni nu scotea nici o vorbă, nu făcea nici un gest. Cine vorbeşte va fi împuşcat pe loc! Vă arăt eu disciplină bandiţilor! şi repezea un pumn primului ieşit în cale.

Noi stăteam încolonaţi câte cinci şi aşteptam. În cele din urmă am fost percheziţionaţi, apoi am fost împinşi într-o dubă unde am stat timp de trei ore. Către seară, după o zi de chin, am pornit. La gară ne aşteptau alţi gardieni care au dublat paza. Marometi a coborât cu gravitate de lângă şofer, ne-a aliniat, ne-a numărat din nou şi ne-a predat şefului de vagon C.F.R., un

plutonier major pe care-l cunoşteam din libertate. Fusese contabil la penitenciarul din Dorohoi. Se numea Costescu, şi avusese o fiică, colegă de clasă cu mine. M-a privit lung. Eu am lăsat capul în jos şi am urcat scările vagonului, una din cele mai grele pedepse pentru un condamnat. Vagonul era îmbrăcat în tablă groasă, fără geamuri, doar cu nişte ochiuri mici cu gratii şi site, fără scaune. Pe mijloc se afla doar o bancă lungă şi într-un colţ o gaură pentru necesităţi. În acest vagon special amenajat, deţinuţii, în picioare, erau înghesuiţi făcând o masă compactă. Nu aveau nici o posibilitate de a sta jos. Vagonul-dubă, lăsat vara în soare pe câte o linie moartă, devine un adevărat cuptor încins, iar iarna un adevărat frigider. Noi am fost lăsaţi două zile în triajul Gării de Nord, pe o căldură de 32°C, unde am crezut că ne prăpădim. Foarte mulţi leşinau şi cădeau lângă noi, care eram aproape morţi de oboseală şi de chin. Mai multe zile trăite în aceste condiţii însemna epuizarea totală: fizică şi psihică. Vedeai moartea cu ochii. Nu aveam apă. Hrana pentru 24 de ore însemna un sfert de pâine şi doi cartofi fierţi, necurăţaţi.

Trebuia să fim transferaţi la Piteşti. În vagonul în care aşteptam plecarea, am zărit un fost coleg de liceu. Colegul se numea Şoltuz Laurenţiu şi acum era student la Facultatea de Medicină din Iaşi, anul VI. Mi-a spus că era pedepsit la recluziune de 15 zile pe dubă. Fusese condamnat la 25 de ani muncă silnică. Când m-a zărit s-a bucurat mult şi atât s-a mişcat şi înghesuit, până când s-a apropiat de mine. Am început să vorbim în şoaptă, gură în gură şi cu frunţile lipite.

— Ce faci? Cât eşti condamnat?

— Uite ce fac, ca şi tine, mă lupt din răsputeri să mai trăiesc. De acasă nu ştiu nimic. Nu ştiu nimic de Didina. Poate îmi spui tu ceva, ai stat în aceeaşi închisoare cu ea, la Suceava. Am fost judecat de Tribunalul Militar Bucureşti însă nu ştiu ce pedeapsă am primit. Mi-a spus un coleg, care a aflat de la un

plutonier din închisoarea militară Uranus că am fost condamnat la 2 ani închisoare corecţională.

— Pleci la Piteşti. O, ce te aşteaptă! Poate ne vom mai întâlni... pe lumea cealaltă.

— Ce mă aştepată?

— Necazuri şi urgii. Să dea Domnul să rezişti. Ascultă, o să-ţi spun ceva, dar să nu vorbeşti cu nimeni, nici cu cel mai bun prieten. De altfel este spre binele tău. Dacă se află că eu te-am informat, ne pierdem amândoi viaţa şi în ce chinuri! Ai înţeles? Îţi spun pentru că ne cunoaştem de copii. Vreau să te ajut, dar încă odată, nici o vorbă, ai înţeles? Nici o vorbă! Ai înţeles? Ai înţeles?

— Ai toată încrederea.

— Vezi, la Piteşti o să întâlneşti lichele şi turnători: Eugen Ţurcanu, Gebak, Sobolevski şi alţii. Toţi moldoveni de-ai noştri. Să fii deştept şi orice ţi-ar propune, să accepţi. Arată-te devotat şi fii pregătit pentru orice.

— Pe turnători îi ştiu bine de la Jilava. Era unul pe nume Grigorescu, tot moldovean, frate cu popa Grigorescu din Broscăuţi, care făcea urgii. Mai era un altul bănuit, amicul nostru Midoski şi el tot de pe la noi.

Mai târziu, la Piteşti am cunoscut mulţi deţinuţi care, în speranţa unui trai mai bun, îşi pârau colegii şi prietenii. Toţi o făceau de frica morţii care, de obicei, nu întârzia.

Eram frânţi de oboseală. De aproape 24 de ore stăteam în picioare, rezemaţi unul de altul, într-o căldură şi umezeală de iad. A doua zi, când se lumina de ziuă, vagonul a început să se mişte. N-am mers mult şi ne-am oprit la Ploieşti, unde am fost lăsaţi din nou pe o linie moartă.

După vreo oră, a sosit o grupă de gardieni cu un comandant, au deschis vagonul, ne-au ordonat să coborâm, ne-au numărat şi după ce s-au convins că suntem toţi cei din procesul verbal, am fost escortaţi până pe strada Rudului. Aici, din nou am fost număraţi, ni s-au luat amprentele şi am fost închişi într-o sală mare, sinistră, plină cu paturi suprapuse ,pe patru nivele. Eram în închisoarea de la Ploieşti unde fusese director maiorul Ionescu, despre care am mai vorbit.

Şef de cameră era un criminal de drept comun, Beşleagă, originar din Cîmpulung Muscel, care fusese condamnat, în timpul lui Carol al II-lea, la 25 de ani muncă silnică. După ce a executat 18 ani şi după ce în mai multe rânduri i se redusese din pedeapsă, acum urma să fie eliberat. După ce am intrat în cameră, Rădoi l-a informat că suntem studenţi, condamnaţi politic cu pedepse de la 2 la 25 de ani. Beşleagă s-a uitat plictisit la noi apoi a strigat celor ce lîncezeau pe paturi:

— Drepţi! Toată lumea îşi ia bagajul şi se culcă pe jos. Lăsaţi în paturi să se odihnească judecătorii şi procurorii de mâine. Executarea!

După ce deţinuţii de drept comun au coborât, ne-am urcat în paturi şi fiind obosiţi şi slăbiţi, am adormit. Am fost treziţi la masă. Ne-au dat cartofi fierţi cu roşii, cu zarzavaturi şi cu ulei. Foarte buni. Aşa ceva nu mai mâncaserăm de mult timp, din libertate...

Stăteam în patul meu, în ultimul rând şi mă uitam la cei ce se pătimeau pe jos. Printre ei erau mulţi ţigani; unii condamnaţi pentru furt, alţii pentru scandaluri, viol, alţii pentru escrocherii, alţii pentru crimă. Îşi petreceau aproape tot timpul cu jocurile de noroc. Erau simpli şi grosolani, majoritatea

ulei. Foarte buni. Aşa ceva nu mai mâncaserăm de mult timp, din libertate...

Stăteam în patul meu, în ultimul rând şi mă uitam la cei ce se pătimeau pe jos. Printre ei erau mulţi ţigani, unii condamnaţi pentru furt, alţii pentru scandaluri, viol, alţii pentru escrocherii, alţii pentru crimă. Îşi petreceau aproape tot timpul cu jocurile de noroc. Erau simpli şi grosolani, majoritatea cretini, analfabeţi. Câte unul mai ager la minte era privit cu ură şi dispreţ. Ziceau ei că „se dă mare".

Beşleagă, şeful camerei, dormea singur într-un pat, lângă uşă, mai la aer. Se vedea că fusese un om puternic şi foarte hotărât. Era înalt, cu fruntea îngustă, cu dinţi rari, cu ochii tulburi şi însângeraţi. Tuşea mereu. Fusese tâlhar la drumul mare şi avea la activ 11 crime.

Mai era acolo un alt criminal, Florică Stănescu, originar din Malul cu Flori, judeţul Dâmboviţa. Şi el era condamnat cu pedeapsa maximă, adică muncă silnică pe viaţă. Omorâse trei cetăţeni pentru jaf. El era de statură mijlocie, robust, blond spălăcit, cu ochi albaştri de gâscan obraznic... o brută fără suflet şi fără judecată. Seara juca barbut cu „fratele" Beşleagă. Din discuţiile lor nu înţelegeai aproape nimic, atât erau de confuzi în exprimare.

Într-o seară, Beşleagă şi Stănescu au jucat barbut.

Pentru că jocurile de noroc erau interzise, au spus unui pungaş nou-venit să stea lângă uşă să pândească şi să-i anunţe când apare gardianul.

Pungaşul a fost atent o oră, două, dar în cele din urmă l-a atras jocul de noroc şi n-a simţit apropierea gardianului pe coridor. Când şi-a dat seama de pericol, adică atunci când gardianul era deja cu cheia în uşă, a început să urle:

— Domn' gardian! Domn' gardian! Veniţi, că mă omoară! Mă omoară... aoleu, aoleu, mă omoară!... Gardianul a deschis uşa şi a întrebat răstit:

— Ce ai, mă, de ţipi aşa? Ce ai? Ce s-a întâmplat?

— Domn' gardian, am împrumutat de la acest ţăran 5 lei şi n-am de unde să-i înapoiez şi pentru asta el mă rupe cu bătaia, mă omoară!

— Dacă vă mai prind că vă bateţi, vă duc la carceră! Aţi înţeles!? Lasă-l în pace că o să-ţi dea el datoria când o să aibă. Acum de unde să-ţi plătească? De unde? Şi ce faci tu cu banii aici? Plătească-ţi moartea de lichea şi scandalagiu! Lasă-l în plata Domnului... Ai înţeles?

După plecarea gardianului, Beşleagă s-a întors către pungaş, l-a lăudat şi a dat dispoziţie ca nimeni să nu se atingă de el:

— Nimeni n-are voie să se mai atingă de acest om! Apoi s-a adresat pungaşului: Nenorocitule, belea nesocotită, escrocule, era cât pe ce să fim prinşi că jucăm barbut. Am văzut că n-ai mai fost atent la uşă şi că erai gură-cască la noi, motiv pentru care trebuia să te omor, însă te-ai descurcat bine şi te iert.

Nouă, celor condamnaţi politic, ne-a prins foarte bine această şedere în închisoarea de la Ploieşti. Ne-am mai refăcut, pentru că am fost hrăniţi mai bine, ne-am bucurat de mult aer, de un tratament mai omenesc. Aşa era viaţa pe vremea aceea, la dreptul comun.

După mai bine de o lună, am fost transferaţi la Piteşti.

În dubă cu noi era şi Beşleagă, pe care-l duceau la Cîmpulung Muscel, oraşul unde avusese ultimul domiciliu, pentru a-l pune în libertate. Stătea rezemat de peretele vagonului, tăcut, resemnat, gânditor şi tare necăjit. Ne-am apropiat de el şi am încercat să schimbăm câteva vorbe.

— Ce-ţi pasă matale! Pleci acasă, vei fi liber, vei bea o ţuică, un pahar de vin, te vei întâlni cu familia, vei mînca ce vei pofti, vei munci şi-ţi vei reface viaţa. Niciodată nu-i prea târziu.

— Da, o să fiu pus în libertate, o să mă duc în satul în care m-am născut şi unde am copilărit. Am fost arestat la vârsta de 19 ani şi de 19 ani nu mai ştiu nimic de nimeni. Nu ştiu

cine mai trăieşte şi pe cine o să mai cunosc. Nu ştiu nici ce o să fac şi nici cum o să mă descurc. Este greu când nu eşti stăpân pe o meserie şi când toată lumea te priveşte cu dispreţ şi silă. Pentru toţi eşti un criminal. Nimeni n-are voie să se încurce cu tine... Vai şi amar de capul meu. Poate era mai bine în închisoare, unde mă cunoşteau toţi, unde eram cât de cât respectat ... Ştiu eu...

Peste doi ani l-am întâlnit în colonia de muncă Poarta Albă, condamnat din nou la 3 ani închisoare corecţională. Nu ştiu ce săvârşise, dar avea vârsta de 41 de ani şi părea de 61. Aici, fiind cunoscut de cei mai vechi deţinuţi de drept comun, a fost plasat la o muncă uşoară: se ocupa de curăţenie la baie.

După vreo 12 ore de drum, cu opriri şi staţionări în toate haltele am ajuns a doua zi la Piteşti. Am stat în vagon până s-a înserat. Atunci au deschis uşile şi am pornit spre noua „reşedinţă".

Era o seară plăcută de toamnă cu miros de petunii. Sfântă este libertatea! Priveam oamenii de pe stradă cu invidie, şi ce fericiţi îi vedeam pe toţi. Un tânăr la braţ cu o tânără zveltă şi foarte drăguţă mergeau paralel şi în aceeaşi direcţie cu noi. Ne priveau curioşi şi nu ştiau ce să creadă. Noi nu mai aduceam a studenţi. Puşcăria ne transformase. Semănam mai mult cu borfaşii sau cerşetorii. Am mărşăluit cam o jumătate de oră până când am ajuns la vestitul penitenciar din Piteşti, opera lui Armand Călinescu.

La poartă am fost număraţi şi înregistraţi de un comandant de gardieni care în închisoare avea gradul de Prim şi căruia i te adresai cu formula: „Să trăiţi, Domnule Prim!" Prim-ul de la Piteşti se numea Mîndruţă, şi era un om scund, slab, totdeauna proaspăt bărbierit, încruntat şi îngrijit îmbrăcat.

După ce am fost număraţi, am fost escortaţi pe o alee cu flori, apoi am urcat pe nişte trepte şi am pătruns într-o sală mare unde ne aştepta o grupă de gardieni şi directorul penitenciarului, pentru a ne percheziţiona, a ne lua amprentele şi a ne repartiza la celule. Directorul se numea Alex.Dumitrescu, originar din Argeş. Bine legat, de talie mijlocie, musculos, cu maxilarul inferior foarte dezvoltat, cu nasul teşit, cu buze groase, cu fruntea îngustă şi cu ochii mici şi ageri. Părea un pitecantrop uriaş îmbrăcat în haine nemţeşti. Directorul, în seara aceea era bine dispus, se amuza şi glumea cu gardienii. Pe noi parcă nici nu ne vedea. Noi eram nişte numere. Nu aveam dreptul să glumim, nu aveam dreptul să vorbim, să cerem de mâncare, să cerem o cană cu apă, să stăm jos, departe de a veni cu sugestii şi propuneri. Nu aveam dreptul să avem păreri, nu aveam dreptul să gândim. Singurul drept al nostru era sfertul de pâine şi cele câteva linguri de fasole. Atât. Adică, mai erau şi scândurile goale ale priciurilor.

Dumitrescu, înainte de a deveni directorul penitenciarului Piteşti, fusese factor sau un mic funcţionar la poştă, un om cu două sau trei clase de liceu, un neisprăvit. Avea cel mult 30 de ani. Întotdeauna râdea zgomotos. Un snob, antipatic şi fandosit, caraghios prin contrastul dintre fizicul său de om primitiv şi gesturile de fecioară închipuită, o lepădătură parvenită care

dădea ordin gardienilor să fie drastici, să nu le scape nimic, să fie aspri cu bandiţii.

Gardienii de la Piteşti, sau cum li se mai spunea caralii, nu erau oameni. Trăiau fără să muncească şi să gândească. Mereu cu ciomagul în mână, erau gata de „fapte mari".

După percheziţie ne-au închis într-o cameră mare, camera numărul 4—Spital. Era carantina, unde am găsit trei deţinuţi. Ei ne-au informat că vin de la spitalul din localitatea Ocnele Mari şi că până vor fi repartizaţi la celule au fost lăsaţi aici. Erau Negură de la Litere, Onişor de la Medicină şi Gebak de la Drept, toţi de la Iaşi, despre care-mi vorbise Şoltuz în dubă.

Negură, era înalt, firav, negricios şi cu o expresie bănuitoare: părea discret, foarte modest şi timid. Dormea într-un pat alături de mine. M-a întrebat de unde sunt şi când a aflat că sunt din Dorohoi a rămas surprins de faptul că studiez la Bucureşti.

— Ce te-a determinat să faci facultatea la Bucureşti?

— Când am fost lăsat la vatră, Universitatea din Iaşi nu-şi deschisese porţile şi pentru că eram refugiat şi stabilit în Oltenia, m-am înscris la Bucureşti. L-am întrebat dacă în închisoarea de la Suceava, unde a stat mai bine de un an, n-a cunoscut o studentă de la fizico-chimice pe nume Popuşoi. Mi-a spus că a văzut-o şi că prietenul său Ţurcanu Eugen o cunoaşte mai bine. Soţia lui Ţurcanu, fosta Oltea Saghin, refugiată la Sighişoara, fusese colegă de liceu, chiar de bancă cu domnişoara Popuşoi.

— Unde este Ţurcanu?

— La celula 6. El ne împarte hrana, aşa că la prânz o să-l poţi vedea.

— Ascultă, pe Munteanu Eugen, pe fraţii Teodoriu, pe fraţii Maxim, pe Ştefan, pe Praizner, pe Moroschi, pe Balanişcu, pe Bobu, Scutaru nu-i cunoşti?

— Ba da. Ce este cu ei?

— Munteanu, Bobu, Moroschi, Maxim mi-au fost colegi de clasă, iar ceilalţi, colegi de liceu şi eram curios să ştiu ce mai fac şi dacă-s sănătoşi.

— Ştefan a murit. Ceilalţi sunt sănătoşi, cu excepţia lui Munteanu care a contractat o tuberculoză pulmonară şi trebuie să plece la penitenciarul de la Ocnele Mari.

— Ce condamnare au?

— Între 5 şi 25 de ani.

— Cine are peste 15 ani?

— Scutaru şi Balanişcu.

— Doamne, dar ce au făcut?

— Au fost şefi în Garda de Fier.

Gebak, deşirat şi foarte firav, blond, spălăcit până la alb străveziu, orgolios şi irascibil, răutăcios şi perfid, cu privirea de felină, părea făcut numai din minciună şi neruşinare. S-a apropiat de Negură care m-a prezentat, apoi m-a întrebat dacă sunt rudă cu Vasile Bâgu şi cum s-a întâmplat să ajung în puşcărie. I-am răspuns că am ajuns aici exact aşa cum a ajuns şi el.

— Eu am ajuns fiindcă am fost şi sunt legionar.

— Ce vorbeşti?! N-aş fi crezut. Vreau să spun că n-ai mutră de fascist.

— Dacă vorbeşti în felul acesta, s-ar putea s-o încurci. Vezi, fii atent!

Onişor, mic de statură, cu ochi de veveriţă, se ocupa cu sculptura. Îşi făcuse dintr-un cuţit vechi câteva dăltiţe şi când găsea o bucată de scândură, imediat se apuca să o cioplească. Era student la Medicină dar mai mult i s-ar fi potrivit Artele. Era un adevărat talent. Ne modela chipul din miez de pâine pe care apoi îl mânca. Mi-a spus că o cunoaşte pe domnişoara Popuşoi şi că la Suceava a avut o comportare foarte demnă în comparaţie cu ceilalţi dorohoieni.

În această cameră am stat vreo două săptămîni. Lotul venit de la Jilava, pe care Negură, Gebak, Onişor şi Ţurcanu îl aştep-

taseră ca pe o pâine caldă, s-a apropiat de ei şi a început să povestească cât a suferit la anchetă, ce bine era în libertate, că unii ca Dragomirescu, Predescu n-au fost arestaţi, deşi se ştia că erau legionari care păzeau prăvăliile evreieşti, în ce fel s-ar putea impune politica americană, cât de grele erau cotele etc.

Îmi aminteam şi eu de Dragomirescu şi de Predescu care pe timpul dictaturii legionare stăteau de strajă la magazinele evreieşti ca să nu intre românii să le facă vânzare, precum şi de Ţugui la care ştiam că se află biblioteca Legiunii. De la carantină am fost duşi într-o cameră mare, de la etajul I, unde se aflau cei cu pedepse corecţionale pentru delict de uneltire.

La Piteşti, condamnaţii cu temniţă grea erau la subsol şi parter, cei cu pedepse corecţionale la etajul I şi cei cu muncă silnică la etajul II. Era evident ce „bun organizator" şi „bun administrator" era directorul Dumitrescu.

Deci la etajul I am fost aduşi circa 35 de deţinuţi. Aproape toţi erau medicinişti, cu excepţia mea care eram geolog, a lui Suceveanu care studia Teologia şi a lui Dumitrescu Paul, student la Drept şi un ungur care nu ştia româneşte.

După scurt timp au venit în celula noastră şi Ţurcanu Eugen, Gebak Lulu, Sofronie şi Sobolevski. Foarte curând aveam să aflu cine erau ei de fapt şi ce metode foloseau pentru reeducarea deţinuţilor.

S-au prezentat şi şi-au găsit nişte locuri pe priciuri. Eram destul de înghesuiţi. Lângă mine s-a instalat Ţurcanu. Mă uitam la el şi încercam să-i ghicesc gândurile.

Era un bărbat cu un fizic plăcut, bine legat, cu ochi negri, pătrunzători. Dacă te privea mai mult timp, te hipnotiza. Avea o voce puternică, cu un timbru de bariton. Era hotărât şi foarte aspru.

În cele din urmă a intrat în vorbă cu mine. Mi-a spus că Oltea, soţia sa, a fost colegă de clasă cu logodnica mea, apoi mi-a povestit cu mult talent, cum şi-a cunoscut soţia la patinoarul din Cîmpulung Moldovenesc, cum au călătorit împreună

de la Vatra Dornei la Dîrmoxa, cât de mult s-au bucurat când au avut o fetiţă. Avea fotografia copilului ascunsă în vatelina de la haină. Când mi-a arătat-o, am văzut că i-au dat lacrimile. Părea un om cu suflet şi ne înţelegeam bine. Mi-a spus că, în paralel cu studiile de la Facultatea de Drept, a făcut şi o şcoală politică având ca profesor pe Ana Pauker. El mi-a vorbit pentru prima dată despre filosofia marxistă; despre acumulările cantitative şi salturile calitative şi despre plusvaloare.

Ţurcanu regreta foarte mult că avusese ghinionul să-i întâlnească pe legionari, din pricina cărora zăcea în puşcărie. Nu-i putea suferi. Fusese condamnat la 7 ani închisoare corecţională şi căuta să facă orice pentru a scăpa, deşi presimţea că nu o să reziste. Ştia să vorbească cu mult aplomb despre utopia legionară, de forţa sovietică, de inteligenţa, abilitatea şi finanţele evreieşti. Nu s-a sfiit să vorbească şi despre începutul acţiunii de reeducare la Suceava şi continuată la Piteşti. La un moment dat a amintit de un individ enigmatic, modest îmbrăcat, cu o figură inteligentă dar respingătoare, mic de statură, greoi şi agasant, care se numea Stîngă şi care intra în cîte o celulă de la Suceava dimineaţa şi o părăsea la prânz, sau intra pe la prânz şi pleca seara. Stângă le vorbea despre materialismul dialectic şi îi învăţa cum trebuie făcută reeducarea, adică prin demascări hotărâte şi dacă era necesar prin schingiuiri.

Mai târziu am aflat că Stângă era pseudonimul lui Nicolski şi că oameni din conducerea penitenciarului, dornici de promovare şi răzbunare, oameni ca Stângă, Carol Hudescu, Manoliu, Pompilian, neisprăviţi, foşti legionari sau sionişti deveniţi anchetatori, încercau să se menţină şi să parvină bătându-şi joc de deţinuţi, folosindu-i pe Ţurcanu, Sobolevski, Munteanu şi alţii ca informatori, reeducatori şi călăi. În prezent, cei mai mulţi dintre aceştia au fugit peste hotare, restul fie au plecat cu forme legale, fie au fost trimişi la munca de jos sau au fost condamnaţi ca infractori de drept comun. De aceşti monştri străini de interesele patriei, străini de cultură şi

civilizaţie şi-au legat destinul Ţurcanu, Sobolevski, Munteanu şi alţii.

Şi mai spunea Ţurcanu:

— Toţi cei ostili regimului comunist sunt nişte lichele, cu infinite posibilităţi de a se ascunde, hoţi şi secături. Trebuie să-i îndepărtăm dintre noi. Să-i îndepărtăm ca pe nişte netrebnici care nici până astăzi n-au reuşit să vadă realitatea. Atât timp cât aceştia vor exista, noi o să lâncezim în puşcărie. Trebuie să-i demascăm, să-i distrugem.

O parte dintre deţinuţi erau deja dornici să se reeduce pentru a deveni utili societăţii. Voiau să facă un comitet de reeducare care să-i reprezinte, să ceară directorului penitenciarului cărţi şi ziare pentru a se lămuri. Acest comitet îşi propunea să intervină pentru acordarea dreptului la muncă.

Deci, mai întâi ar fi trebuit să cunoaştem noua doctrină pentru ca apoi, cei care o considerau necesară, să accepte reeducarea. O altă propunere a fost susţinerea unor conferinţe cu caracter documentar-progresist urmate de analize obiective, sincere, serioase şi „constructive". Când a auzit Ţurcanu de cărţi şi de conferinţe s-a supărat şi a izbucnit:

— Cine să analizeze sincer, serios şi constructiv? Cine, reacţionarii? Anticomuniştii? Şi cine ne garantează justeţea concluziilor?

Atunci, timid şi timorat am intervenit:

— Consider că propunerea este totuşi bună...

— Da?! Pentru că susţii această idee fariseică, pentru că eşti adeptul acestor paleative zaharisite, propun ca prima conferinţă să o ţii tu. Dacă toată lumea este de acord, atunci te rog ca în cursul zilei de astăzi să ne comunici titlul şi data conferinţei. Te vei convinge că cele afirmate aici sunt aberaţii.

Mai târziu am anunţat că voi vorbi despre „Ireversibilitatea mutaţiilor în evoluţia materiei". Toţi au fost de acord, iar eu am început să mă pregătesc.

Nu aveam hârtie, nici creion. Totuşi, cu un ac mi-am notat ideile principale pe o bucată de săpun, pe care am presat-o şi am făcut-o ca o plăcuţă pentru scris.

Între timp, viaţa noastră mergea înainte cu aceleaşi obiceiuri, speranţe, intrigi şi înţepături. Blaga, în fiecare seară, îşi făcea rugăciunea într-un colţ. Pătrăşcanu Nuti încerca zilnic să-l zărească când era scos de gardieni la WC, pe unchiul său, Lucreţiu Pătrăşcanu, închis într-o celulă vizavi de noi. Când reuşea să-l vadă, se întrista.

Pe Lucreţiu Pătrăşcanu îl compătimeam. Luptase pentru comunism, un ideal care se dovedise a fi un dezastru. Acum era sacrificat chiar de foştii săi tovarăşi de luptă numai pentru faptul c-ar fi spus la Cluj, în cadrul unei adunări studenţeşti: „Mai înainte de a fi comunist, sunt român". Eram convinşi de bunele intenţii ale acestui vajnic luptător. Eu îl cunoscusem pe Lucreţiu Pătrăşcanu în casă la moş Vasile. Fusese un om vesel, frumos, cu o figură de aristocrat şi cu ochi blânzi. Un cărturar modest şi hotărât. Acum arăta ca o epavă, abia mergea sprijinându-se de pereţi. Nu ne venea să credem că Lucreţiu Pătrăşcanu se afla alături de noi.

Foştii săi tovarăşi l-au închis şi mai târziu l-au omorât. Adică Gh.Gheorghiu-Dej, ajutat de mâna şi pistolul lui Drăghici. Dej i-a impus lui Teohari Georgescu, ministru de interne în acele vremuri, să-l lichideze. Teohari Georgescu a refuzat, apoi a tergiversat, fapt pentru care a fost destituit şi înlocuit cu Alex.Drăghici. Acesta l-a împuşcat mişeleşte, în ceafă, pe Pătrăşcanu, fiind apoi avansat la gradul de general drept recompensă. Totul a decurs în stil stalinist.

La Jilava mai cunoscusem o situaţie similară, în familia arhitectului Joja, condamnat 5 ani pentru naţionalism şi anticomunism. Era frate bun cu academicianul Atanasie Joja, comunist, şi cu geologul Traian Joja, apolitic.

A sosit şi ziua conferinţei. Toţi aşteptau. Am început prin a explica şi a susţine legea lui Dollo, care afirmă că „un organ

pierdut în cursul evoluţiei nu mai apare niciodată", adică o mutaţie declanşată pe parcursul dezvoltării unei specii nu mai revine la forma iniţială, este ireversibilă. Am dat ca exemplu, gasteropodul *Limneae minuta*, apărut în apă şi care ca orice fiinţă acvatică, respira prin branhii. Apoi a fost nevoit să se adapteze la viaţa de uscat, deci la o respiraţie pulmonară. Din nou a fost obligat să se adapteze la viaţa acvatică şi cum era normal, ar fi trebuit să revină la respiraţia prin branhii, însă el a continuat să respire prin pulmoni, mai perfecţionaţi, mai evoluaţi.

— Această lege poate fi aplicată şi la noi cei care am fost crescuţi şi educaţi în spirit „naţionalist". N-am cunoscut şi nici n-am avut posibilitatea să cunoaştem filosofia materialistă. A venit deci timpul să ne schimbăm. Astăzi suntem victime ale unei educaţii impuse de regimul carlist şi antonescian. Suntem obligaţi să ne reanalizăm şi să luăm hotărâri majore pentru viaţa noastră viitoare. Când ne vom convinge că am fost pe poziţii greşite, şi că roata lumii nu poate fi dată înapoi şi când vom renunţa la ideile „reacţionare", însuşindu-le, liber consimţit, pe cele democratice, atunci vom deveni cetăţeni utili societăţii. Materialiştii susţin că omul este transformabil, este reeducabil. Când vom considera că suntem reeducaţi, atunci vom deveni democraţi. Odată apărută mutaţia, ea va rămâne ireversibilă. Dar pentru a ajunge să cunoaştem adevărul este necesar să primim cărţi, ziare, reviste... Să citească unul tare şi noi să ascultăm, să comentăm, să ajungem la nişte concluzii. Nu consideraţi că ar fi bine să începem cu aceste lecturi şi discuţii, cu conferinţe şi mai târziu să cerem dreptul la muncă? Ar fi bine să iertăm unele abuzuri şi nedreptăţi, unele greşeli, să ne reeducăm, să ne reabilităm. Să cerem reabilitatea prin muncă. Gândiţi-vă la ce v-am spus şi împreună să hotărâm. Vă mulţumesc.

Ghiţulescu a vorbit primul. A spus că este de acord, că doreşte să se reeduce şi că este bine să continuăm cu aceste

conferinţe până când vom avea dreptul să citim şi să ne documentăm.

Pătrăşcanu, Blaga şi Popescu Aristotel s-au abţinut, n-au vorbit. Dumitrescu de la Drept s-a arătat foarte entuziasmat de faptul că după doi ani de puşcărie am început să ne dăm seama de situaţia noastră. Dintre cei de la Iaşi n-a vorbit nici unul. Au mai vorbit şi ardelenii Bej, Fâciu şi Tăuţan. La urmă a luat cuvântul Ţurcanu. Pe el îl aşteptam. Unii îl considerau un salvator dar erau şi dintre aceia care nu-l băgau în seamă şi-l sfidau. Situaţia începea să fie încordată.

Ţurcanu a vorbit despre începuturile Gărzii de Fier, despre părintele ei spiritual, Nae Ionescu şi despre Corneliu Zelea (Zelinski) Codreanu, „Căpitanul", dar şi despre alţi şefi legionari, astfel:

— Codreanu era un închipuit, un paranoic, un criminal. El l-a omorât pe Manciu, prefectul poliţiei din Iaşi, din ordinul lui a fost ucis prietenul său Stelescu şi tot din ordinul lui a fost ucis şi primul ministru I.G.Duca. Ionel Moţa, fiu de preot, cumnatul lui Corneliu Codreanu, era şi el un încrezut, un sadic, un asasin odios. Imaginaţi-vă o scenă de groază: Moţa ia de braţ pe prietenul său Vernichescu şi-l duce într-un colţ al curţii închisorii Văcăreşti. Îl obligă să îngenuncheze, să se închine şi să se roage lui Dumnezeu să-l ierte pentru marele păcat săvârşit, acela de a fi trădat Mişcarea legionară, apoi îl împuşcă. Vernichescu n-a bănuit nici o clipă că va fi omorât.

Ţurcanu ne-a amintit apoi, în câteva fraze, de Vasile Marin, Sterie Ciumetti, Caranica, Belimachi, Bordeianu, Gîrneaţă, Brahonschi, Decemviri şi Nicadori, de Horia Sima, Radu Mironovici, Nicoale Pătraşcu, I.Creţu şi alţii.

— Aş putea să vă vorbesc de cele mai îngrozitoare crime: uciderea evreilor, asasinatele de la Jilava sau asasinarea lui Iorga, dar sunt convins că le cunoaşteţi. Vedeţi, la un moment dat în Legiune a intervenit o schimbare. Unii au rămas credincioşi lui Codreanu, reprezentat prin Horia Sima şi prin profe-

sorul N.Pătraşcu, iar alţii au format o nouă grupare, în frunte cu Radu Mironovici. Aceştia din urmă urau crima, credeau în Dumnezeu şi în destin, erau un fel de „ostaşi ai Domnului". De altfel nici ei nu ştiu prea bine ce sunt. Făceau pe naţionalişstii, dar aveau căpitan un sârb şi admiteau în rândurile lor nemţi, unguri, bulgari şi chiar evrei. În repetate rânduri au fost favorizaţi şi ajutaţi de evrei, însă respectau cuvântul Domnului care spune să iubeşti pe aproapele tău. Nu ucideau, însă nu le păsa de cei care mureau de foame. Aveţi în mijlocul dumneavoastră pe Suceveanu şi Bej, doi mironovişti convinşi. Priviţi-i! Între noi sunt şi oameni de-ai lui Sima, Pătrăşcanu, Popescu Aristotel, Beschia, Soroiu şi alţii. Uitaţi-vă şi la ei! Sunt hotărâţi şi gata întotdeauna pentru atac. Cum să luptăm cu aceştia? Eiii, când vor fi strânşi cu uşa, vor mărturisi şi se vor jura că sunt dispuşi să o rupă cu trecutul. Cine poate să-i creadă? Şi mironoviştii şi oamenii lui Pătrăşcanu sunt nişte mincinoşi, nişte ticăloşi. Cu ce metode pot fi convinşi aceşti tâlhari?

Încheie, adresându-se lui Pătrăşcanu, şeful legionarilor de la Facultatea de Medicină din Bucureşti:

— Ce zici, Pătrăşcanule? Am dreptate? Cât vrei să mă mai ţii în puşcărie?

— Domnule Ţurcanu, aţi vorbit foarte frumos şi ne-aţi reamintit greşelile pe care le recunoaştem toţi. Aţi încheiat întrebându-mă cât am de gând să vă ţin în puşcărie. Vă rog să mă scuzaţi, dar nu vă ţin eu. Aici vă ţin păcatele şi faptele dumneavoastră. Nu pot crede că justiţia noastră a trimis în închisoare, pentru şapte ani, un nevinovat. Nu am dreptate? Dorinţa de reeducare este a tuturor. Recunoaştem că în libertate am greşit şi că am acţionat împotriva intereselor noastre, dar ce folos că recunoaştem astăzi când este prea târziu? Toţi avem familii, părinţi, copii şi soţii, toţi dorim să fim liberi, toţi dorim să muncim pentru un trai mai bun, dar din păcate aşa ceva nu este cu putinţă. Suntem condamnaţi şi după ce ne vom termina pedeapsa, abia atunci vom avea dreptul să ne alegem

altă cale. Până atunci, răbdare. Ne-am resemnat. Dar nu exageraţi, nu aruncaţi cu noroi şi nu scuipaţi pe tot ceea ce până ieri am considerat bun şi drept. Trebuie să fim obiectivi şi să analizăm cu multă atenţie atât faptele noastre şi oamenii cu care am mărşăluit, cât şi pe cei care ne-au condamnat. Să admitem că am ajuns la concluzia că am mers în cadenţă cu extremiştii de dreapta, pe care în prezent îi detestăm deşi nu ne crede nimeni. Dumneavoastră aţi vorbit convingător şi foarte documentat: cruzimi, răzbunări şi jafuri condamnate de toţi românii. Ceea ce aţi spus este adevărat şi dureros, însă aţi omis, după mine tendenţios, unele „amănunte". Garda de Fier n-a apărut numai ca o consecinţă a ideilor unui grup de naţionalişti în frunte cu Cuza şi Codreanu, ajutaţi, susţinuţi şi îndrumaţi de hitlerişti, ci ca o mişcare de protest contra abuzurilor unor străini de neam şi de interesele acestui popor. A apărut ca o mişcare de protest împotriva unor profitori, în frunte cu regele Carol al II-lea, ca un protest contra desfrâului şi a huzurului, minciunilor, nelegiuirilor şi imoralităţii de la curtea regală, ca o mişcare de protest contra lichelelor şi îmbogăţiţilor fără muncă. Aici trebuie să reamintim şi sprijinul enorm dat de Germania hitleristă legionarilor. Suntem datori să recunoaştem acest amestec grosolan şi rău intenţionat al hitleriştilor în treburile interne ale ţării noastre, prin Garda de Fier. Propaganda nazistă era fără precedent. Şi totuşi, legionarismul a fost acceptat de populaţie. Poporul nu mai putea suporta camarila regală, pe Gavrilă Marinescu, pe generalul Urdăreanu, pe Elena Wolf — Vulpescu şi nulităţile lipsite de conştiinţă şi fără dragoste de neam. De asemenea ne-aţi arătat atrocităţile săvârşite de legionari, fără însă a arăta adevărata lor cauză. Mai mult, n-aţi amintit nici o crimă dintre cele săvârşite de rege şi camarila sa. Cu certitudine că dumneavoastră cunoaşteţi cum a fost decapitată Garda de Fier. Totuşi eu am să încerc să vă reamintesc câteva crime oribile săvârşite în perioada 1938-1939:

Şefii legionarilor se aflau închişi la Rîmnicul Sărat într-un penitenciar special amenajat. În 1938, Gavrilă Marinescu, prefectul Poliţiei Capitalei a chemat 14 plutonieri de la Jandarmerie, pe cei mai devotaţi regimului lui Carol. Fiecărui plutonier i s-a dat câte o funie lungă de un metru, iar Gavrilă le-a spus că ţara le cere să îşi facă datoria, ţara le cere să-i distrugă pe legionari şi să o scape de criminali, de duşmanii neamului. Apoi s-au urcat în două camioane, îndreptându-se către penitenciarul din Rîmnicul Sărat. Ajunşi aici, au scos din celulă pe Codreanu şi pe ceilalţi 13 şefi legionari, i-au urcat în autobuz şi i-au legat pe fiecare de câte un scaun. Aveau în spate câte un plutonier cu funia în mână. Când au ajuns în pădurea Tîncăbeşti, Marinescu le-a bătut în geam şi a dat comanda să le pună laţul de gât şi să-i ştranguleze. Plutonierii au executat ordinele, trăgând puternic de capetele funiei, până când victimelor, cu sânge la nas şi spume la gură, li s-a frânt gâtul şi n-au mai suflat. La Jilava le-au mai tras câte un glonţ în cap şi i-au îngropat la 8 metri sub pământ.

Vreau să fiu bine înţeles. Nu doresc nici o clipă să scuz ororile săvârşite de legionari sau pe Gavrilă Marinescu, dar vă rog să recunoaşteţi că dacă celor omorâţi de Carol al II-lea îi adăugăm şi pe cei omorâţi de Antonescu, ne îngrozim.

La alegerile din 1937, prin numărul de voturi obţinute, Garda de Fier s-a dovedit a fi a treia forţă politică din ţară, iar în perioada 6 septembrie 1940 — 21 ianuarie 1941 ea a fost desfiinţată. De ce? Pentru că şefii legionari, mai ales cei din perioada rebeliunii, au fost nişte incapabili, mediocri sau semidocţi exaltaţi. La toate acestea s-a adăugat şi acea invazie în Garda de Fier a unor elemente nepregătite, dubioase, scursuri ale societăţii şi hoţi, gata oricând să comită jafuri, crime şi orori. Tot atunci, noua conducere legionară, ajutată de către Fabricius, ministrul Germaniei la Bucureşti, urmăreau îmbogăţirea peste noapte, iar pentru a se impune şi pentru a-şi ascunde intenţiile făceau tot felul de parastase şi ceremonii religioase,

îngropări şi dezgropări. Ipocrizia a culminat cu iconografia „Căpitanului", reprezentat cu aureolă, în chip de sfânt. Se ridicau cruci şi troiţe, la umbra cărora se fura şi se

Toate acestea culminând cu rebeliunea din ianuarie 1941, una dintre cele mai mari pete ale istoriei României. Aşa s-a compromis Garda de Fier, la a cărei desfiinţare a contribuit din plin şi generalul I.Antonescu. După ce rebeliunea a fost înăbuşită, Antonescu, numit în perioada 4—7 februarie 1941, a pronunţat 3.000 de condamnări maxime, iar în luna mai a aceluiaşi an, 32 de condamnări la moarte.

Să revenim şi la Carol al II-lea. Vă amintiţi cum a fost împuşcat avocatul Făgădaru la Cluj, locotenentul Dumitrescu şi profesorul Vasile Cristescu şi încă 7 legionari la Huedin? Ştiţi cum a fost torturată şi omorâtă Constanţa Grecu şi cum au fost ştrangulaţi 3 legionari la Soroca? Ştiţi cum a fost împuşcată Nicoleta Niculescu împreună cu încă 140 de legionari? Ştiţi că au fost împuşcaţi câte trei legionari în fiecare judeţ sau că au fost ştrangulaţi 100 de legionari, după metoda Gavrilă Marinescu?

Vă reamintiţi că din ordinul lui Armand Călinescu au fost închişi la Vaslui 300 de legionari care, după decapitarea Gărzii de Fier, au fost ameninţaţi cu masacrarea în masă? Întregul penitenciar de la Vaslui a fost atunci încercuit cu tunuri pe ale căror afeturi au fost instalate proiectoare puternice. Cei închişi, înspăimântaţi că vor fi exterminaţi printr-un tir de artilerie, s-au aruncat în genunchi cerând să li se cruţe viaţa, luându-şi angajamentul de a nu mai face politică legionară.

Gândiţi-vă la ce v-am spus şi încercaţi să vă transpuneţi o clipă în situaţia părinţilor, soţiilor, copiilor şi chiar a fraţilor celor ucişi, ştiind că mulţi dintre ei se făceau vinovaţi numai pentru faptul că erau convinşi că luptă pentru un trai mai bun. Erau nişte victime. Dacă analizaţi cu obiectivitate toate aceste crime, pe cei care le-au comis, atitudinea regelui dezertor şi uzurpator, descreierat şi imoral, precum şi faptele ambiţiosului

general, parcă altfel vezi lucrurile! Domnule Țurcanu, nu mai suntem pe timpul lui Hristos, ca atunci când cineva îți dă o palmă, întorci fața să ți-o dea și pe a doua. Toți condamnăm legionarismul, asasinatele, antisemitismul și abuzurile, condamnăm imoralitatea și nedreptatea, furtul și crima, dar trebuie să admitem că au existat și oameni cinstiți, înșelați de tot felul de promisiuni sau oameni răzvrătiți împotriva celor ce le-au omorât ființele dragi. Nu credeți că mulți dintre noi am fost înșelați și astfel am fost târâți în pușcărie? Nu credeți că mulți suntem nevinovați?

Îi condamnăm fără nici o reținere pe profitori, pe toți cei care în perioada 6 septembrie 1940 — 21 ianuarie 1941 au jefuit și au înarmat copii, pe cei care au lovit oameni în piețele publice, care și-au însușit magazine și prăvălii, care au omorât sau și-au bătut joc de evrei, pe toți cei care comiteau nelegiuiri cântând osanale Arhanghelului Mihail și Căpitanului Corneliu.

Eu, a spus în continuare Pătrășcanu, sunt condamnat la 15 ani închisoare corecțională și acum îmi ispășesc pedeapsa pentru că am greșit. Îndur, rabd, aștept și mă întreb: dacă ne reeducăm, vom scăpa din închisoare mai repede? Cine va decide că suntem reeducați și cine va garanta asupra cinstei și sincerității noastre?

Pe noi toată țara ne condamnă și ne consideră vinovați de ororile războiului. Suntem acuzați că noi și cu Antonescu am târât țara într-un război nedrept. Dar fiecare cetățean știe că între Reich-ul nazist și poporul român a existat o legătură impusă, acceptată de frică. Dacă n-am fi acceptat-o, riscam să dispărem ca națiune, deci singura scăpare era să ne facem frate cu dracul pînă treceam puntea. Această fraternitate ne-a costat foarte mult, dar așa am supraviețuit.

Germania avea mare nevoie de petrolul nostru. În iunie 1940, în baza contractului încheiat în martie 1939 de Armand Călinescu, nemții luau de la noi 5.500.000 tone de țiței, ajungându-se mai târziu până la 6.500.000 tone. Churchill

spunea că „Ploieştiul este rădăcina pivotantă a Germaniei". Nemţii au făcut din Ploieşti cea mai puternică fortăreaţă de foc din Europa pe care au apărat-o cu 88 baterii grele.

Lipsa de carburanţi a grăbit, atât în 1918 cât şi în 1944, înfrângerea Germaniei. Actul de la 23 august a grăbit terminarea războiului. Cunoscând toate acestea, pe cine să acuzăm? Cine a dorit războiul? Cert este că poporul român a ştiut întotdeauna ce vrea şi a reuşit să nu se integreze în armata germană.

Sunt convins că toţi cei care zac în această temniţă cunosc situaţia noastră dinainte de război, din timpul războiului şi după război, ca şi mine. Sunt adevăruri dovedite, sunt fapte de necontestat. Nici unul n-a dorit şi nici nu doreşte să ne fie ocupată ţara de către străini. Toţi am apărat-o şi ne-a costat foarte scump: peste 500.000 de vieţi jertfite împotriva nazismului. Oare n-am dat de ajuns? Cât să mai dăm şi cât mai avem de plătit?... S-ar putea ca tot ceea ce am spus să fie răstălmăcit şi să fim din nou acuzaţi de naţionalism, de şovinism, consideraţi trădători, monştri apărători ai moşierimii, legionari...

Cine, în afară de familiile noastre, îşi mai aminteşte de noi? Viaţa în închisoare, cu hrană sub minimul necesar de existenţă, cu priciurile fără aşternut, cu ferestre văruite şi bătute-n cuie, cu tineta sub nas, ne obligă să facem orice pentru a scăpa de acest întuneric, pentru a redobândi libertatea. Scumpă-i libertatea! Este normal să luptăm pentru libertate, dar nu ştiu dacă nu este prea târziu. Răzbunările continuă şi astăzi, iar greşeli s-au făcut, se fac şi se vor mai face. Normal ar fi să nu mai existe condamnări politice, iar oamenii să nu mai fie pedepsiţi pentru ideile lor. Uitaţi-vă la mine! Sunt condamnat pentru legionarism. Am avut naivitatea să cred că luptând cinstit îl vom îndepărta pe Carol al II-lea şi pe trântori, am crezut în lupta pentru un trai mai bun. Dar tot pentru un trai mai bun al celor care trudesc a luptat şi a suferit şi unchiul meu, Lucreţiu. Este închis lângă celula noastră şi este pedepsit ca şi noi. Ce-am greşit eu şi ce a greşit el? Este evident că răzbunarea şi

dorinţa de putere ale unor oameni, cărora nu le pasă de nimic şi de nimeni ne ţin în puşcărie. În ceea ce mă priveşte, sunt hotărât să mă reeduc, să uit activitatea din trecut şi să încerc să fiu de folos ţării.

Ţurcanu s-a uitat cu dispreţ la el şi l-a întrebat:

— Dar ce spui de antisemitismul atât de puternic propagat şi folosit de legionari?

— Într-adevăr, antisemitismul stătea la baza doctrinei lui Nae Ionescu şi s-a manifestat mai puternic în perioada 1934-1941. Totuşi, Nae Ionescu avea buni prieteni evrei cu care benchetuia la „Capşa". Evreii din ţara noastră s-au bucurat de toate drepturile. Însă o parte din ei, cei avuţi, în special, şi-au pierdut busola. Fiind conştienţi că domină în plan spiritual şi material, au început să ne sfideze. Noi le-am răspuns cu jigniri şi insulte astfel încât prăpastia se adâncea mereu şi lua proporţii culminând cu apariţia cuzismului şi a legionarismului. Noi suntem vinovaţi că nu i-am analizat mai atent pe toţi fildermanii, codrenii şi naziştii, şi am trecut cu uşurinţă în extrema dreaptă, neglijând şi călcând în picioare omenia.

— Dar de America, ce zici? Aţi aşteptat venirea americanilor şi aţi sperat ca salvarea să vină de la capitalişti! Spune, ce legături aţi avut cu spionii americani? Ce date le-aţi furnizat? Ce v-au promis şi când urma salvarea? Când nădăjduiaţi să aduceţi asasinii din nou la putere? Spune tot ce ştii despre amestecul americanilor în treburile interne ale ţării noastre? Aţi vrut să vindeţi ţara şi să dispărem ca naţiune! Foarte frumos! După ce aţi văzut că nemţii sunt la pământ aţi „trecut oceanul", la americani! Halal patrioţi! „Buni" români! Spune, nu este aşa?! Recunoaşte că aveaţi intenţia să vă organizaţi şi să fugiţi peste hotare! Spune!

— Într-adevăr, unii, în special legionarii, zice Pătrăşcanu, aşteptau salvarea de la capitalişti. Nădejdile lor se bazau pe unele neînţelegeri apărute la sfârşitul războiului între oamenii de stat sovietici şi cei americani. Ei sperau că va izbucni un nou

război. Credeau că vor fi ajutați de americani, de acest popor mare, dar atât de îndepărtat! Americanii sunt un amestec de națiuni, sunt oameni comozi, sunt un popor fără istorie. Nu sunt capabili de sacrificiu și nici să lupte pentru alții, cu atât mai puțin pentru oameni pe care nici nu-i cunosc și de la care n-au nici un profit. Amintiți-vă că pentru a pune poporul american pe picior de război, Roosevelt a recurs la o stratagemă: a plasat jumătate din flota americană la Pearl-Harbor, convins fiind că va fi bombardată de japonezi. Știți că așa s-a întâmplat, iar acest fapt a stârnit ura și frica poporului, determinându-l să pună mâna pe arme. Așa se explică prezența sub arme în 1940 a 800.000 de ostași americani, iar la sfârșitul războiului Marschall comanda o armată organizată de 9.000.000 de militari, bine instruiți și hotărâți pentru orice sacrificiu. Americanii au ajutat totuși Europa. La o lună de la declanșarea războiului împotriva URSS, America a trimis, la cererea lui Stalin, în portul Arhanghelsk, 3 milioane de perechi de bocanci, lână, cauciuc etc., iar în perioada I.X.1941 — 31.V.1945 URSS a primit de la SUA peste 15 milioane tone de mărfuri, în valoare de peste 11 miliarde de dolari, constând în alimente, îmbrăcăminte, produse farmaceutice, armament. Îndrăznesc să întreb: a contribuit America la distrugerea hitlerismului? Cine a dus greul războiului și cine l-a câștigat? Este greu de spus de ce au sperat legionarii că salvarea va veni de la americani. Oare americanii nu erau și ei sătui de război? Erau dispuși ca pentru noi să înceapă un nou măcel?! E absurd! Sincer vă mărturisesc că nu pricep, și vă rog pe dumneavoastră să mă ajutați.

— Nu înțelegi? Acum arunci cu noroi în cei pe care, până ieri, îi așteptai cu sufletul la gură, proslăvindu-le ideile? Negi calitățile și superioritatea celor pe care-i așteptai. Nu înțelegi și mă rogi să te ajut!? Uiți că atât în primul război mondial cât și în cel de-al doilea, ajutorul și prezența americanilor au fost hotărâtoare pentru lichidarea militarismului german precum și pentru distrugerea nazismului. Uiți că ei au construit prima

bombă atomică şi că tot ei deţin finanţele globului? Să-ţi spun eu de ce aţi aşteptat ajutorul lor: pentru că sunt puternici! O să-ţi arătăm cât se poate de repede că-i cunoşteai pe spioni, duşmanii patriei noastre şi că aveai legături cu ei. Te facem noi să recunoşti tot. Faci pe naivul, pe nevinovatul, pe victima?! O să-ţi arătăm noi cât de cinstit eşti!

— Vă rog să mă scuzaţi, dar aţi făcut din această puşcărie un infern. În momentul de faţă moartea ar fi o izbăvire pentru mine. În legătură cu acuzaţia că legionarii intenţionau trecerea graniţei, vă spun că nu ştiu nimic. Oricât de rău a fost după război, eu eram hotărât să muncesc şi să trăiesc alături de părinţii şi fraţii mei, lângă mormintele moşilor şi strămoşilor noştri. Atât am avut de spus.

— Eşti un escroc! a urlat Ţurcanu. Banditule! Eşti o bestie care urmăreşte să ne ţină pe toţi în închisoare până la moarte. Atâta timp cât între noi va exista oameni de felul tău, noi, cei de aici, n-avem voie să sperăm la libertate. Aici trebuie să murim! Nenorocitule! Eşti un ticălos! şi urlând, s-a repezit la el, a pus mâna pe o gamelă cu care l-a lovit, cu toată forţa, în cap. Au sărit şi ceilalţi suceveni reeducaţi, care l-au bătut până l-au lăsat în nesimţire.

— Linişte! a strigat Ţurcanu. Acesta n-are ce căuta în rândurile celor care doresc să termine cu trecutul şi să păşească pe un drum nou. Pătrăşcanu este o ruşine pentru tineretul de astăzi! Este un netrebnic, un bandit!

Atunci a intervenit un tânăr, pe nume Ionescu, originar din Ploieşti, student prin anul II la Academia Comercială, un băiat de statură mijlocie, bine legat şi cu puţin strabism:

— Domnule Ţurcanu, noi am fost condamnaţi de legile ţării, ne-am recunoscut vina şi ne executăm pedeapsa. Deocamdată nu ne interesează marxismul şi nici reeducarea. Vom avea timp, în libertate, să ne documentăm, să reflectăm şi să virăm spre stânga.

Descumpănit şi înnebunit, Ţurcanu s-a repezit la Ionescu, încercând să-l lovească, dar acesta, s-a apărat şi i-a pus mâna în gât. În celulă tensiunea devenise insuportabilă... Imediat s-au făcut două tabere: tabăra celor veniţi de la Suceava şi tabăra celorlalţi deţinuţi. Sucevenii erau în minoritate şi riscau să fie zdrobiţi. Disperat, Ţurcanu a bătut în uşă şi l-a strigat pe gardianul Anghel:

— Banditii vor să mă omoare!

Peste câteva minute de tăcere, de încordare şi aşteptare a apărut directorul Dumitrescu, îmbrăcat într-un palton elegant, proaspăt bărbierit, încruntat, şi supărat a întrebat ce se petrece în celulă.

Ţurcanu i-a raportat că majoritatea deţinuţilor sunt de acord cu acţiunea de reeducare şi că numai Ionescu se opune.

Directorul, privindu-l cu duşmănie pe fratele Ionescu, s-a dezbrăcat de palton, pe care l-a aruncat pe priciul unde dormea Cordun şi a început să-l lovească pe cel care se opunea reeducării. L-a lovit cu toată forţa în cap, în gură, peste urechi, în burtă, sângele lui Ionescu împroşcându-ne pe toţi. După ce Ionescu a căzut, a fost călcat în picioare. De sub picioarele directorului auzeam gemând:

— Nu sunt condamnat la moarte! Sunt condamnat numai doi ani, nu mă omorâţi! N-am incitat pe nimeni, nu sunt condamnat la moarte... După ce a obosit, directorul şi-a luat paltonul şi înainte de a pleca a spus ameninţător:

— Vă arăt eu vouă disciplină, banditilor! Criminalilor! Pentru cea mai mică dezordine, vă împuşc! În carceră şi la „neagra" o să muriţi, netrebnicilor! Să nu vă mai aud gura!

Ţurcanu s-a întins pe prici, oftând, iar în celulă s-a lăsat o linişte de mormânt.

Episodul acesta ne-a ajutat să înţelegem că totul era dirijat de sus şi că Ţurcanu executa nişte ordine.

Eram speriat şi sângele îmi îngheţase în vene. Mi-am amintit de colegul Şoltuz, pe care îl întâlnisem în dubă. Bietul Şoltuz, cunoştea atât de puţin din culisele reeducării!

L-am auzit pe Ţurcanu zicând:

— Dumitrescule, hai să vedem ce aduci tu nou în acţiunea pe care o întreprindem. Vreau noutăţi, te rog să nu baţi cîmpii, ca Pătrăşcanu. Să ne spui ce nu ştim noi, ce nu cunosc organele de anchetă, să ne spui tot ce ai omis sau ai ascuns. Ai înţeles? Să fii sincer!

— Domnule Ţurcanu, m-am gândit mult la tot ce am făcut în afara legii şi nu găsesc nimic. Eu am fost condamnat pentru omisiune de denunţ, am fost ţărănist şi n-am avut activitate subversivă. Doresc din suflet să mă reeduc, să-mi însuşesc noua doctrină şi să devin un om folositor familiei şi societăţii.

— Ascultă Dumitrescule, ascultă banditule! Ce, crezi că şi de data aceasta poţi să ne înşeli? O să păcăleşti pe cine ai mai păcălit, dar nici într-un caz pe noi. Şi zicând acestea s-a repezit la Dumitrescu care stătea în picioare smerit şi stupefiat şi a început să-l lovească cu pumnii în cap şi peste gură până când l-a năpădit sângele. Nouă ni se oprise respiraţia. Eu eram dezorientat şi mă întrebam până unde va merge cu această nebunie. Începurăm cu angajamente bazate pe convingeri liber consimţite, pe critică şi pe autocritică, fără bătăi şi fără bestialităţi şi iată unde se ajunsese.

Era evident că se căutau pretexte pentru a fi pedepsiţi.

— Să treci în colţul acela, alături de Pătrăşcanu! Ai înţeles?

Bietul Dumitrecu, năuc de cap, plin de sânge, cu ochii în lacrimi, a scuipat într-o cârpă soioasă şi-a luat bocceaua şi a trecut lângă celălalt ostracizat.

S-a lăsat o tăcere de mormânt şi spaima ne-a cuprins din nou. Ţurcanu a trecut la locul lui şi s-a întins pe prici. Scrâşnea din dinţi şi gemea ameninţător. Ghebak şi Sobolevschi ne sfidau vorbind în şoaptă. Îmi spuneam „Doamne, dacă mai

existi, scapă-ne din acest iad". Şi, într-adevăr, până la urmă s-a îndurat şi i-a scăpat pe mulţi trimiţându-i pe lumea cealaltă, adică la loc de verdeaţă, la loc de lumină, fără durere şi fără suspin.

La Piteşti reeducarea însemna chin, suferinţă şi mizerie morală. Frica mă teroriza, iar ca să-mi fie mai uşor aş fi putut să mă gândesc la Dumnezeu, la viaţă şi chiar la moarte. Dar aceasta era o gândire mistică, specifică reacţionarilor şi putea să afle Ţurcanu.

— Popescu Aristotel, tu ce părere ai? strigă Ţurcanu, sărind în capul oaselor.

— Ce părere să am? Consider că este cazul să ne reeducăm, să ne recunoaştem greşelile şi să ne facem autocritica. Să ne analizăm păcatele cât mai cinstit şi mai profund, mai atent şi mai meticulos având dorinţa fermă de a termina cu trecutul. Sunt convins şi eu că reversibilul nu există, că istoria nu se repetă şi că lumea merge înainte. Sunt convins că odată greşelile recunoscute şi detestate, ele nu vor mai fi repetate. Toţi cei de aici, mai mult sau mai puţin, am simpatizat, am favorizat sau am activat din convingere sau din naivitate, voluntar sau involuntar, cu cei care mărşăluiau alături de nemţi, împotriva intereselor patriei noastre. Aşa a fost! Aceasta este realitatea! Este regretabil şi dureros, însă trebuie să recunoaştem acest lucru. Dar, vă rog să mă scuzaţi, îmi se pare că facem aceleaşi greşeli din cauza unor analize superficiale. De exemplu, în cadrul şedinţelor de demascare şi reeducare întreprinse de noi se comit greşeli, se exagerează. Iertaţi-mă, dar eu sunt convins că Dumitrescu Paul este un om reeducabil, un om care poate fi util şi care nu-şi merită pedeapsa. El n-a fost legionar. Eu cred că nu insistăm suficient...

— Termină! Mai este cazul să insistăm? Nu au insistat destul familia, UTC-ul, partidul şi şcoala?

— Poate nu. Consider de datoria noastră, a acestora de aici, care pretindem că dorim sincer să ne călăuzim după doctrina

materialistă, să mai insistăm. Doctrina marxistă ne învaţă că omul este transformabil şi că supremul capital este omul. Cum aplicăm noi toate astea?

— Eşti un escroc ordinar! Eşti un bandit! şi a început să-l lovească cu pumnii în faţă, sfârşind prin a-l trânti între priciuri lăsându-l în nesimţire.

— Ghiţulescule!

— Ordonaţi, domnule Ţurcanu.

— Îngrijeşte-ţi banditul.

Acesta l-a ajutat să se ridice, l-a spălat apoi l-a pansat cu câteva cârpe pe care le mai avea în celulă.Imediat ce Popescu şi-a revenit, Ţurcanu l-a luat din nou la întrebări:

— Popescule!

— Poftiţi, domnule Ţurcanu, a răspuns înăbuşit cel bătut.

— Spune!

— Domnule Ţurcanu, pe lângă cele declarate la anchetă, mai recunosc că tata i-a înjurat într-o zi pe cei care făceau arestări, adică pe securişti.

— Nu bate câmpii, arnăutule! şi iar l-a îmbrâncit cu putere între priciuri.

— Au! M-aţi nenorocit! Mi-aţi rupt coastele!

— Ghiţulescule, vezi dacă are toate coastele!

— Da, domnule Ţurcanu.

Îl cercetează Ghiţulescu pe Aligo, că aşa-i ziceam noi lui Aristotel Popescu, şi constată că are două coaste rupte.

— La fund are coaste? a întrebat Ţurcanu.

— Nu.

— Atunci, pune mâna pe scândura de lângă tinetă. Tu, Popescule, aşază-te cu faţa în jos şi tu, Ghiţulescule, dă până ţi-oi spune eu să stai!

De frică, Ghiţulescu a luat scândura şi a început să-l lovească la spate, dar mai cu milă, pe fratele Aligo.

— Nu aşa pe lat! Pe cant, cu muchia. Pune mâna tu, Blaga, şi dă-i tu, dă-i cu putere până nu va mai sufla. Dacă nu, îţi dau eu ţie.

Blaga, mironovistul, bolnav de hipotiroidism , tremurând ca varga, a pus mâna pe scândură, a ridicat-o dar n-a putut lovi.

— Dă! Dă, ticălosule! Lasă-l, lasă-l! Blaga, acum culcă-te tu, să te ardă Popescu „leşinatu".

Popescu, îndoit de la mijloc din pricina durerii, a luat scândura în mână.

— Popescule, dă-i tu! Arată-i cum se bate! Arde-l, arde-l! Stai! Opreşte-te! Popescule,, te las o săptămână să te gândeşti, timp în care nimeni n-are voie să vorbească cu tine. Acum, Blaga, povesteşte-ne tu. Spune tot! Tot ce n-ai spus la anchetă. Tot ce-ai ascuns. „Cântă"!

Dar Blaga, mic de statură, cu ochi verzi şi umezi, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, încremenise şi nu putea să vorbească. A stat ca o stâncă, fără să clipească şi fără să scoată un cuvânt. Atunci oamenii lui Ţurcanu au început să-l lovească cu pumnii, cu scândura şi cu picioarele până l-au lăsat în nesimţire. A doua zi Blaga arăta ca o fiinţă de pe altă lume. Avea capul umflat, toată faţa vânătă, buzele crăpate şi dinţii rupţi. A fost luat la întrebări din nou.

— Spune, banditule, tot ceea ce ai ascuns, ce ai conspirat. Spune pe toţi legionarii care au scăpat de pedeapsă.

Blaga a vorbit tremurând, cu glasul stins şi rar vreo două ore, şi în cele din urmă Ţurcanu a spus:

— Bun pentru reeducare.

Spusese bietul om şi adevărate şi neadevărate şi pe mamă-sa şi pe tată-su, fraţi, surori, prieteni, colegi, a tot spus...

Ziua următoare a fost invitat să se demaşte Suceveanu, un tânăr taciturn, îmbătrânit prematur, student la Teologie.

— Spune, Sucevene-tată, tot ce ai ascuns până acum sperând că vei scăpa şi că-ţi vei relua activitatea duşmănoasă.

Suceveanu s-a ridicat, şi-a muşcat buzele, a încercat să vorbească dar n-a reuşit. S-a uitat la noi deznădăjduit. Cu privirea implora milă şi iertare. Parcă intrase în ceasul morţii. I se umpluseră ochii de lacrimi şi n-a reuşit să rostească nici un cuvânt.

Ţurcanu s-a înfuriat şi a început să-l lovească cu cruzime. L-au ajutat Sobolevschi împreună cu cei din grupa reeducabililor, care l-au bătut pe bietul Suceveanu până l-au lăsat lat. Ştiindu-se observaţi de Ţurcanu, toţi reeducabilii loveau cu toată puterea arătându-şi astfel devotamentul, demonstrând că sunt gata să omoare o mie de legionari. Aceasta era deviza: distrugerea reacţiunii.

Către seară, Suceveanu a vomat sânge. A fost dus la infirmerie împreună cu Popescu. Mai târziu am aflat că Suceveanu a murit. A mai murit şi Bălan, student la Matematică, originar din comuna Pomîrla-Dorohoi. El a recunoscut că este legionar, fapt pentru care fusese condamnat 12 ani, dar nu înţelegea că trebuie să se reeduce. L-au bătut şi chinuit până şi-a dat sufletul. Diagnosticul pus de medicul penitenciarului: cefalită cronică. Acest medic era un om cam la 40 de ani, o stârpitură, ciupită de vărsat, un urâcios care-i dispreţuia pe deţinuţii politici. Pentru orice boală dădea aspirine, iar bolnavilor nu le permitea să primească medicamente de acasă. Era o hienă cu chip de om. Celor care mureau, ca urmare a bătăilor, le trecea ca diagnostic T.B.C., sifilis sau accident pe scări în drum spre „plimbare". De plimbare n-am avut parte niciodată, însă el, cu ironie, spunea sau scria că „ a murit accidentat la plimbare". Aceasta era conştiinţa profesională a medicului de la penitenciarul Piteşti. În 8 luni, cât am stat la Piteşti, am fost duşi la baie o singură dată şi niciodată la plimbare. Mi-amintesc că pentru baie ne-am dezbrăcat la pielea goală în celulă, şi am fost duşi, în pas alergător pe scări până la subsol, unde erau duşurile. Pe scări, la fiecare curbă erau unul sau doi gardieni

care ne loveau cu centurile, pentru a se amuza. Sub duş nu am stat mai mult de cinci minute.

După ce a „terminat" cu Suceveanu, Ţurcanu l-a luat la întrebări pe Ghiţulescu, medic militar din Tg.Jiu. Înalt, negricios, întotdeauna grijuliu cu ceilalţi, conciliant, abil, inteligent, atent, cumpătat, Ghiţulescu a început să vorbească cu glas domol şi rar:

— Domnule Ţurcanu, sunt convins că am greşit, mă mustră conştiinţa şi îmi este ruşine că mă aflu aici. Sunt hotărât să nu cruţ pe nimeni şi să-i lovesc, cu toată forţa de care dispun, pe legionarii care au târât ţara într-un război nedrept şi pe noi în puşcării. Eu la anchetă n-am spus că Purcaru este legionar, de asemenea n-am spus că în perioada septembrie 1940— ianuarie 1941 am făcut parte din Frăţiile de Cruce. Tot acum trebuie să mărturisesc că unul dintre profesorii mei strecura la cursuri idei ostile regimului democrat popular.

Ghiţulescu a vorbit aproape trei ore fără să se abată de la subiect. Totuşi, Ţurcanu n-a crezut nimic, l-a acuzat că este necinstit şi cum altă soluţie nu cunoştea, l-a luat la bătaie. L-a umplut de sânge, l-a stâlcit, i-a desprins o ureche, l-a trântit pe jos şi l-a călcat în picioare. Parcă-l aud pe Ghiţulescu văitându-se:

— Fetiţa mea, dragul meu copil rămâne fără tată! Nu mă omorâţi! Sunt nevinovat! Am fost condamnat la doi ani închisoare corecţională, nu sunt condamnat la moarte. M-au condamnat pentru omisiune de denunţ, nu pentru legionarism...

După ce a obosit bătându-l, Ţurcanu l-a declarat bun pentru reeducare.

După Ghiţulescu a urmat Ionescu A.Vasile, adus de curând în celula noastră, originar din Romanaţi, student la Politehnică. Mic de staură, cu capul mare, cu buzele groase şi roşii, Ionescu părea un bătrân caraghios, maniac, ursuz şi mizantrop. L-au bătut în mai multe rânduri. Ţurcanu dădea comanda:

— Întindeţi-l. Faceţi-l de 2 metri... Până la urmă l-au făcut apt pentru reeducare.

Rând pe rând, au fost bătuţi aproape toţi, căci aşa cum zicea Ţurcanu, trebuiau toţi să treacă pe sub tiriplice, adică pe sub ciomag. Unii au scăpat mai uşor, alţii au fost schilodiţi iar cei consideraţi nereeducabili s-au înălţat la ceruri pentru a se reeduca.

Toţi cei consideraţi reeducabili erau obligaţi ca, începând cu a doua zi, după acceptare, să-şi arate devotamentul, adică să bată şi să schingiuie, cu toată forţa.

Să fiu bine înţeles: reeducaţii nu-i băteau şi nu-i omorau decât pe „înrăiţi" şi pe „dubioşi", aşa cum dorea Ţurcanu, adică pe toţi cei ce urmăreau să-i aducă din nou pe legionari la putere. Nu avea importanţă că aşa ceva era o absurditate, ci faptul că le oferea pretextul pentru a pedepsi.

Simţeam că nu mai rezistăm pentru că demenţa lui Ţurcanu ajunsese atât de departe încât ne obliga să mâncăm propriile noastre excremente.

În celula în care avea loc reeducarea, în perioada cât am stat eu acolo, erau patru studenţi din Podu Turcului-Tecuci, recent arestaţi şi depuşi la Piteşti. Aceştia au fost condamnaţi ca „instigatori contra puterii populare". Unul se numea Ambrozie. Era de statură potrivită, foarte bine legat, puternic şi dezgheţat. Părea hotărât să se lupte cu Ţurcanu. Al doilea se numea Rusu, un tânăr distins, cu ochelari cu ramă metalică, înalt, firav şi cu gesturi feminine. Al treilea se numea Popa, student la Academia Comercială, tăcut, cu mult bun simţ, şi foarte respectuos dar sceptic. Ultimul era Taşcă, student la Medicină, originar din Bârlad.

Mai bine de o săptămână, dimineaţa şi după masă, câteodată şi noaptea, grupul de la Podu Turcului s-a „spovedit" şi a trecut pe sub tiriplicea lui Ţurcanu. Cei patru au spus tot ce tăinuiseră până atunci, au dat în vileag numele reacţionarilor pe care îi considerau periculoşi şi care ar fi avut arme etc. Vorbeau

pe rând şi erau bătuţi pe rând. I-au schingiuit şi şi-au bătut joc de ei în fel şi chip. Au fost obligaţi să se bată între ei, să se lovească cu toată puterea. Apoi Tăuţan şi Sobolevschi i-a învăţat arta de a bate pe propria lor spinare. Apoi, după vreo zece zile de tortură au fost primiţi în rândul celor ce mergeau cu un pas mai repede spre libertate, adică la reeducabili.

Nu-i pot condamna pe cei care semnau pactul cu diavolul, trecând pe sub „sfintele daruri" şi pe sub „mântuitoarea" tiriplice. Suferinţele fizice, terfeleala morală, prăbuşirea sufletească, te îndemnau la sinucidere sau la compromis. Această idee monstruoasă, a reeducării era slujită de Ana Pauker, Nicolski, Alex.Drăghici şi Alex. Dumitrescu, directorul iadului de la Piteşti, de Stângă (pe adevăratul nume Nicolski), iniţiatorul reeducării la Suceava, şi de Ţurcanu, executantul. Ei erau călăii, iar noi victimele. Reeducaţii care scăpau cu viaţă intrau în „armata" lui Eugen Ţurcanu. Reeducarea a cuprins toată puşcăria Piteşti, s-a extins şi la Gherla, la Ocnele Mari, şi a făcut ravagii la Valea Neagră, dar şi la Canal unde mulţi au murit. Din relatările colegului meu ing. Alexandrescu şi ale altor eroi supravieţuitori care au rămas mai mult timp în închisoare, reieşea că Ţurcanu ar fi omorât cu mâna lui peste 63 de studenţi, iar la Valea Neagră în urma acestei acţiuni ar fi rămas un cimitir al tineretului nereeducat.

Un alt coleg de liceu, Bobu Ion, originar din Păltiniş-Botoşani, om de litere şi poet, a fost condamnat la 8 ani muncă silnică pentru activitate subversivă. Mi-a povestit cum au devenit el şi un prieten de-al lui buni pentru reeducare. O zi întreagă oamenii lui Ţurcanu l-au bătut pe Ion cu o scândurică în cap. Leşina, îşi revenea şi iar îl băteau. Numai în cap. După două zile i se umflase capul cât o baniţă, avea febră mare şi nu reuşea să deschidă ochii. Prietenul său a fost bătut cu parul până i-au distrus fesele şi i s-au văzut oasele. Îi băteau şi din când în când îi întrebau: „La ce vă gândiţi, bandiţilor? Ce gândiţi despre mine, ticăloşilor?" După ce au devenit reeduca-

bili, şi după ce au bătut şi ei, la rândul lor pe alţii, au fost mutaţi într-o altă celulă în care au găsit vreo trei deţinuţi care nu cunoscuseră încă pumnii şi metodele autodemascării. Cei reeducaţi,
şapte la număr, nu vorbeau între ei, şi lăsau impresia că nici nu gândesc. Această metodă avea un efect psihologic deosebit asupra viitoarelor victime.

După mai bine de o lună de zile de tăcere tensionată şi suspiciune, cei necunoscători într-ale „mişcării tineretului" au izbucnit înfricoşaţi:

— Ce, sunteţi muţi?! Am amuţit cu toţii sau am înnebunit? Poate suntem nebuni!? Aici este o atmosferă de casă de nebuni!

La Valea Neagră se foloseau alte metode pentru reeducare. Aici, seara, într-o baracă, după ce se întorceau brigăzile de la muncă, călăii îşi „invitau" colegii la „discuţii". Îi torturau şi-i băteau până la moarte, şi ca să nu se audă strigătele şi răcnetele celor chinuiţi, puneau pe doi să cânte din acordeon, iar pe alţii să chiuie şi să joace. Muribunzii erau stivuiţi ca lemnele în pădure, unii peste alţii, până la tavan. Aici, bestialitatea n-a cunoscut limite. Victimele erau obligate să mănânce fecale, să vorbească cu morţii, să se închine popeşte, să se bată şi să se omoare între ei, să joace şi să chiuie, sau să cânte în timpul torturilor.

Printre aceşti călăi am avut şi eu un coleg de clasă pe nume Munteanu Eugen, student la Medicină, care în cele din urmă a fost numit de Ţurcanu şeful reeducării de la Ocnele Mari, unde şi-a făcut „datoria", alături de Pătrăşcanu Nuti, cu multă sârguinţă. Parcă-l văd. Venise în clasa I-a de liceu mai târziu, deoarece reuşise fără loc. Era slăbuţ, negricios, bicisnic, cuminte şi foarte ambiţios. În cursul inferior a fost printre cei mediocri, dar în cursul superior a devenit fruntaş la învăţătură. În 1940, ca elev în clasa a 6-a de liceu, a fost şeful Frăţiilor de Cruce. Se purta curat îmbrăcat, pedant şi era totdeauna la zi cu

publicaţiile. Solitar, atent şi foarte receptiv, răzbunător, calculat şi prudent era gata să întreprindă orice muncă numai ca să poată parveni. Nu accepta umilinţa. La Medicină, în Iaşi, a fost considerat ca unul dintre cei mai buni studenţi. Munteanu a făcut parte din grupa călăilor devotaţi lui Ţurcanu. S-a dovedit că şi el a omorât mai mulţi nereeducabili, fapt pentru care, ulterior, a fost condamnat la moarte.

Totul a fost cu putinţă atunci. O dată intrat în joc nu mai reuşeai să dai îndărăt. Nici Ţurcanu n-a scăpat de moarte. Mai târziu, adică după 2—3 ani, toate „isprăvile" de la Piteşti, Gherla, Ocnele Mari şi Valea Neagră au ajuns la urechile opiniei publice internaţionale.

O, Doamne, cât de groaznică a fost această şcoală comunistă, condusă din umbră de Ana Pauker şi Nicolski, prin directorul penitenciarului Alex.Dumitrescu, şi aplicată cu hotărâre şi sadism de Eugen Ţurcanu. Pentru a-şi atinge scopurile au recurs la înscenări murdare, incredibile. Pe Nuti Pătrăşcanu şi Aristotel Popescu i-am considerat iniţial victime nevinovate. Apoi am aflat că erau oameni reeducaţi de Ţurcanu care suportaseră toate bătăile şi chinurile cu scopul de a face să cadă în cursă cât mai mulţi „bandiţi". Pentru că iată cum s-au desfăşurat lucrurile.

...Într-o zi, în toamna anului 1949 au fost scoşi toţi deţinuţii din celula 7 şi sub pretextul că au tulburat liniştea puşcăriei, au fost pedepsiţi cu trei zile de carceră. Printre cei închişi în celula 7 se aflau şi Pătrăşcanu Nuti şi Popescu Aristotel care, în loc să fie duşi la carceră împreună cu ceilalţi, au fost conduşi în modul cel mai discret într-o altă încăpere de la parter, unde au avut o discuţie cu Ţurcanu. Aici au fost instruiţi în legătură cu reeducarea, cu autodemascarea, cum trebuie să acţioneze, cum şi când trebuiau să lovească şi să pedepsească şi cum să suporte o bătaie, chiar dacă ea este numai o mascaradă. În acest moment am sosit noi de la Jilava. Am fost repartizaţi la celula 1 unde încăpeau circa 30 de

oameni şi unde urma să înceapă reeducarea. Odată cu noi, au mai fost aduşi încă patru deţinuţi de la 7, şi anume: Pătrăşcanu Nuti, Popescu Aristotel, Blaga Zoti şi un al patrulea căruia i-am uitat numele.

După alte câteva zile, într-o noapte, au apărut încă cinci deţinuţi în celulă, care spuneau că au venit de la Ocnele Mari. Pe ei îi cunoscuserăm în celula 4 spital: Ţurcanu Eugen, Ghebak Lulu, Onişor, Sobolevschi şi Sofronie. Între timp, în modul cel mai diversionist, Ţurcanu fusese informat de către Pătrăşcanu asupra oamenilor şi atmosferei din celula 1. Acest lucru l-am dedus mai târziu.

Dacă te îndemna păcatul, în această scurtă perioadă, să-ţi deschizi inima către unul dintre aceştia, pe care-l considerai ca fiind cel mai demn şi cinstit, deoarece era condamnat la ani grei de temniţă precum şi datorită faptului că era persecutat (venea de la carceră), sau dacă scăpai vreun cuvânt la adresa Anei Pauker, a lui Teohari-Georgescu, a lui Marometi sau, mă rog, dacă cine ştie ce dureri sufleteşti te apăsau şi le destăinuiai, era vai şi amar de tine! Moartea te aştepta! Te turna călăului, care te obliga să spui ceea ce n-ar fi trecut prin mintea unui om sănătos vreodată! De exemplu, trebuia să mărturiseşti că ai avut relaţii sexuale cu mama ta, sau că ai urmărit-o ani de zile pe Elena Wolf, amanta regelui Carol al II-lea, sau că ai contribuit la moartea lui Duça etc., etc. Trebuia deci să-ţi distrugi şi sufletul, să te lepezi de familie şi prieteni, să terfeleşti numele şi memoria lor, să te autonimiceşti. Te băteau de te snopeau, apoi te obligau să lingi sângele ce-ţi cursese din nas şi din gură pe duşumele!!

Despre toate aceste nelegiuiri a aflat străinătatea. Şeful Securităţii din Oradea a informat serviciul secret american despre tot ce se întâmpla în închisorile din România. Americanii l-au întrebat pe Gh.Gheorghiu-Dej ce ştie depre crimele săvârşite în puşcărie cu deţinuţi politici. Dej a pretins că nu cunoaşte absolut nimic din cele afirmate, dar a promis că va

efectua o anchetă şi dacă cele relatate corespund realităţii, toţi vinovaţii vor fi aspru pedepsiţi.

Au fost acuzaţi Ţurcanu şi cei care i-au dat concursul, fiind dovediţi criminali contra umanităţii şi condamnaţi la moarte. De la colegul Bobu Ion care a fost prins şi el în această anchetă ştiu că au fost condamnaţi la moarte 22 de criminali. Alt coleg, D.Alexandrescu, martor ocular, mi-a spus că lui Ţurcanu i-a albit atunci tot părul, într-o singură noapte. El sperase să ajungă ministru de interne, nicidecum în faţa plutonului de execuţie.

În acest timp, ideologii şi mentorii reeducării se bucurau şi se desfătau nestingheriţi în vilele lor somptuoase de la Şosea. Marometi îşi continua beţiile prin mahalalele Bucureştiului, iar Dumitrescu, fandositul, cocota, se distra, în municipiul Piteşti.

Îi cunoşteam deja caracterul lui Ţurcanu, şi fusesem avertizat de Şoltuz, care cu preţul vieţii sale îmi spusese ce se întâmplă la Piteşti.

În ce mă priveşte trebuie să mărturisesc că am avut noroc, deşi m-am strecurat ca un om incapabil de a lovi. Am fost luat drept bun pentru reeducare din capul locului.

Până într-o zi, când iată ce s-a întâmplat. Fusese scos la autodemascare Boncea Andrei, student la Medicină, originar din Argeş, care şi-a început pledoaria spunând că este hotărât, ca şi ceilalţi, să o rupă cu trecutul. Apoi, probabil din cauza fricii, m-a demascat.

— Domnule Ţurcanu, într-o zi fiind în intimitatea lui Bâgu, el a blestemat şi a înjurat pe directorul Jilavei, pe Marometi, spunând despre acesta că este un prost şi o lichea şi s-a arătat cu totul nemulţumit de regimul ce i se aplică în închisoare.

A mai povestit că într-o zi l-am sfătuit ca atunci când îi va veni rândul la tiriplice şi când se vor năpusti asupra lui, să se bage sub pat, explicându-i că până-l vor scoate de acolo li se mai calmează furia. Ţurcanu m-a întrebat uimit:

— Aşa este, Bâgule? M-ai păcălit! Din cauza asta n-aveai tu putere să loveşti! Erai milos! Cu cine, mă? Cu cine? şi răcneşte de se cutremură geamurile. Să treci la celula 7. Ai înţeles, ticălosule? Scârba naibii! La şapte!

În celula 7 se aflau cei mai „dubioşi", cei cu care nu se mai putea trata, cei sortiţi pieirii. Înaintea noastră, în această celulă, stătuse grupul Pătrăşcanu. Acum erau ţinuţi un student de la Teologie, pe nume Tocilescu, originar din Galaţi, un student de la Medicină din Cluj, pe nume Costin, Udrea, Pinţa şi un moldovean din Paşcani, student la Agronomia din Iaşi. Se numea Ciubotaru, era înalt, ciolănos şi afectat şi toată ziua se jelea. Aici aşteptam moartea.

La început nu reuşeam să mă regăsesc. Inima-mi bătea puternic, obrajii îmi ardeau. Mă topeam şi o slăbiciune care mă cuprinsese mă dobora. Mă gândeam că cel mai bine era să mor. Nu era mai bine dacă mă omoram, odată cu Strati Dan? Mai târziu, mi-a apărut mama în minte. Biata mamă! În toate momentele grele figura mamei mă alinta şi mă îmbărbăta. Mama parcă îmi şoptea că decât o viaţă în lanţuri mai bine moartea şi decât moartea pe patul de spital mai bine în puşcărie, demn şi cu conştiinţa împăcată. Şi aşa, tot visând cu ochii deschişi, încet, încet m-am liniştit. Am început să vorbim în şoaptă. Costin ne-a sfătuit să nu mai discutăm că nu se ştie cum se poate interpreta. Tăcerea era sfântă. Cred că se temea de mine. Totuşi ne-a spus că ştie pe de rost multe poezii şi şi-a luat obligaţia să ne înveţe şi pe noi. Aşa a şi făcut.

Aici am învăţat poeziile lui Eminescu, dar tot cu frică pentru că Eminescu a fost şi el, în felul lui, un naţionalist...

Învăţam cum să fac să treacă timpul mai uşor, dar gândul morţii mă tortura, mă sfâşia şi iar figura mamei apărea ca să mă încurajeze. Mă gândeam şi la iubita mea şi mă durea sufletul că n-am s-o mai văd niciodată! Dar într-o seară, s-a întâmplat minunea salvatoare. Sosise o comisie de la Bucureşti pentru a decide asupra deţinuţilor care urmau să fie trimişi la

muncă, la Canalul Dunărea-Marea Neagră. Am fost şi eu trecut pe listă. Aveam pedeapsă mică, eram apt de muncă şi doream să muncesc. A doua zi, circa 100 din cei selecţionaţi am fost expediaţi cu duba spre Cernavodă. Eram fericit că scăpasem de Ţurcanu.

Toţi cei care plecau erau fericiţi, comunicativi, veseli pentru că îşi închipuiau că au scăpat de închisoare, de bătaie şi de moarte. Plini de speranţă ne bucuram că ne vom reabilita prin muncă, că vom munci în aer liber.

Pentru mine bucuria n-a ţinut mult. În dubă se aflau şi oameni din comandamentul lui Ţurcanu care cunoşteau situaţia mea şi care au interzis celorlalţi să vorbească cu mine încheind cu o ameninţare:

— O să-i arătăm noi lui când vom ajunge în colonie!

Am stat în dubă aproape două zile şi două nopţi — cât am făcut de la Piteşti până la Cernavodă — singur, în picioare, fără să am dreptul să vorbesc, să cer apă sau să apelez pentru alte necesităţi. Eram un proscris. Unii nu mă cunoşteau şi nu ştiau nici ce fapte săvârşisem; se uitau la mine cu multă curiozitate. Alţii se făceau că nu mă cunosc, sau se uitau cu compătimire parcă spunându-mi că n-au cu ce să mă ajute, iar alţii mă priveau cu dispreţ, ură şi dorinţă de răzbunare.

IX. CERNAVODĂ

Chinuit şi terorizat, am ajuns la Cernavodă. Era luna aprilie 1950. O dimineaţă cu cer senin, cu miros de iarbă proaspătă şi vreascuri arse îmi amintea de frumoasa mea

copilărie. Răcoarea dimineţii, boarea Dunării şi răsăritul soarelui m-au trezit şi mi-au dat curaj. După ce am fost număraţi şi predaţi cu proces verbal, ne-am încolonat pe rânduri de câte cinci. Garda, formată din soldaţi în termen, înarmaţi cu puşti mitraliere, cu un sergent comandant, ne-a înconjurat şi astfel am plecat de la gară spre colonie.

La colonie am găsit circa o mie de deţinuţi, adunaţi în careu pentru numărătoare. După ce s-a terminat numărătoarea comandantul coloniei, Ghinea, a vorbit celor abia sosiţi. Ne-a spus că ştie cine suntem, că în colonie trebuie să muncim, că vom fi hrăniţi bine, că vom fi îmbrăcaţi, că vom primi cărţi de citit, şahuri şi altele. Fruntaşilor în muncă li se va aplica „condiţionalul", adică o zi de muncă echivala cu două sau trei de detenţie. Concluzia era: „dacă munciţi vi se reduce pedeapsa". La sfârşit a întrebat dacă are cineva ceva de spus. Nimeni n-a răspuns. Am ridicat eu mâna şi mi-a permis să vorbesc.

I-am mulţumit comandantului şi am început prin a spune că sunt condamnat pentru omisiune de denunţ, continuând apoi cu o relatare scurtă despre mişcarea de reeducare şi autodemascare de la Piteşti. Am declarat că sunt nevinovat dar că mă simt ameninţat cu moartea.

Ghinea, un om în jur de 35 de ani, cu un fizic plăcut, a rămas surprins şi foarte indignat. Plimbându-se agitat a spus:

— Aţi venit aici să munciţi şi prin muncă să vă reabilitaţi! Nimeni n-are voie să tulbure liniştea şi disciplina şi nimeni n-are voie să încalce regulamentul de viaţă al coloniei! Cei care sunt marxişti convinşi şi-i urăsc pe legionari n-au ce căuta aici. Toţi cei care aţi venit de la Piteşti sunteţi condamnaţi de legile ţării noastre! Toţi sunteţi vinovaţi, toţi ispăşiţi o pedeapsă şi toţi sunteţi obligaţi să vă supuneţi disciplinei coloniei de muncă! Aici nu aveţi dreptul să faceţi reeducare! Aţi înţeles? Aşa ceva facem noi! Cei ce vor proceda altfel vor fi aspru pedepsiţi. Şi acum la muncă şi prin muncă, spre libertate!

Am simţit că am înviat din morţi. De unde eram trist şi abătut, acum mă încerca un sentiment de bucurie pentru că scăpasem de bătaie, de schingiuială, de moarte.

După cel mult un sfert de oră a venit la noi un tânăr mic de statură, sărăcăcios îmbrăcat şi cu zâmbetul pe buze. S-a recomandat spunând că se numeşte Ionescu, că este deţinut de drept comun şi că a fost repartizat ca brigadier la noi.

A dat mâna cu fiecare, apoi ne-a ordonat să ne încolonăm pe câte cinci rânduri şi să mergem la magazie să luăm târnăcoape, lopeţi şi roabe.

L-am rugat ca în prima zi să fim lăsaţi în colonie, deoarece eram foarte obosiţi după cele două zile şi două nopţi de drum.

— Aşa ceva nu se poate. Chiar dacă randamentul de astăzi va fi mai scăzut, nu avem voie să pierdem timpul şi nimeni nu ne dă mâncare fără muncă.

Am mers la magazie, am luat unelte, garda ne-a înconjurat şi ne-am îndreptat către locul de trudă. Odată ajunşi în sectorul nostru, ne-am înşirat în linie dreaptă pe un marcaj trasat cu var la doi metri unul de altul, ni s-a indicat de unde şi cum trebuie să săpăm, unde trebuie să transportăm pământul escavat, cum şi unde trebuie să-l depozităm. Normele erau mari.Eram obligaţi să escavăm 4 m^3 pe care trebuia să-i transportăm la o distanţă de circa 350 m. Căram cu roaba. Soarele ardea puternic. Începeam munca de „reabilitare". În dreapta şi în stânga noastră, cât cuprindeai cu ochii vedeai numai oameni cu pielea goală, costelivi şi sfrijiţi, săpând, încărcând în roabe şi împingând roabele în fugă. Sub soarele fierbinte al Dobrogei, totul părea că vibrează. Munca era grea. După ani de puşcărie, după o perioadă îndelungată de nemişcare şi după atâta timp în care nu ne-a atins nici o rază de lumină eram slăbiţi şi lihniţi de foame.

Pe la ora 10 ne-au dat câte un sfert de pâine cu marmeladă, care pentru noi a fost o adevărată mană cerească. La prânz,

surpriză nebănuită: două feluri consistente de mâncare față de hrana de la Pitești care era atât de slabă și atât de puțină încât o asimilam în întregime și nu foloseam tineta câte 20 și chiar 30 de zile. Cu așa ceva medicina nu poate fi de acord, totuși aceasta a fost realitatea, experimentată și de mine.

Așa slăbiți și lipsiți de vitalitate, ne-am înhămat cu toate puterile la lucru. Primele două luni de zile au fost cele mai grele din tot timpul cât am muncit la Canal. Aceasta a fost perioada de acomodare. Groaznică! În acest timp au murit mulți: unii de dizenterie, alții epuizați și cei mai mulți de insolație. Căldura era atât de mare și munca grea, încât aruncam zdrențele de pe noi și rămâneam cu pielea expusă la soare și moartea venea neîntârziat.

Încet-încet, ne-am mai acomodat și cu soarele și cu apa și cu mâncarea. Mai greu ne-am adaptat cu munca istovitoare. Lucram din zorii zilei și până noaptea târziu și abia reușeam să ne facem normele.

După vreo două săptămâni au venit noi brigăzi de la Pitești și de la Aiud, iar tovarășul Ghinea a fost transferat la colonia de muncă Valea Neagră. Locul lui a fost luat de un măcelar din Cernavodă, pe nume Zamfirescu Ilie. Acesta era o huidumă de om, înalt și gras, cu o burtă mare ce se revărsa caraghios peste curea. Umbla îmbrăcat în salopetă iar în picioare purta niște sandale enorme. Pe cap avea o șapcă cu cozorocul pătrat pe care o lăsa ușor și neglijent pe ochiul stâng. Avea un timbru subțire și tăios și un vocabular alcătuit numai din înjurături și cuvinte murdare. Se dădea drept om școlit. El era comandantul coloniei de muncă „Columbia" din Cernavodă.

Am văzut aici la Cernavodă scene care nu se pot uita. O parte dintre cei aduși la muncă, în special cei mai bătrâni, adică cei trecuți de 40 de ani, nu reușeau să se adapteze la noul trai și se îmbolnăveau. Dimineața, după numărătoare, zeci de muribunzi se târau la raportul comandantului, pentru a-l ruga să nu-i scoată la muncă. Zamfirescu se repezea la ei, îi șuta cu

stângul, înjurându-i şi strigând: „Nu v-am adus eu aici! Voi aţi venit! Dacă nu munciţi, nu mâncaţi! La muncă! Voi aţi vrut să fiţi miniştri, acum la muncă!". Şi urma „spectacolul": muribunzii se târau pe jos şi speriaţi întorceau capul către cel care-i lovea. Cu ochii holbaţi cereau îndurare... păreau nişte câini hăituţi.

Şi munca trebuia continuată cu muribunzi şi valizi.

Într-o zi m-am îmbolnăvit şi eu. În palma stângă mi s-a infectat o bătătură. După două zile, tot braţul era umflat şi aveam febră. Mă învineţisem şi tremuram ca varga. Când mă lăsau frigurile mă luau căldurile şi invers. În cele din urmă, moleşeala şi slăbiciunea m-au trântit la pământ. M-am aşezat cu capul la umbra roabei şi am început să delirez. Toţi colegii şi prietenii mei munceau de zor, alergând la deal şi la vale cu roabele. Munceau şi cei din grupul lui Ţurcanu. Eu zăceam şi în momentele de luciditate mă gândeam că am fost uitat prea repede. Avram Iordan, un amic de-al meu de la Jilava, a venit lângă mine, mi-a controlat pulsul şi temperatura şi mi-a spus:

— Gheorghe, mă cunoşti? Ai temperatură mare. Mă duc să vorbesc cu doctorul Gherman.

Seara, câţiva medici, deţinuţi şi ei la „Columbia", s-au sfătuit şi au hotărât să mă opereze. Nu exista ca dezinfectant decât creolina, nu existau bisturiu şi nici pansamente. Totuşi Gherman, cu care am stat la Văcăreşti şi la Jilava, a făcut un cuţit dintr-o coadă de lingură, l-a tras pe curea, a adus o ladă care a servit drept masă chirurgicală şi m-au operat pe viu. M-au curăţat bine, mi-au pus creolină şi m-au pansat cu nişte cârpe spălate în pripă. Noaptea, după operaţie, m-am simţit bine, febra mi-a scăzut şi am dormit un somn adânc, fără vise. A doua zi n-am putut să lucrez dar întreaga brigadă şi-a luat angajamentul să-mi facă norma, eu urmând să le aduc apă. Fericit că scăpasem de moarte am luat o găleată şi, cu o singură mână, am început să car apă. Nici nu ajungeam bine la butoaiele cu apă şi cei de la brigadă începeau să strige:

— Apă, apă... apă. Tot umblând eu cu găleata când goală, când plină, iată că vine un control să vadă cum merge munca. Inspecția era alcătuită din Albon, directorul adjunct al Canalului, însoțit de câțiva ofițeri și câțiva civili. Mergând ei de la o brigadă la alta, au dat și peste mine.

— Cu tine ce este? zice Albon.

— Am fost operat și nu pot munci. Car apă iar colegii îmi fac norma.

— V-a dat Partidul posibilitatea să vă reabilitați și voi chiuliți?! Banditule, chiulăule, derbedeule! Și a început să mă lovească cu cizmele în fluierele picioarelor și cu pumnii în cap.

Am căzut jos și cu lacrimile în ochi încercam să mă apăr...

— Am fost operat la brațul stâng, uitați-vă...

— Desfă-l la mână!

Un gardian m-a desfăcut și când au văzut ce rană mare și însângerată aveam, m-au lăsat în pace.

Această canalie care ajunsese director la canalul Dunăre-Marea Neagră fusese croitor la Alba Iulia. Era mic de statură, bine legat și roșcovan, o figură care inspira frică. O bestie. Fusese legionar, se strecurase la socialiști, apoi a trecut la comuniști și a fost numit director. Până într-o zi, când a fost și el demascat. Și-a găsit „nașul" care a povestit ce a făcut Albon în timpul rebeliunii și ce făcea acum. A fost anchetat, judecat și condamnat la 15 ani muncă silnică.

La fel s-a întâmplat și cu un comisar de la Iași, un fost legionar care a devenit anchetator, și care și-a bătut joc de oameni, i-a maltratat în modul cel mai barbar însă n-a trecut mult și și-a primit și el pedeapsa. A fost condamnat la 25 de ani muncă silnică. Când a fost adus la Canal și l-au văzut cei care trecuseră prin mâinile lui, au rămas încremeniți. Unul de la Iași, s-a uitat la el și a început să strige:

— Măi băieți, uitați-vă că a venit în rândul nostru și cumătrul Pompy. Mai țineți minte cum ne lega mâinile de picioare, cum ne agăța de un par și ne așeza între două mese,

cu tălpile în sus şi ne bătea cu nuiaua până asuda? Amintiţi-vă câţi au murit!

— Ce cauţi, criminalule, aici? zice un altul şi-l plesneşte: Toţi au început să-i amintească de Iaşi şi de Suceava, lovindu-l cu lopeţile în cap. Nu mai ştiu ce s-a întâmplat cu el. Unii spun că ar fi scăpat, alţii spun că a murit.

În câteva zile m-am însănătoşit şi am trecut la roabă. Grea a fost acomodarea dar cine trecea de ea nu mai avea de ce se teme. Îmi amintesc de o întâmplare care m-a zguduit. În brigada vecină cu noi muncea un profesor, Petrescu. Era de vreo 45—50 de ani, uscăţiv, de statură potrivită, întotdeauna crispat şi foarte abătut. Din luna aprilie a început să se laude că la 1 iulie va pleca acasă. Se apropia ziua cea mare şi el susţinea, cu încăpăţânare, acelaşi lucru. Fiind dintre cei necondamnaţi, am început să credem că într-adevăr va pleca acasă, că ştie el ce ştie şi că nu vorbeşte aiurea. Doar era un om în toată firea, destul de serios şi demn de toată încrederea! Pe 1 iulie l-am întrebat:

— Ce faci, domnule profesor? Mai pleci acasă?

— Sigur. Nici nu soseşte masa de prânz şi eu sunt plecat.

Aşa a fost. Pe la ora zece, când soarele ardea cu putere a fugit din cordon şi a sărit în Dunăre. A fost împuşcat pe loc. Seara, a fost adus în colonie, într-o căruţă trasă de deţinuţi şi mascată cu crengi şi frunze de brusturi pentru a fi îngropat.

Mergeam desculţi, în rânduri de câte cinci, în urma căruţei prin praful drumului. Pe stradă, copii întârziaţi la joacă şi oameni liberi se uitau la noi cu nedumerire. Era o seară plăcută de vară cu miresme calde şi cu cântec de greieri. În urechi îmi suna o melodie veche ce se cânta de mult pe vremea tinereţii mamei.

„Când ai plecat anul trecut
Cu ochii lung te-am petrecut, de la fereastră".

Garda înarmată cu puşti mitraliere ne escorta. Un soldat dintre cei care ne păzeau, s-a apropiat de un altul şi fără să ţină seama că-l auzim, îi zice:

— Măi Vasile, ai văzut cum l-a ochit? Din primul foc! Ştii că pentru asta pleacă în permisie acasă zece zile? Când o să avem şi noi norocul ăsta...

M-am gândit îngrozit: „Ce noroc?! Asasinatul, mijloc de a obţine o permisie, e un noroc!? Cine erau aceşti indivizi, fără conştiinţă, fără suflet? Oameni? Români? Fraţi de-ai noştri?"

Astăzi, când scriu aceste rânduri, îmi amintesc şi de cele povestite de colegul meu Ţîmpău, muntean sănătos şi curat, născut în Obcinele Bucovinei, la Fundu Moldovei. Ţîmpău îmi relata din închisoare de la Gherla unde stătuse închis: „— Aici, o dată pe săptămână erau bătuţi recalcitranţii. Bătaia o aplica un locotenent Istrati, care locuia peste drum de închisoare. Eu şi ceilalţi din celula mea, neavând nici o treabă, priveam seara printre gratii şi urmăream tot ce se petrecea în casa lui Istrati.

Dar cum decurgea bătaia: cel pedepsit era dezbrăcat la piele, i se punea un cearceaf ud pe spate, era întins cu faţa în jos, un gardian îi punea o cizmă pe ceafă, altul o cizmă pe picioare şi Istrati aplica tacticos 5, 10 sau 15 bastoane, după caz. Loviturile erau rare şi foarte puternice pentru ca cel care le primea să le simtă din plin. Majoritatea leşinau. În zilele de vârf, Istrati aplica chiar şi 100 de lovituri. Atunci vuia toată puşcăria de urletele şi zbieretele celor bătuţi. Seara, după gratii, noi priveam în casa celui care toată ziua transpirase bătând. Ajuns acasă, se spăla apoi îşi lua copiii în braţe, îi mângâia, îi alinta şi-i săruta. Era amabil şi bun cu soţia. Omul, toată ziua, îşi făcuse datoria, meseria de bătăuş. Fără remuşcări! Exact ca în povestirile lui Dostoievski".

Mergeam cu capul în jos gîndindu-mă la tot felul de atrocităţi şi barbarii petrecute în penitenciar. Imediat ce am ajuns în colonie şi am intrat pe poartă, cei care erau de serviciu au fugit la bucătărie să ne aducă hrana, iar noi am alergat la

baraca-dormitor. Mai rău a fost pentru cei care aduceau mortul pentru că au fost obligaţi să-i sape groapa şi să-l înhumeze. Fiind „experţi" în săparea pământului, în jumătate de oră Petrescu a fost îngropat, urmând ca după închidere să se întocmească procesul verbal de deces.

În cimitire sunt morminte cu cruci şi monumente de marmură, adevărate minuni, dar şi morminte cu cruci de lemn, putrede, strâmbe, cu scrisul indescifrabil. La Petrescu, numai dacă cercetai atent, observai că este vorba de un mormânt proaspăt plasat între buruieni uscate, arse de soarele dogoritor al Dobrogei. Acesta este destinul care şi după moarte parcă urmăreşte omul. Pierderea lui Petrescu ne-a lăsat un mare gol în suflet. Seara, după înmormântare, a fost o seară de reculegere, de resemnare şi aducere aminte, cu lacrimi de deznădejde. Mi-am amintit de un frumos poem al lui Wordsworth: „Suntem şapte". Este vorba de răspunsul unei fetiţe de 8 ani. „Suntem şapte: doi sunt la Conway,/ doi sunt plecaţi pe mare/ şi o soră şi un frate/ dorm în cimitir/ şi cu mine şapte. Eu merg zilnic/ la mormântul lor/ unde brodez, citesc/ şi de multe ori adorm alături de ei". Şi din nou fetiţa este întrebată: Şi totuşi, câţi sunteţi?" „— Suntem şapte."

Şi noi suntem tot o sută, împreună cu cei morţi, o brigadă completă. Suntem totuşi o sută.

Mai târziu, când noaptea cu negura-i grea s-a lăsat peste întreaga colonie şi peste mormântul fără cruce al prietenului nostru Petrescu, mie îmi sunau în urechi aceleaşi versuri:

„Când ai plecat anul trecut
Cu ochii lung te-am petrecut, de la fereastră"...

X. VALEA NEAGRĂ

Într-o dimineaţă anormal de călduroasă, de la începutul lunii iulie, Zamfirescu a adunat pe platou toate brigăzile de tineret, elevi şi studenţi şi le-a încărcat în camioane.

Sub o severă excortă ne-a expediat la colonia de muncă Valea Neagră. La început ne-a bucurat gândul că vom fi din nou sub ordinele comandantului Ghinea, însă curând am aflat că el fusese transferat la un alt loc de muncă.

Valea Neagră era un teren viran, înconjurat cu sârmă ghimpată, păzit de santinele şi câteva barăci în construcţie, lipsite de apă şi de WC-uri. Obosiţi, ne-am culcat pe jos, prin talaj sau pe scândura goală. Cei care n-au avut loc în barăci au dormit pe pământul gol, sub cerul liber.

A doua zi, am fost repartizaţi la noile sectoare de muncă, am fost reorganizaţi pe brigăzi şi am reluat munca de săpare a Canalului. La ora 13 am aşteptat masa care a întârziat pînă la ora 16. Pentru noi era o situaţie normală, deoarece ştiam că în prima zi abia se organizează bucătăria şi aprovizionarea cu alimente. Dar ne înşelaserăm. Aici, ca şi la Văcăreşti, într-o zi se servea masa pe la ora 11, în altă zi pe la ora 17 ca imediat la ora 19 să se aducă şi masa de seară. Nu aveam cui să ne plângem! Ştiam că acestea se făceau cu scopul de a ne tortura. Orice mijloc era bun pentru distrugerea reacţionarilor, aşa încât trebuia să ne aşteptăm la orice.

Cel mai mare chin îndurat la Valea Neagră a fost lipsa de apă potabilă. Zi de vară, zi ce părea că nu se mai termină, munceam din greu în arşită şi beam apă din nişte butoaie ţinute la soare câte o săptămână. Către seară apa era clocotită şi plină de lătăuşi, iar după câteva zile rămânea un gel mâlos. Mai mult de o lună n-am avut nici o picătură de apă pentru

spălat. Transpiraţi, murdari de praf, slăbiţi şi ogârjiţi, păream mai degrabă nişte mumii egiptene decât oameni. Ajunseserăm în situaţia disperată de a ne spăla cu urină. Necesităţile ni le făceam la locul de muncă, în faţa tuturor şi de multe ori discutând între noi. Ne-am obişnuit repede şi cu asta. Ne bucuraserăm doar câteva luni de o viaţă mai civilizată, la Cernavodă. Acum, reveneam, fără să ne mai surprindă, la un trai inuman.

La Valea Neagră, lucrând numai tineri, urma să se organizeze o colonie de muncă model. Într-adevăr, a devenit „model" atunci când au sosit Ţurcanu şi clica lui. Dacă la Piteşti începuse procesul de reeducare, prin autodemascare, aici el a fost desăvârşit şi prin alte metode. Mulţi şi-au pierdut viaţa în această „nobilă acţiune". Pe mine m-a ferit Dumnezeu să mă bucur de „avantajele" ei pentru că am fost transferat la Poarta Albă, în vederea eliberării.

În prima decadă a lunii august sosise ordinul ca toţi cei care şi-au terminat pedeapsa precum şi cei care beneficiau de „condiţional", adică de reducerea pedepsei, să fie puşi în libertate. Imaginaţi-vă ce fericire ne-a cuprins! Scăpam de întuneric!

Am fost adunaţi în careu şi comandantul ne-a vorbit de posibilităţile de reeducare şi de reabilitare pe care le aveam în libertate. Ne-a spus că vom avea dreptul să studiem, că vom avea dreptul la muncă şi că nu vom fi persecutaţi, că ne vom bucura de toate drepturile ca orice om cinstit care luptă şi munceşte pentru progres.

— Astăzi părăsesc colonia, spunea el, mai mult de 150 de tineri care urmează să se încadreze într-o muncă liberă şi constructivă.

Apoi ne-au felicitat şi ne-au urat drum bun şi mult noroc în viaţă.

Înainte de plecare am lăsat bunului meu prieten din copilărie Grănescu Dumitru, lui Mitică o flanelă pe care o

peticisem şi o căptuşisem cu tot felul de resturi de ciorapi, de rupturi de căciuli, o bucată de pătură, o pereche de bocanci şi un brâu confecţionat din resturi. El era condamnat la 8 ani temniţă grea şi era abia la început. Avea mare nevoie de îmbrăcăminte. L-am înzestrat cu tot ce am avut. Cu lacrimi în ochi a primit cadoul, mi-a urat multă sănătate şi m-a rugat să trec pe la mama lui, care îl plângea într-o cocioabă de la marginea Dorohoiului.

Emoţionat de despărţire dar şi de bucurie că părăseam infernul i-am promis că o să trec şi o să-i spun că este sănătos şi că o duce precum câinele în fântână.

— Să n-o sperii, ai grijă de bătrâneţile ei.

Apoi am fost încărcaţi în autocamioane şi expediaţi sub excortă la colonia Poarta Albă pentru întocmirea actelor de punere în libertate.

XI. POARTA ALBĂ — KILOMETRUL 31

N-aş fi crezut că urma să mai stau în lagăr încă opt luni.

Ajunşi la Poarta Albă nu ne-a băgat nimeni în seamă. Prima noapte am dormit în iarbă, ascultând cântecul greierilor, admirând cerul înstelat şi gândindu-mă la libertate. Am cam simţit răcoarea nopţii fără brâu, fără flanelă şi fără petecul de pătură dar ce contau toate acestea faţă de faptul că în curând trebuia să fiu eliberat.

Poarta Albă era cea mai mare şi mai bine organizată colonie de muncă de pe tot traseul Canalului. Aici lucrau deţinuţi de dreptul comun cărora li se spunea „pinguini",

deţinuţi condamnaţi pentru trecerea frauduloasă de frontieră, aşa-zişii „cocori" şi deţinuţi politici numiţi şi „fazani".

Îmi amintesc că se întâmpla câteodată să jucăm fotbal: „pinguinii" cu „cocorii" sau „cocorii" cu „fazanii". Meciurile se sfârşeau totdeauna cu bătăi, capuri sparte sau picioare rupte. Se juca pe moarte şi pe viaţă.

Dimineaţa brigăzile se organizau pentru muncă timp de o oră. În dreptul porţii stătea primul brigadier, iar coloana, împărţită în brigăzi de câte 100 de oameni, bătea pasul. Brigadierul raporta efectivul şi pe cei bolnavi rămaşi în colonie.

Brigăzile de politici mergeau la lucru cântând:

La canal să ştergem pata
Negrelor greşeli trecute
Drum deschidem cu lopata
Cu elanuri renăscute.

În spate altă brigadă cânta:

Un colonist, om liber mâine
Vom fi cu toţii într-un gând
De preţ Republicii Române
Vom sparge norma, rând pe rând.

Şi alţii, mai în urmă:

Şi în curând vom duce vestea
Apele din val în val
C-am dat ţării noastre scumpe
Viaţă nouă şi-un canal.

Şi în faţă se mai auzea, pierdut:

La canal să ştergem pata
Negrelor greşeli trecute...

Şi astfel, o brigadă cântând mai tare, alta mai încet, alta urlând şi la acestea adăugându-se înjurăturile gardienilor, se făcea un vacarm înfiorător.

Ce-mi mai păsa mie de modul cum decurgea viaţa la Poarta Albă? Mă gândeam: „fiecare cu norocul lui: unora când s-au născut le-a cântat cucul, altora le-a cântat cucuveaua". Nu aveam de ales, trebuia să ne despărţim dar celor ce rămâneau în infern le doream eliberare grabnică.

Pe la 8, după ce am dat o raită prin toată colonia şi am observat că barăcile „fazanilor" sunt înconjurate cu sârmă ghimpată, deci un ţarc mai mic în cadrul unui ţarc mai mare, am fost chemaţi la comandament:

— Cu voi ce este? De ce umblaţi fără rost? Nu sunteţi cumva spioni, sau încercaţi să fugiţi?!

— Nu, noi am fost aduşi ieri, de la Valea Neagră pentru a fi puşi în libertate. Majoritatea avem pedepsele executate iar unora li s-a aplicat reducerea condamnării, datorită muncii efectuate în puşcărie şi la Canal.

— Ce vorbiţi? Aţi venit ca să plecaţi? Ce-mi aud urechile! Să punem în libertate criminali şi bandiţi pentru a submina din nou tot ceea ce s-a realizat? Pentru ce sunteţi condamnaţi?

— Suntem condamnaţi politici, a zis Iancu Benedict, cu glasul sfârşit.

— Noi suntem condamnaţi pentru trecere de frontieră, a spus speriat amicul Badiu.

De fapt, comandantul cunoştea situaţia noastră şi motivul pentru care fuseserăm aduşi aici la Poarta Albă, pentru că a început să citească cu glas tare:

— Deţinuţii politici vor lucra după cum urmează: Bâgu Gheorghe, Iancu Benedict, Gherasim Mihai, Ganea Petre — la brigada 14. Roşu Mircea, Năstase Vasile — la brigada 15. Şi aşa mai departe, ne-a repartizat pe toţi.

Brigada 14 lucra la ripare şi avea ca brigadier, pe Mihoc. La început n-am ştiut ce înseamnă ripare, dar a doua zi am aflat că a ripa înseamnă a muta calea ferată dintr-un loc în altul. Era totuşi o muncă mai uşoară şi mai „nobilă" decât cea de la roabă. La brigada 14 am cunoscut alţi oameni şi alte obiceiuri. Majoritatea erau ţărani ardeleni cu pedepsele terminate. Unii aveau terminată pedeapsa de doi ani, alţii nu fuseseră condamnaţi. Ce să vă mai spun, tot felul de oameni nenorociţi. La ei am auzit „Ardealul face canalul", sau „Vinovat, nevinovat/ Canalul trebuie terminat".

La Poarta Albă fiecare brigadă avea cântecul ei şi pleca la muncă cu cântec. Cei de la 14 cântau:

Zorile când se arată
Şi cuprind întregul cer
Noi brigada paisprezece
Am plecat pe şantier.

În faţă se auzeau cântând cei din brigada 13:

Un colonist om liber mâine
Vom fi cu toţii într-un gând.

În spate brigada 15 urla:

La Poarta Albă creşte
Al muncii viu şuvoi
Şi ţara înfloreşte
Prin vremurile noi.

Mergeam cântând până ne urcau într-un tren format din platforme şi, sub pază, plecam către noul loc de muncă.

Mutam calea ferată de pe o holdă, la o distanţă de 200 m, făcând loc altor vagoane pentru descărcare. Şi aici normele erau

mari însă oamenii s-au obişnuit. De exemplu, ca să mutăm 1 km de cale ferată la o distanţă de 200 m, desfăceam calea ferată în 10 tronsoane de câte 100 m. Între două traverse intra câte un om şi astfel, 100 de oameni se înşirau între cele două şine. La comanda brigadierului ridicam cu toată puterea. Fiecare dintre noi trebuia să se angajeze cu maximum de efort pentru a disloca calea ferată. Dacă nu reuşeam foloseam ranga sau lomul. Lomul era o prăjină groasă care avea la capăt un cioc de fier ce se introducea sub traversă. Era o pârghie.care după ce se fixa sub calea ferată, mai mulţi oameni trăgeau de ea în jos până se sălta şina. După ce o dislocam, toţi cei 100 intram între traverse, prindeam fiecare cu nădejde şi, la comandă, ridicam şi porneam spre locul unde trebuia să o remontăm.

La ultima manevră se vedea solidaritatea şi omenia dintre noi. Dacă unul n-ar fi ridicat cu toată forţa şi n-ar fi pus umărul, porţiunea ce-i revenea lui se lăsa pe spatele celui din faţă care nu ar fi reuşit să ducă şi a doua povară şi în felul acesta toată brigada ar fi fost doborâtă la pământ. Nu cunosc, în tot timpul cât am lucrat la ripare, nici un caz de sustragere de la muncă. Toţi puneam umărul serios şi toţi, foarte atenţi, executam comenzile brigadierului reuşind să realizăm zilnic normele.

Uneori ne mai rămânea timp şi pentru glume şi poveşti. Într-o zi, câţiva mai tineri, printre care era şi Roşu Augustin din Cluj, ne-am înţeles cum să ne distrăm pe seama lui moş Cămară. Moş Cămară era un om la vreo 45 de ani, un lungan, îmbătrânit prematur, spătos, chel, bleg şi cu dinţi laţi şi rari. Când vorbea te scuipa. Avusese fabrică de lumânări în Bârlad şi era condamnat ca exploatator şi era regalist.

Eu am introdus lomul sub şină şi pe Cămară l-am rugat să prindă de vârful prăjinii, la comandă am tras toţi, cu toată puterea dar la un semn, au dat drumul lomului şi Cămară de la vârful prăjinii, care nu-şi imagina că i se poate întâmpla ceva, a zburat prin aer şi a fost aruncat în ţărână cu capul în jos. A

rămas acolo nemişcat, fără să scoată un cuvânt... Eu am avut impresia că a murit, că şi-a rupt gâtul. Ne-am speriat şi ne-a trecut năduşeala... bietul lumânărar, naiv, cu suflet bun, om de treabă... Asta ne mai lipsea, ca dintr-o prostie să mai fim şi condamnaţi drept criminali şi să lăsăm o femeie văduvă şi o casă de copii fără tată. Eu eram topit. Mitică Gherasim, Roşu şi alţii au alegat la Cămară, l-au frecţionat, l-au întins şi l-au ridicat în picioare... Când l-am văzut că merge şi vorbeşte am renăscut.

Apoi, să-l fi văzut pe moş Cămară, când i s-a dezlegat limba, cum se lamenta, cum se văita şi cum ne mai blestema: că are 5 copii de crescut, că toată viaţa a trăit printre tineri că a fost şi el tânăr dar aşa derbedei nu i-a fost dat să vadă decât la Canal. „Bine vă face guvernul că vă ţine arestaţi şi condamnaţi la muncă. Să vă ţină până vă va veni acru la gură, până voi veni eu să vă scot".

Într-adevăr, o glumă proastă, dar parcă în situaţia de acolo se mai permitea, se mai admitea... şi nu merita atâta blestem.

Mihoc, brigadierul, care era şi el în vârstă, s-a supărat mult.

— De ce nu vă vedeţi mă, de treabă? Ce aveţi cu omul? Nu vă este ruşine? El poate să vă fie tată! Unde aţi crescut? În pădure? Cine v-a educat? Unii dintre voi au pretenţia că sunt cu şcoală. Decât să vă dea părinţii la şcoală mai bine vă dădeau la păscut vacile. Eraţi mai buni la vaci. Ce zici, Roşule?

Roşu era timid, un băiat înalt şi frumos, foarte manierat şi cu mult bun simţ. Antrenat de ceilalţi, acum greşise şi totul cădea pe el. S-a înroşit la faţă şi nu a scos nici o vorbă. Nu-şi imaginase că o să-l arunce şi o să-l lovească atât de tare pe bietul Cămară. Îi părea foarte rău dar nu reuşea să-şi ceară scuze.

Alteori, sus pe platforma trenului, cântam în cor cântece populare sau povesteam. De cele mai multe ori, din cauza oboselii, dormeam două ore bune până ajungeam la locul de

muncă. Aşa a trecut luna august şi a venit septembrie. Aerul avea iz de toamnă, câmpia începuse să ruginească, apoi a venit timpul ploios cu burniţe reci. Eram în cămaşă şi desculţ, ce mai avusesem de îmbrăcat lăsasem lui Grănescu la Valea Neagră. Acum mă gândeam cu groază că o să mor de frig. Dimineţile deveniseră răcoroase şi nu a durat mult şi a venit şi luna octombrie cu rouă rece, chiar şi cu brumă.

Până răsărea soarele, eu şi alţii ca mine, desculţi şi dezbrăcaţi, săream, ne mişcam, ne agitam şi ne frecţionam unii pe alţii, pentru a ne încălzi. Aveam teamă de a muri de frig. Îndurasem o iarnă la Jilava pe care o făcusem într-o haină şi cămaşă, dar acea iarnă de neuitat am făcut-o în celulă, la înghesuială. Acum nu mai întrezăream nici o scăpare. Printre noi erau destul de mulţi în aceeaşi situaţie. Eram negri şi crispaţi, posomorâţi, zgribuliţi, taciturni şi disperaţi. Era vai şi amar de noi.

Între timp aflasem că preşedintele reeducării de la Poarta Albă era fostul colonel Haralambie, condamnat şi el la 25 de ani pentru faptul că sustrăsese câteva vagoane cu bocanci şi le expediase în Ungaria. Adjunct al lui Haralambie era învăţătorul Caţavel, originar din Dorohoi, condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru beţie şi insulte. Pe Caţavel îl cunoşteam de când eram elev la liceu.

Într-o seară, am cerut să fiu primit în audienţă la adjunctul acţiunii de reeducare cu scopul de a-i explica situaţia în care mă aflam şi să-l rog să mă ajute. Se apropia iarna şi eu eram în cămaşă şi cu picioarele goale. Eram hotărât să-i spun cinstit cum s-a întâmplat de m-a prins timpul rece atât de gol. Mi s-a aprobat audienţa. Caţavel m-a recunoscut imediat şi m-a primit bine, s-a bucurat când m-a văzut şi mi-a promis o pereche de bocanci şi un cojoc, sub formă de împrumut. Mi-a explicat că eu fiind cu pedeapsa terminată n-am voie să primesc îmbrăcăminte. Aşa m-am văzut din nou cu bocanci şi cu cojoc. Pantalonii erau rupţi complet. Erau şi alţii care n-aveau panta-

loni şi care au fost nevoiţi să-şi facă fuste din pături. Erau uşor de confecţionat: luai pătura de pe pat, o pliai în două şi o înfăşurai pe şolduri, apoi o legai cu o bucată de sfoară sau cu o bucată de sârmă. Aşa mi-am făcut şi eu fustă pe care am purtat-o toată iarna. Ziua umblam şi munceam în fustă, iar noaptea mă înveleam cu ea. Rămâneam gol, goluţ sub pătură. Am ajuns la concluzia că nici indispensabilii nu sunt indispensabili. Într-o seară, Caţavel m-a căutat la brigadă şi m-a invitat să trec pe la biroul său. M-am prezentat urgent.

— Măi Ghiţă, tu n-ai putea să-mi scrii câteva articole despre cum merge munca în brigada voastră, criticând şi combătând pe leneşi şi mincinoşi şi lăudând pe cei buni?

— Încerc, şi-ţi promit că voi face tot ceea ce-mi ceri fiindcă şi tu ai făcut foarte multe pentru mine. Aş putea spune că m-ai salvat de la moarte.

— Ne cunoaştem prea de multă vreme ca să nu ne ajutăm. Scrie şi tu ce poţi şi cum poţi şi treci în fiecare seară pe la mine. Ţine şi cojocul ăsta pe care să-l îmbraci peste cămaşă. Am să caut să-ţi dau şi o pereche de pantaloni dar mă tem să nu-mi sară cei de la brigada ta în cap. Înţelegi?

Din seara aceea am trecut mereu pe la Caţavel, am scris totdeauna un articol la jurnalul coloniei şi totdeauna am primit mâncare în plus.

La noi în brigadă era un tânăr, prieten bun cu mine, originar din Bujorul-Galaţi. Se numea Orghidan şi avea un unchi la dreptul comun, la „pinguini", brigadier la buldozerişti. Acestora li se dădea zilnic supliment şi aveau posibilitatea să câştige şi un ban. El ne-a spus să facem rost de nişte cutii de conserve mari, de câte un kilogram, să le facem câte o bairă de sârmă şi să le lăsăm pe geam la baraca noastră. În fiecare dimineaţă lăsam, eu şi Orghidan, 6 cutii goale iar seara le găseam pline cu mâncare de la cazan.

Calitativ, mâncarea lăsa foarte mult de dorit însă cantitativ era pe săturate. În fiecare zi, aşa cum spunea Orghidan, vâram burta în draci.

A fost o perioadă destul de lungă, vreo două luni, când soté-ul de morcovi a însemnat atât felul doi de la prânz cât şi mâncarea de seară. Nu ştiu prin ce gospodărie de stat au existat cantităţi enorme de morcovi care se stricaseră, se oţetiseră şi muceziseră. Dar erau buni pentru valorificarea lor ca aliment de bază pentru deţinuţi. Făceau din ei o fiertură şi peste această fiertură turnau ulei cu ceapă prăjită şi soté-ul era gata. La început n-am reuşit să-l înghit, dar după vreo două săptămâni îl mâncam pe nerăsuflate. Eu cu amicul Orghidan mâncam câte două porţii. Începusem să mă îngraş şi să prind puteri. Făceam trântă cu cei mai voinici oameni din brigadă şi rar se găsea unul să mă doboare. Mă obişnuisem cu regimul de viaţă şi parcă nicăieri nu era mai bine ca la Poarta Albă. Dar să vă spun cum eram îmbrăcat, şi ca mine aproape toţi. În picioare purtam o pereche de bocanci cazoni pe care-i umpleam cu paie şi cu tot felul de cârpe şi o pereche de ciorapi din care unul era gri-negru iar altul alb-murdar. Fustă de pătură, lungă peste genunchi şi cojocul de corp fără mâneci peste care îmbrăcam o şubă rufoasă îmblănită. Pe cap aveam un fes confecţionat dintr-o bucată de pătură, peste care puneam un capişon ce se lega sub bărbie şi deasupra puneam o lădiţă. Aşa era moda pe vremea aceea la Poarta Albă: toată lumea cu lădiţa-n cap. Lădiţa o duceam pe cap fiindcă în mâini duceam târnăcopul şi lopata. Oriunde ne opream şi stăteam câteva minute, ne odihneam pe lădiţă. Tot pe lădiţă luam masa şi tot pe ea dormeam un sfert de oră la prânz. Erau zile ploioase, altele cu zăpadă şi nu se putea sta jos. Stăteam pe lădiţă, mâncam şi după aceea ne lipeam unul de altul şi adormeam. Ploua câteodată cu găleata iar noi aproape că nu simţeam. Ne învăţaserăm să dormim în vânt, în ploaie, viscol şi ger, fără impermeabile şi fără umbrele.

Imaginaţi-vă circa 10 000 de oameni, fiecare cu câte o ladă în cap, ieşind cântând pe poartă în fiecare dimineaţă. Cei care ne păzeau considerau ţinuta noastră normală.

Într-o zi au sosit nişte inspectori din Bucureşti şi când ne-au văzut cu lăzile în cap, îmbrăcaţi cu fuste şi cu picioarele goale în botfori au încremenit de uimire.

— De ce poartă deţinuţii lăzi şi fuste?

— ??

— Mâine nimeni n-are voie să mai iasă pe poartă cu lada în cap. Aţi înţeles!

S-au confiscat toate lăzile şi li s-a dat foc. După inspecţie n-a trecut mult, nici două săptămâni, şi din nou aveam toţi lăzile pe cap.

Am spus că am trăit bine la Poarta Albă, adică aveam mâncare suficientă şi îmbrăcăminte groasă, dar erau şi mulţi dezbrăcaţi sau flămânzi.

Cumplită foamete bântuia pe timpul acela în puşcării. Aşa ceva nu poate fi descris. Ani întregi se trăia cu câteva boabe de fasole şi un sfert de pâine pe zi, din care mai ciupeau şi gardienii.

Am mai îndurat foamea, pe timpul secetei, în libertate, dar nu suporta comparaţie. Îmi amintesc de acele vremuri petrecute în nordul Moldovei, unde războiul şi lipsa ploilor au adus numai sărăcie şi mizerie. Cu adevărat spun, atunci foamea parcă nu mă chinuise atât de tare pe cât mă chinuia grija şi frica pentru familia mea, pentru sora mea mai mică, copil în cursul primar, care cerea de mâncare iar mama nu avea ce să-i dea. Ce timpuri grele!

Într-o zi, la penitenciarul Piteşti, într-o celulă cu fereastra întredeschisă, s-a strecurat printre gratii, o pisică venită de pe acoperiş. Ştiu că a fost prinsă, ruptă în bucăţi şi mâncată în întregime. Tot atunci Bobu Ion, colegul meu de clasă şi-a mâncat opincile, iar alţii şi-au ros curelele.

Lihniţi de foame şi cu burta lipită de şira spinării erau şi cei care călătoreau pe dubă 7—8 zile până ajungeau la traseul Canalului. În timpul călătoriei, hrana rece, pentru 24 de ore consta din doi cartofi şi un sfert de pâine sau din două cepe şi 250 grame de pâine. Când ajungeau la Canal cădeau zdrobiţi de oboseală şi de foame şi erau capabili de fapte incredibile.

Într-o zi, prietenul Roşu mi-a arătat doi deţinuţi care prin luna iunie fuseseră pedepsiţi cu carceră pentru faptul că intraseră în gropile de la WC şi luaseră resturi din pachete cu alimente depreciate şi aruncate acolo, pe care apoi le-au spălat şi mâncat. Iată cum s-a întâmplat. Deţinuţii de drept comun au avut voie să primească pachete. Fiind vară, şi fiind foarte cald, multe alimente s-au stricat şi au fost aruncate la WC. Cei arătaţi de Roşu îşi confecţionaseră un fel de scăriţe, intrau în gropile de la closete şi alegeau alimente: fripturi cu viermi, caşcaval împuţit, ouă stricate, salamuri cleioase... tot ce li se părea că poate fi spălat, curăţat şi mâncat.

La un moment dat s-a admis, pentru scurtă vreme, ca o parte din deţinuţii politici şi frontieriştii să scrie acasă şi să primească un pachet cu alimente de cel mult 5 kg. Au început să sosească vagoane de pachete care erau foarte greu de distribuit, deoarece fiecare pachet trebuia controlat cu multă atenţie ca să nu se strecoare scrisori sau alte lucruri nepermise, fapt pentru care s-a şi sistat acest favor. Era o muncă care practic nu se reuşea să fie dusă la bun sfârşit. În perioada aceasta, primeşte şi Milică Gherasim un pachet, în care pe lângă altele, erau şi 10 ouă fierte care se spărseseră, se alteraseră şi răspândeau un miros insuportabil. Milică a strâmbat nasul, a pus ouăle într-o hârtie şi s-a îndreptat către WC.

— Unde te duci? l-a întrebat moş Petrescu Mihai, fost cizmar în Bucureşti.

— Să le arunc, că miros îngrozitor. S-au stricat. Miros de-ţi taie nasul.

— Nu le arunca. Mie îmi plac tare mult ouăle şi te rog fă-ţi pomană şi dă-mi-le mie, că-s tare flămând.

— N-o să le poţi mânca. Dacă le mănânci, mori.

— Le mănânc şi n-am nici pe dracul, numai dă-mi-le.

I le-a dat. Şi moş Petrescu a luat ouăle ce miroseau de trăsneau şi, cam în jumătate de oră, le-a înghiţit pe toate cu o bucăţică de pâine. Dormea la al cincilea pat de mine. Credeam că în seara aceea o să asistăm la ceva foarte neplăcut, la moartea unui prieten mai bătrân şi foarte simpatic, a celui care întotdeauna aluneca de pe lădiţă şi dormea pe jos, în noroi sau zăpadă. Moşul s-a închinat şi s-a culcat. A doua zi s-a sculat, s-a îmbrăcat, şi-a băut ceaiul şi a plecat cu noi la lucru. Seara, după ce am isprăvit munca, ne-am încolonat iar şeful gărzii ne-a numărat, dar la număr unul era mai puţin. Ne-am gândit că unul dintre noi a evadat şi aşteptam pedeapsa. Dacă reuşea unul să fugă, întreaga brigadă, împreună cu garda care ne păzea, erau aspru pedepsiţi: garda condamnată şi introdusă în rând cu deţinuţii, noi, toţi, bătuţi până la sânge şi aruncaţi în carcere. Ne-am uitat în stânga, ne-am uitat în dreapta şi am constatat că lipsea Petrescu. Ne-am întors pe acelaşi drum, pe unde munciserăm şi pe unde ne odihniserăm şi l-am găsit într-o groapă, tânguindu-se şi văitându-se că-l doare inima.

La Poarta Albă, o colonie de muncă, era organizată în brigăzi de cîte 100 de oameni, conduse de câte un brigadier, iar zece brigăzi erau conduse de un brigadier şef şi întreaga colonie asculta de primul brigadier. Acesta din urmă avea puteri nelimitate. El tăia şi spânzura.

Pe când eram şi eu acolo, prim brigadier era Stănciugel. Un monstru din toate punctele de vedere. Înalt, spătos, ciolănos, negru, cu maxilarele puternic dezvoltate, cu părul pe barbă ca peria şi cu ochii tulburi. Veşnic mânios, gata de bătaie, umbla îmbrăcat în zeghe şi pe cap purta o bonetă pe care şi vara şi iarna o trăgea până peste urechi.

Eu, de câte ori aveam ocazia, bine camuflat în mijlocul deținuților care așteptau la poartă numărătoarea, îl studiam pe primul brigadier. Toate brigăzile defilau prin fața lui și raportau numărul celor apți de muncă și obiectivul muncii. Câteodată primul brigadier era îmgâmfat, plin de sine și plin de răutate. Altădată era abătut, taciturn, sobru, morocănos, supărat și sătul de viață. Avea o condamnare de 25 de ani muncă silnică pentru crimă premeditată cu jaf. Hotărârile și dispozițiile lui erau naive și absurde. Mult m-am întrebat cum a ajuns acest cretin prim brigadier?

În fiecare sâmbătă dimineața, la poarta pe unde ieșeam la lucru, se consuma o adevărată tragedie. Șefii brigadieri în frunte cu primul brigadier Stănciugel, îmbrăcați în zeghe și cu ciomege în mână, îi omorau în bătaie pe nenorociții care credeau în „sâmbetele mântuitoare". Sâmbătarii nu voiau să iasă la lucru sâmbăta și pentru a-i convinge foloseau parul, sau îi legau ciorchine de tractoare și-i târau la muncă. Mulți dintre ei au murit. Sâmbătarii n-au cedat. Ei n-au lucrat sâmbăta niciodată.

Într-o zi a fost adus un lot de 200 de oameni de la închisoarea din Aiud. Brigadierul șef de serviciu a luat în primire lotul, l-a încolonat pe rânduri de câte cinci, apoi l-a prezentat lui Stănciugel. Acesta a dat ordin noilor veniți să se culce. Toți s-au culcat cu excepția unui fost căpitan de aviație pe nume Rabela.

— De ce nu te culci, băiețașule?

— Dumneata ești tot un deținut, cine-ți dă voie să-ți bați joc de noi?

În apropiere ardeau într-un cuptor blocuri de calcar pentru var. Stănciugel a chemat doi brigadieri șefi și le-a ordonat să-l arunce pe Rabela în cuptor. Brigadierii au executat ordinul iar fostul căpitan de aviație a ars de viu. Așa a mai rămas încă o familie îndoliată, încă o văduvă și alți copii orfani. Ei îl vor aștepta toată viața să se întoarcă și pentru ei fiecare oră va fi

mult, fiecare zi le va părea o eternitate. De ce nu vine? Oare când o să vină? Oare ce a greşit? De ce l-au închis? Ei nu vor şti că cel mai drag lor a pierit fiindcă n-a executat ordinul lui Stănciugel, ordinul absurd al unui criminal, al unei brute fără conştiinţă, al unui scelerat.

Câte crime ca acestea o mai fi făcut Stănciugel nu cunosc, însă ştiu că el a fost descoperit şi anchetat.

La Poarta Albă, după cum am mai spus, exista o colonie de muncă organizată bine, cu bucătării şi brutărie, un spălător, o infirmerie cu cabinet dentar, teatru, precum şi o baracă pentru recalcitranţi şi barăci familiale pentru cei buni. Aici, Jean Ionescu a organizat o orchestră de 100 de persoane şi tot aici exista cea mai mare fanfară. Teatrul, dacă-mi amintesc bine era condus de Mircea Şeptilici şi avea actori de la Timişoara, Cluj, Bucureşti şi Iaşi. La serbarea care s-a ţinut la 7 Noiembrie 1950, am recitat şi eu poezia „În jurul unui divorţ" de Topîrceanu. Tot aici apăreau fel de fel de scamatori. Am văzut pe unul care înghiţea lame de bărbierit! Am cunoscut pe altul, de la „cocori", care a construit un xilofon din doage de butoi. Când îl bătea, răsuna toată colonia.

Un alt deţinut a construit din două butoaie de tablă un fel de maşină de curăţat cartofi. Maşina funcţiona electric şi ne scăpa de corvoadă. Atunci când eram în schimbul de noapte şi rămâneam ziua în colonie să ne odihnim, cel mai greu lucru şi de nesuprtat era când ne sculau din somn şi ne obligau să curăţăm cartofi. Pierdeam aproape toată ziua cu această ocupaţie iar noaptea nu mai eram buni de muncă. Când a apărut maşina, am fost salvaţi. Am scăpat de coşmarul cartofilor.

Era în noiembrie, începuse frigul. Răcisem şi mă durea o măsea. Era o durere surdă şi enervantă. Nu-mi găseam locul. După câteva zile de suferinţă mi-am luat inima-n dinţi şi am plecat la cabinetul dentar. M-a văzut un medic şi mi-a recomandat să o extrag.

— Pe viu?

— Numai aşa.

M-am aşezat pe un scaun, a venit un deţinut care m-a ţinut de cap şi medicul cu un cleşte cam ruginit a tras de măsea şi mi-a scos-o. Am răsuflat în voie. Mi-am clătit gura cu apă sărată şi am plecat la dormitor.

A doua zi am ieşit la lucru. Căzuse brumă groasă şi deodată m-a cuprins dorul de casă şi de ai mei. Am lăsat lucrul, m-am sprijinit în lopată şi am început să privesc câmpiile veştejite, peste care vântul rostogolea ciulinii. Totul era nostalgic. Mă gândeam cu emoţie la casa părintească şi la livada care se întindea până la malul Jijiei... Mă vedeam la vârsta copilăriei când toamna târziu, după ce soarele ştergea bruma de pe cărări, o luam încet, şi singur, până în apropierea apei. Aici aşteptam ore întregi să vină stolul de sticleţi şi să se aşeze pe măcieşii de lângă gardul viu al lui madam Scriba. Când îşi făceau apariţia şi se lăsau gălăgioşi, rămâneam extaziat. Nemişcat şi fascinat priveam la acele mirifice fiinţe atât de frumos pictate în culori magice, în roşu de rubin, stropite cu galben de polen şi estompate cu violet de crepuscul. Nu pot reda clipele de feerie pe care le-am trăit pe malul Jijiei, care curgea, domol, printre sălciile desfrunzite, ducând cu ea parcă şi bucuriile copilăriei mele. Şi atunci mă rugam: Doamne, îndură-te şi scapă-mă din ghearele nelegiuite ale hoţilor şi lepădăturilor. Mă întrebam ce fac ai mei acasă, cum o fi timpul în nordul Moldovei, ce face Didina? Dacă mai trăieşte şi... iar apărea mama care îmi spunea: „Trăieşte, măi băiete şi toate trec, toate se uită".

Câmpia era neagră şi îngropată într-o pâclă tremurândă şi rece. Se apropia iarna... Fusese mai greu la Jilava şi Văcăreşti, acum eram îmbrăcat, sătul şi munceam în aer liber. Mă obişnuisem cu munca la Poarta Albă. Dar vorba proverbului: „Unde-i bine, nu-i de mine".

Într-o seară, brigadierul ne citeşte ordinul comandantului: „Pentru abateri de la disciplina în muncă deţinuţii Iancu

Benedict, Bâgu Gheorghe şi Murgoci E. de la brigada 14 sunt mutaţi disciplinar pentru o lună de zile la una din brigăzile de la kilometrul 31.

— Domnule brigadier, de când lucrez eu cu dumneavoastră, am dat dovadă măcar o singură dată de nesupunere sau de alte acte necugetate? Pentru care motiv sunt pedepsit? Am avut vreo abatere? Vă rog să mă ajutaţi.

— Măi Bâgule, n-am nici o putere. La fel s-au plâns şi Iancu şi Murgoci dar fără nici un rezultat. Degeaba.

La kilometrul 31 exista o colonie de pedeapsă, unde lucrau în aceeaşi brigadă deţinuţi politici, frontierişti şi de drept comun. Se muncea în nişte mlaştini pline de stufăriş. Prim brigadier era un pseudoinginer, pe nume Columbovici, condamnat la 10 ani temniţă grea pentru delapidare. Columbovici, dornic să se reabiliteze, nu cruţa nimic şi mai ales persecuta pe politici. Munca era deosebit de grea. Trebuia să intri în mocirlă până la genunchi, câteodată până la brâu, şi să smulgi papură, stuf, sălcii şi alte plante. Apoi se drena apa şi în cele din urmă se trecea la săparea canalului. Eu, Iancu şi Murgoci am fost repartizaţi la un vagon. Când am ajuns la parcela unde trebuia să curăţăm terenul, am găsit câţiva oameni rufoşi, uzi şi plini de noroi care săpau şi se chinuiau din greu. Noi am rămas pe loc. Nu îndrăzneam să intrăm în apă. Unul dintre ei, cu un şorţ în faţă şi pe cap cu un capişon făcut dintr-un sac, avocatul Constantinescu Păun, ne-a privit cu satisfacţie şi ne-a invitat cu ironie în glas:

— Curaj, curaj ... şi nu toţi deodată! Câte o felie, Ilie, câte o felie, Ilie

Ne-am uitat la el şi vrând-nevrând, cu frică şi cu silă am păşit în apă... Cât era de rece şi cum a mai intrat în bocanci! Când am plecat cu primul vagon, apa fleşcăia în încălţăminte şi împingea paiele afară. Ce senzaţie neplăcută! În ce glod lucram! Până unde putea merge ura şi răzbunarea! Ce greşisem?

Eram tratați mai rău decât animalele. Câte chinuri poate suporta omul!

Încărcam vagonul cu rădăcini de plante, îl împingeam cam 400 de metri, apoi îl descărcam. Brigadieri și supraveghetori cu bâte în mâini ne amenințau și ne îndemnau la treabă. Murgoci era cel mai tânăr dintre noi. Avea 17 ani și era elev la liceul „Petru și Pavel" din Ploiești. Un copil, miop, plăpând, cu ochelari, care ne ruga ca la întoarcerea spre mlaștină, să-l lăsăm să se suie în vagon, ca să se mai odihnească. Îl lăsam. Cei 400 de metri îi făceam repede la vale, adică în cinci minute. Murgoci dormea cinci minute. Când ajungeam la mlaștină, îl sculam și-l îndemnam să-și reia locul. Nu avea vlagă în el, era prăpădit de tot.

— Nu știi că suntem robi? N-ai văzut scris la poartă: „Moarte reacționarilor!?" Nu știi că unii oameni sunt mai răi ca fiarele?

Intram în apă și din nou începeam să smulgem rădăcini și să încărcăm vagonul. Aveam momente de totală rătăcire, gânduri de nimicire, de sinucidere, mai ales când îl priveam pe Murgoci. Seara ajungeam la barăci morți de oboseală, mâncam ce apucam, ne scoteam bocancii și cădeam pe paturi îmbrăcați și uzi. Dimineața când suna deșteptarea, năuci de somn și înghețați de frig, cu ochii umflați de răceală, ne încălțam cu obielele și bocancii uzi, beam cafeaua sau ceaiul, ne încolonam și așteptam la poartă ca să fim numărați. După numărare, plecam cu cântec la locul de muncă. Intram în apă și începeam să scoatem rădăcini și tot felul de bălării, umpleam vagonul și-l împingeam din greu spre locul de descărcare. Către prânz un soare palid și bolnăvicios de noiembrie îmi încălzea obrazul și-mi usca transpirația. Nu mai vorbea nimeni atunci, toți lucrau automat... se auzea numai urletul brigadierilor.

În a treia zi de muncă la kilometrul 31, primul brigadier de aici, Columbovici a întrebat dacă știe cineva dintre noi să picteze și să scrie frumos lozinci. Am ridicat eu și Iancu mîna.

Iancu era foarte talentat la scris. Ştia să scrie gotic, caligrafic, de tipar şi împletea literele cu tot felul de arabescuri, iar eu eram neîntrecut în colorat. Coloram în degradeuri sau pictam literele în culori contrastante. Mai mulţi deţinuţi i-au prezentat mostre lui Columbovici. El a fost mulţumit de felul în care am scris eu, Iancu şi Murgoci. Ne-a declarat reuşiţi şi ne-a scos din apă. Apoi ne-a dat în paza unui soldat şi, într-o baracă părăsită, Iancu cu mine şi cu Murgoci am început să scriem lozinci. „Să ne mai plângem de noroc. Scăpăm noi şi de aici, Iancule!"

Lucram încet. Câte o lozincă pe zi. Ziceam noi, muncă de artă, muncă de concepţie„...

Columbovici, pentru a se face remarcat şi pentru a fi în fruntea tuturor, hotărâse ca fiecare brigadă de sub comanda lui să intre şi să iasă din colonie cu cântec şi cu pancarde pe care erau scrise lozinci ca aceasta:

„Ana, Luca şi cu Dej au băgat spaima-n burgheji".
„Stalin şi poporul rus libertatea ne-au adus".
„Prin muncă, la reabilitare şi la libertate".
„Moarte reacţiunei şi reacţionarilor".

În câteva ore terminam o lozincă, adică norma pentru o zi, apoi ne lungeam pe câte o scândură şi mângâiaţi de soarele blând de toamnă târzie şi păziţi bine de un soldat înarmat, adormeam. Pe 5 decembrie eram cu pedeapsa terminată şi reîntorşi la brigada 14.

Când ne-au văzut fraţii de la 14 că trăiam, şi că suntem teferi s-au strâns în jurul nostru şi curioşi, au început să ne întrebe cum a fost la kilometrul 31. Nu reuşeam să răspundem la toate întrebările, dar ştiu că am fost primiţi cu multă dragoste şi căldură.

Zilele erau friguroase, căzuse un strat subţire de zăpadă şi pământul era îngheţat. Se apropia Crăciunul. Deţinuţii se agitau. Se pregăteau intens pentru sărbătorile de iarnă: îşi

spălau cămășile și hainele, își cârpeau încălțările, se tundeau, făceau baie.

Seara, în puținul timp rămas liber, învățau urături, colinde sau repetau piese de teatru. Eu, împreună cu un fotograf din București, pe nume Georgescu, am reluat o piesă de teatru pe care o mai chinuisem și pe priciurile de la Jilava: „Ursul la stabilizare" care se bucurase de mult succes acolo.

Într-o noapte a nins mult. Se așternuse un strat gros de zăpadă și se anunța un Crăciun frumos. Ne bucuram, ca și cum Crăciunul ne-ar fi adus grațieri sau cine știe ce alte favoruri. Realitatea era că încercam să mai evadăm din monotonia aceea atât de apăsătoare. Eram receptivi la cele mai neînsemnate zvonuri, așteptam știri favorabile și trăgeam nădejde de libertate.

Deși sosiseră sărbătorile de iarnă, regimul de muncă a rămas același. Așteptam în zadar eliberarea. Seara am depănat tot felul de amintiri. Târziu am adormit cu gândul acasă și la cei dragi. A doua zi, cu lada în cap și cu lopata în mână, am ieșit pe poartă cântând și ne-am îndreptat către trenul care ne-a dus la locul de muncă. La prânz am adunat vreascuri și am făcut un foc mare, în jurul căruia am luat masa. Lângă noi, lucra o brigadă de drept comun. Foarte mulți dintre ei erau dezbrăcați și descălțați. Unii aveau în picioare saboți de lemn. Și printre noi erau mulți cu fuste dar parcă erau mai îngrijiți, mai curați, mai veseli și mai comunicativi. A treia zi de Crăciun a trecut la fel de repede ca și celelalte două, lăsându-ne un gol în suflet. Acum așteptam Anul Nou. Știam că atunci nu vom fi scoși la muncă. Am început să ne pregătim pentru această sărbătoare. Fanfara, orchestra și corul exersau, unii repetau colinde, iar alții făceau repetiții în ascuns, devenind enigmatici, dându-ne de înțeles că ne vor uimi cu surprize.

În ziua de ajun ne-am întors de la muncă mai devreme, am fost numărați și am trecut la baie. Toți ne-am înghesuit să facem duș ca să nu ne prindă Anul Nou nespălați. La dușuri

era multă gălăgie. Toată lumea râdea, cânta, iar unii chiar urlau isteric. Chiar şi cei care tot timpul anului fuseseră tăcuţi, îngânduraţi şi retraşi acum deveniseră de nerecunoscut. Cântau şi ei, se schimonoseau şi-şi dădeau coate.

Pe la ora 21, a început să cânte fanfara iar mai târziu s-a auzit şi corul. Pe scena teatrului orchestra cânta melodii populare. Deţinuţii ieşiseră pe platou şi ascultau tăcuţi. La miezul nopţii comandantul ne-a urat mulţi ani, ne-a îndemnat la „muncă cinstită", apoi ne-a asigurat că guvernul şi conducerea superioară a ţării nu ne-a uitat şi că vor avea grijă de cei buni ca să fie eliberaţi cu un ceas mai devreme. Sufletele noastre s-au umplut iarăşi de speranţă şi bucurie.

După ce a vorbit comandantul am trecut la dormitoare însă nimeni nu s-a culcat. Cum să dormi în noaptea asta mare? Ne-am făcut urări, am cântat colinde şi am depănat amintiri de la sărbătorile Anului Nou din libertate, de la petrecerile familiale şi de la revelioanele sărbătorite cu colegii şi prietenii. Către ziuă ne-am urat libertate cât mai grabnică, un an mai bun şi multă sănătate. Ne-am gândit la cei de acasă şi din toată inima le-am urat în gând fericire şi noroc în viaţă şi măcar în anul în care venea să fim împreună.

Prima zi din noul an am rămas în colonie. Am primit cafeaua apoi am fost număraţi şi lăsaţi într-un program de voie. Fanfara a început să cânte, iar pentru după-amiază s-a anunţat teatru cu obiceiuri de Crăciun. Până la începerea serbării, ne-am revăzut prietenii de la alte brigăzi, le-am urat ani mulţi în libertate apoi am venit toţi la spectacol.

De mult, de mult, de când eram elev la liceu, nu mai asistasem la aşa ceva. Am revăzut obiceiurile frumoase ale românilor. Din toate răzbăteau înţelepciunea poporului nostru, bunul simţ, modestia şi ironia ţăranului nostru. Am ascultat melodii duioase, glume dar şi replici pline de umor şi de bun gust. Toate mi-au plăcut mult, însă când s-au prezentat obiceiurile din Moldova am fost impresionat până la lacrimi.

Mi-au dat lacrimile în ochi şi dorul de casă, de părinţi şi de logodnică a pus din nou stăpânire pe mine şi din nou nostalgia şi deznădejdea au început să mă apese.

Mult, mult mai târziu, când ne-am revăzut şi când mi-a devenit soţie, Didina mi-a povestit câte a îndurat la Mislea, cum stăteau toată ziua în capul oaselor într-o sală cu ciment pe jos şi fără foc şi cum i-au degerat picioarele... Anul Nou, pentru ele, a fost o noapte ca toate celelalte.

Am fost şi a doua zi lăsaţi să stăm în colonie. Fiecare brigadă a prezentat în baracă un program propriu. La noi s-a recitat şi s-a cântat. Îmi amintesc de un fost solist de la opera din Bucureşti, care a cântat foarte frumos.

„Parc-o văd aşa pe mama
Chip de sfântă într-un altar..."

iar un muncitor de la fabrica de textile din Iaşi, mic de statură şi cu glas de copil, a cântat:

„A venit aseară mama
Din sătucul de departe
Ca să-şi mai vadă feciorul..."

A fost oprit, spunându-i-se că acest cântec nu este permis, deoarece textul era al lui Vasile Militaru.

M-am prezentat şi eu cu Georgescu cu „Ursul de la stabilizare" dar n-am avut succesul de la Jilava, ba chiar am fost caraghioşi. Unii ne-au încurajat din amabilitate.

După sărbători, trişti şi cu dorul în suflete, am început munca. Aceleaşi numărători şi acelaşi transport cu trenul păzit de o gardă înarmată cu puşti mitraliere. La sfârşitul săptămânii, asistam la aceeaşi scenă de groază cu bieţii pocăiţi care se ambiţionau şi nu voiau să muncească sâmbăta. Îi legau de tractoare, îi băteau şi-i forţau să muncească ... În zadar.

Vremea trecea încet şi greu. Cel care ne mai scotea din monotonie era viscolul care se abătea câteodată cu atâta furie asupra noastră încât ne trezea la realitate. Nu mai visam... Vântul, în stepa dobrogeană, este fioros şi puternic. Urlă, fluieră cu tânguiri ca de pe altă lume şi geme sinistru încât te face să tremuri şi de groază şi de frig. Ne lipeam unul de altul, ne întorceam cu spatele către direcţia de unde bătea şi rămâneam aşa până frigul ne obliga să dăm din lopeţi pentru a ne încălzi. Când vântul şi gerul ne răpuneau, săpam în grabă o groapă în pământ în care intram câte 5—6 şi stam înghesuiţi până ne încălzeam, apoi ieşeam ca să dăm locul altora.

Luna februarie a fost mai blândă şi cu cât ne apropiam de martie zilele erau mai lungi, mai luminoase, şi soarele mai cald şi mai bun.

În ziua de 8 martie a plouat mult, mult, a plouat torenţial şi a umplut toate săpăturile noastre cu apă iar noi abia ne mişcam prin noroi. Eram uzi până la piele. La prânz s-a primit ordin să fim încolonaţi, număraţi şi să ne întoarcem în colonie.Ajunşi aici ne-am curăţat de noroi, ne-am spălat şi ne-am adunat în careu pentru o nouă nùmărătoare. Nu ieşea numărul şi se repeta pentru nu ştiu a câta oară. Obosisem stînd în noroi şi schimbând când un picior când altul. În acest timp un avocat din brigada noastră, Cioflea, originar din Tulcea, nu respecta rândul, fapt pentru care am avut impresia că din cauza lui ne tot numără.

Nervos, cum rar mi se întâmpla să fiu, îi spun:

— Stai, măi frate, în rând, ca oamenii, să terminăm odată cu calvarul acesta. Ce ai, de nu respecţi disciplina?

— Vezi-ţi măi, gură bogată, de treabă! Stai să te numere până s-or sătura caraliii. Ei au altceva mai bun de făcut?

— Eşti un caraghios, fiindcă din cauza ta stăm aşa de două ceasuri. Nu crezi că este de ajuns? Să-ţi fie ruşine!

— Vezi, că întorc lopata cu coada spre tine!

— Ce vorbeşti tataie... şi m-am repezit la el, dar nu ne-au lăsat ceilalţi să ne încăierăm. Ne-au despărţit, zicându-ne:

— Ce-aveţi, măi? Ce-aveţi? Aţi turbat? S-a aprins arpacaşul în voi? Vedeţi-vă de treabă şi staţi liniştiţi la numărătoare.

După ce s-a terminat numărătoarea ne-am întors la baracă. Eram foarte neliniştit şi indispus din cauza incidentului cu Cioflea. Mă gândeam că toţi l-au văzut că este indisciplinat dar fiecare şi-a căutat de treabă numai eu m-am găsit mai deştept. Eu m-am găsit să stric armonia şi liniştea brigăzii. De ce n-am ştiut să-mi înfrânez nervii? Eram foarte supărat şi abătut. N-am reuşit să rămân în baracă. Am plecat şi m-am plimbat pe potecile din ţarcuri. Aşa ceva nu mi se mai întâmplase. M-am gândit că poate este vreun semn...

Ploaia trecuse şi pe cerul albastru de primăvară timpurie se plimbau nori albi prevestitori de vremuri bune. Seara târziu, după ce s-a servit masa, m-am întors la dormitor sperând că toţi s-au culcat şi eu n-o să mai fiu băgat în seamă. Ajuns la baracă i-am găsit pe toţi frământându-se. Era ca într-un viespar. Brigadierul mi-a spus că ziua următoare nu voi merge la lucru.

— Doamne, da' ce s-a întâmplat? l-am întrebat.

— Nu cunosc motivul, dar acesta este ordinul comandantului.

Iancu s-a apropiat de mine şi-mi spune că şi el trebuie să rămână şi că din brigada noastră mai rămâne şi nea Nicu Stănescu. Toţi trei eram cu pedepsele terminate de mult şi am început să gândim, de data aceasta, la o adevărată libertate. Iancu mi-a mai spus că şi la brigăzile 13 şi 15 au fost opriţi toţi cei cu pedepsele terminate de o lună, de un an, doi sau chiar mai mult. În noaptea aceea, din cauza incidentului de la numărătoare şi din cauza opririi noastre în colonie, n-am reuşit să închid ochii. Nea Nicu, care la Jilava ne povestea câte un roman la două săptămâni, m-a simţit că nu dorm şi a venit la patul meu.

— Ce zici, măi Bâgule? Ce zici tu?

— Ce să zic? Cred că vom fi puşi în libertate. Cred că nu se mai repetă figura de la Valea Neagră. Dar aici te poţi aştepta la tot ce nu-ţi trece prin minte.

— Da, dar de ce am fost opriţi numai cei cu pedepse terminate? Şi aşa, întrebându-ne şi argumentând, a trecut noaptea.

Dimineaţa brigada s-a echipat, a luat cafeaua şi a plecat spre poartă. Noi am rămas în colonie. Era în ziua de 9 martie. În această zi în calendarul ortodox se pomenesc cei 40 de mucenici iar în popor se spune că se întorc păsările migratoare. Se întorc berzele.

Era o zi umedă şi ceţoasă. Pe la ora 8 ne-au adunat pe platou. Eram peste 200 de oameni care am fost împărţiţi în două brigăzi de lucru şi repartizaţi la un loc de muncă foarte aproape de colonie. Aici am săpat şi am cărat cu roaba. Nu ne mai venea să lucrăm. Eram curioşi să aflăm ce se întâmplă.

Pe la ora 10 a sosit un căpitan de securitate, care a făcut apelul nominal, apoi ne-a ordonat să muncim înainte până se reîntoarce el. A plecat cu garda şi astfel ne-am văzut după atâta timp, nepăziţi... Trăiască libertatea! şi am început să aruncăm cu căciulile în sus. Căpitanul s-a întors imediat, ne-a încolonat şi ne-a condus la biroul său. Aici ne-a ordonat să facem linişte şi ne-a spus:

— De astăzi înainte sunteţi liberi! Mergeţi la familiile voastre şi să vă încadraţi în munca de construire a socialismului. Să ştiţi să vă ţineţi gura! Nici o vorbă, nici un comentariu despre securitate, puşcărie sau coloniile de muncă! Dacă vă întreabă cineva unde aţi fost, spuneţi c-aţi fost la moară, moara era stricată, nu mergea şi că astfel aţi zăbovit pe acolo mai mult timp. Aţi înţeles? În detenţie aţi avut ocazia să vă convingeţi de realitate, de principiile umane comuniste, aţi avut ocazia să cunoaşteţi ce înseamnă capitalism, concepţia retrogradă bazată pe exploatarea omului de către om şi cine

sunt adevăraţii duşmani ai poporului. Voi aţi fost consideraţi duşmani, datorită concepţiei şi faptelor voastre şi în consecinţă aţi fost trataţi ca duşmani ai clasei muncitoare — ca paraziţi. De astăzi înainte, vă rog să fiţi prieteni ai poporului care trudeşte, prieteni ai securităţii care apără democraţia şi cuceririle ei, să fiţi informatori fideli şi devotaţi ai acestei instituţii. Vedeţi cum vorbiţi şi cu cine vorbiţi! Gura şi la „muncă cinstită" pentru progres şi bunăstare. Nu doresc să ne mai întâlnim în împrejurări asemănătoare! Majoritatea sunteţi intelectuali, aşa că terminaţi cu ideile retrograde, murdare, urâte şi revanşarde! Să fiţi exemplu de muncă! Şi acum veniţi să vă dau biletele de eliberare.

Am fost scoşi pe poartă şi eliberaţi fără a mai avea posibilitatea să ne luăm rămas bun de la cei care rămăseseră. Poate a fost mai bine, pentru că le cream o zi de suferinţă.

Buimaci, am plecat în grup spre gară. Nu vorbeam, eram disciplinaţi, nedumeriţi, neadaptaţi la noua situaţie, eram serioşi şi caraghios îmbrăcaţi. Majoritatea a luat trenul spre Bucureşti.

În tren m-am întâlnit cu un fost coleg de liceu, ing.Amariţei care s-a uitat întrebător la mine, mi-a dat veşti de la ai mei, din Dorohoi şi mi-a dat 50 de lei.

Ajunşi în Gara de Nord ne-am adunat într-un colţ şi cum eram obişnuiţi să dormim pe jos, ne-am culcat. A doua zi ne-am despărţit hotărâţi să ne scriem şi să ţinem legătura. Ultimul pe care l-am părăsit a fost bunul meu prieten Iancu Benedict care a plecat spre Craiova.

*

* *

Psihologi şi sociologi de renume, observatori subtili şi talentaţi, înzestraţi cu o minte sănătoasă şi ochi pătrunzători afirmă că suferinţa îl face pe om meschin, egoist, zgârcit, bănuitor, exigent, irascibil şi ireverenţios, ursuz, greoi şi imposibil. Nu este adevărat. Din cele relatate până aici se poate

deduce uşor că suferinţa oţeleşte caracterele şi le purifică, le măreşte sensibilitatea şi umple sufletele de bunătate şi încredere. Suferinţa te îndeamnă la cugetare profundă, la toleranţă şi compătimire, la compasiune şi iertare...

*

* *

Nu voi uita niciodată nenorocirile pe care mi le-a pricinuit mie, familiei mele şi întregului meu neam, urgia comunistă, ciuma roşie, care s-a întins ca o boală necruţătoare şi peste sfintele plaiuri româneşti.

Nu, nu voi uita nici eu, nici copiii, nici copiii copiilor mei că ţara asta minunată a trăit peste 45 de ani în infernul comunist, poporul român fiind exterminat fizic şi moral.

Această crimă, patronată şi săvârşită de către Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu, încurajaţi, susţinuţi şi ajutaţi de o haită de criminali, a însemnat pierderea a peste un milion de vieţi omeneşti.

*

* *

La scurt timp după ce am fost eliberat din puşcărie, mi-a fost dat să mai asist la o tragedie care s-a sfârşit cu executarea de către securitate a nouă tineri.

Era toamna anului 1953. Lucram ca geolog la şantierul Iacobeni—Vatra Dornei şi cercetam minereurile sărace de fier de la Iacobeni şi Cîrlibaba precum şi pe cele din Călimani. Eram îndrumat şi ajutat pentru Iacobeni—Cîrlibaba de regretatul profesor Gh.Mastacan.

Pe vremea aceea eram atât de timorat şi de înfricoşat, încât mă temeam şi de umbra mea. Îmi amintesc că-mi era frică să scriu de exemplu: „Raport asupra lucrărilor de explorare geologică din muntele Negoiul Românesc" —, considerând că scriind „românesc" pot fi acuzat din nou de naţionalism.

Lucram departe de familie, în locuri izolate şi ne adăposteam prin barăci sau stâne. De la sediul şantierului până la

punctele de lucru aprovizionarea se făcea cu mijloace hipo. În Negoiu, eu, maistrul miner, artificierul şi vreo şase mineri ne-am găsit adăpost la o stână părăsită care era birou, bucătărie şi dormitor.

Pentru a ajunge la zona pe care o cercetam nu exista nici un mijloc de transport. Trebuia deci să mergem pe jos cu rucsacul în spate. Plecam din Dorna dimineaţa pe la ora 4 şi mergeam pe cărări noroioase numai la deal şi numai prin pădure până pe la ora 13,00 când poposeam într-un loc potrivit unde mâncam şi ne odihneam, apoi o luam iar la deal şi numai prin păduri virgine şi pustii. Abia când se înnopta ajungeam la stâna ospitalieră de pe Negoiul Românesc unde, pe nişte paturi improvizate cu saltele umplute cu paie cădeam frânţi de oboseală. Atâta timp cât am lucrat în Călimani nu m-am încălzit niciodată. Stâna se găsea la altitudine mare, în zona Jnepăniş, unde verile sunt efemere şi reci iar iernile lungi, geroase şi cu zăpezi abundente.

Cu minerii mă înţelegeam foarte bine iar rezultatele cercetărilor, care la început ne entuziasmaseră, acum demonstrau că minereul era de proastă calitate, practic inutilizabil.

Pe la începutul lunii septembrie, pe la orele 6—7 seara, după ce se întunecase de-a binelea, stăteam toţi lângă foc şi pregăteam sărbuşca, adică cartofi fierţi în zer, când au început câinii să latre. Am crezut iniţial că sunt oameni de-ai noştri dar ne-a contrariat zbuciumul câinilor care se luptau cu cineva care venea spre noi. Într-adevăr, în uşă a apărut un străin, un tânăr chipeş, cu o armă în mână care ne-a ordonat:

— În numele securităţii, toată lumea cu faţa la pământ!! Culcaţi pe burtă!!

Toţi am executat ordinul cu excepţia maistrului miner Isopescu Adam care a încercat un dialog cu necunoscutul, spunându-i că el cunoaşte securitatea, că este membru de partid şi că răspunde de activitatea minieră din Călimani. Tânărul nu l-a ascultat şi enervat îi strigă să se culce la pământ trăgând un

foc de armă pe deasupra capului, încât bietul maistru speriat şi cuprins de groază s-a trântit la pământ. Tânărul ne-a întrebat de unde suntem, ce meserie avem, cum de-am ajuns în locurile acestea atât de pustii. Şi-a aprins o ţigară şi a pus arma pe sobă. Şeful lui a observat şi l-a dojenit aspru:

— Ia arma-n mână! Ia-ţi arma de pe sobă! Nu-ţi este frică că vreun membru de partid ca Isopescu poate să o ia şi să te achite??! Imediat tânărul a luat puşca şi ne-a spus:

— Toţi să puneţi şubele, topoarele şi joagărele lângă uşă! De asemenea să predaţi toate păturile şi dinamita.

Ciobanilor le-a ordonat să aducă brânza. Apoi a ieşit afară şi s-a lipit de fereastră, unde mai era un camarad de-al său. Noi ne-am ridicat şi am început să aranjăm lângă uşă tot ce ne ceruse. Atunci am observat că stâna era înconjurată de noii veniţi şi că aveau şi câţiva măgari. Tânărul a intrat din nou în stână şi curios a început să caute prin bagajele noastre. A găsit, într-un rucsac, un carnet de UTC pe numele lui Lavric Vasile.

— Cine este Lavric?

— Nu este aici, este plecat în concediu la Rădăuţi, răspunse Iacob Vasile, un miner. Am confirmat şi noi cele spuse de Iacob şi până la urmă l-am convins şi ne-a lăsat în pace.

Ne-au luat toate păturile, joagăre, topoare, o parte din bocanci şi şube, 90 de kg de dinamită şi 80 kg de brânză. Le-au pus pe măgari, ne-au mulţumit, ne-au urat multă sănătate şi au plecat spre Pietrosul Călimani, spre inima pustiului.

Am stat aşa, muţi şi dezbrăcaţi, până s-a luminat de ziuă când artificierul Voropciuc Alexandru a rupt tăcerea:

— Să mergem în sat la Gura Haitii că aici nu mai avem la ce sta. Haideţi!

Am luat-o în fugă, la vale, înnebuniţi. Ajunşi în sat am povestit ce se întâmplase. Imediat a aflat şi a venit miliţia din Gura Haitii. Apoi au apărut miliţia şi securitatea din Vatra Dornei iar pe la ora prânzului a venit securitatea din Suceava.

Până seara ne-au tot întrebat cum a decurs întâlnirea noastră cu partizanii insistând asupra faptului dacă n-am recunoscut pe vreunul.

Când s-a înserat, comandantul securităţii din Suceava, Popic, după ce în şoaptă s-a consultat cu alţi responsabili, a dat ordin întregului grup de miliţieni şi securişti:

— Mergem la faţa locului! Cu noi mai merg Isopescu Adam, Bâgu Gheorghe, Popa Gheorghe.

Isopescu a început să argumenteze şi să se jelească că nu poate să meargă că-i bătrân, că i-au luat două perechi de bocanci cu două rânduri de tălpi, că are 6 copii... Între timp eu mă tot gândeam: „Dacă nu merg îşi vor imagina că-i cunosc, că am legături cu ei, aşa că merg oriunde mă vor duce". De asemenea şi Popa a acceptat să urce. A început să plouă mărunt şi noi eram foarte sumar îmbrăcaţi. Am plecat fără să scoatem un cuvânt. Mergeam într-o grupă de miliţieni îmbrăcaţi în militar însoţiţi de securişti îmbrăcaţi în civil şi înarmaţi cu pistoale automate. După vreo 15 km de urcuş, pe întuneric şi burniţă, când am ajuns la Stânca Pinului, am fost somaţi, cu urlete de junglă:

— Staţi! Staţi! şi-au început să se tragă focuri de armă. Miliţianul care era alături de mine s-a izbit de rădăcina unui brad, a scos încărcătorul din cizmă şi a încercat să tragă. Dar necaz! Pistolul s-a înfundat şi nu a luat foc. A sărit, s-a trântit pe burtă şi a dispărut în întuneric. S-a produs panică. Ne-am pierdut unii de alţii prin bezna nopţii şi desişul pădurii. Eu am rămas culcat acolo unde mă lăsase miliţianul. După o vreme mi-am pierdut răbdarea aşteptând şi am început să mă târăsc pe burtă, să-mi caut grupul cu care am urcat. M-am târât vreo 5 km (atât am apreciat a doua zi) dar nu l-am găsit. Deodată mi-am amintit că făcând prospecţiuni pe masivul Căliman, zilnic vedeam vite rupte de urşi. Odată apărut ursul în minte, m-a cuprins o frică de moarte.

Împuşcăturile se auzeau departe, departe şi ziceam eu că dacă am scăpat de puşcă, voi muri mâncat de urs.

Îngrozit, am reuşit să mă caţăr într-un brad, unde am stat toată noaptea. A fost o noapte de smoală, o noapte de teroare şi spaimă, cu burniţă rece care mă pătrunsese până la os.

Când s-a luminat de ziuă, am coborât din brad şi am luat-o pe un pârâu la vale, convins că acesta trebuie să se verse în Neagra de unde speram să mă descurc. N-am mers nici 2 km că am fost descoperit şi recunoscut de nişte securişti care m-au luat şi m-au condus la un cort unde m-au servit cu lapte fierbinte, mi-au făcut o frecţie apoi m-au culcat pe o saltea pneumatică acoperindu-mă cu o pătură. Am adormit pe loc. Am dormit până seara. Când m-am trezit şi am ieşit afară din cort, se înseninase, se încălzise şi era un amurg splendid de toamnă în munţi. Atunci m-am văzut: aveam pantalonii rupţi, cămaşa şi haina spintecate, eram nebărbierit dar bucuros că am scăpat cu viaţă. M-am hotărât pe loc să plec la casa mea unde mă aşteptau soţia şi copilul. Am luat-o la fugă la vale până la Vatra Dornei vreo 20 de km. Ajuns în gară, am luat primul mărfar ce se îndrepta spre Iacobeni. Când am intrat în casă, soţia era cu fetiţa în braţe.

S-a speriat văzându-mă în ce hal arătam, iar după ce i-am povestit tot ceea ce am păţit m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să nu mă mai duc în Călimani.

— O să trăim cum o da Dumnezeu, numai nu ne mai lăsa singure. Uite fetiţa, cum te urmăreşte cu privirea!

După aproape un an de la cele întâmplate, la o şedinţă de analiză a muncii, m-am întâlnit cu Carcea Petru, vicepreşedintele sfatului regional Suceava, răspunzător şi de lucrările geologice din Călimani şi care fusese în grupul care a urcat la Stînca Pinului pentru a-i prinde pe partizani. Când a rămas singur l-am întrebat:

— Ce mai ştiţi de cei care ne-au atacat în Călimani?

— A... erau nişte ofiţeri dezertori din armată. Au fost prinşi şi toţi 9 executaţi fără nici o formalitate, adică fără proces. Tovarăşul comandant al securităţii, Popic, ne-a spus că a curăţat pădurile sucevene de bandiţi.

În sine mi-am zis: „Să-i răsplătească Dumnezeu după fapte pe toţi aceia care şi-au bătut joc de neamul nostru atât de încercat".

Explorările geologice din Călimani s-au suspendat după această crimă timp de 10 ani!

LISTA FOŞTILOR ELEVI AI LICEELOR DIN DOROHOI, ARESTAŢI ŞI CONDAMNAŢI CA ANTICOMUNIŞTI*

Abăcioae Leon — student — executat
Ailoaie Constantin — elev
Airinei Remus — student
Airinei Rodica — studentă
Alexandrescu Dumitru — student — a murit nebun în urma torturilor la reeducare
Andrieş Ştefan — student
Balanişcu Ion — student — mort în timpul torturilor la reeducare
Bâgu Gheorghe — student
Bobu Ion — student — a murit nebun în urma torturilor la reeducare
Brahonschi Constantin — inginer
Dorohonceanu Constantin — comisar în poliţie
Feodoriu Adrian — student
Formagiu Mihai — student — s-a sinucis la reeducare

*Numele şi ocupaţia sunt cele din momentul arestării.

Iliescu Constantin — student
Maxim Constantin— elev
Maxim Ioan — ofiţer artilerie
Maxim Vasile — student
Midoschi Gheorghe — ofiţer aviaţie
Mocaschi Ştefan — student
Moraschi Felicia — studentă
Moruzi Alexandru — student
Mucea Harieta — elevă
Mucea Mircea — student
Munteanu Eugen — mort în urma torturilor la reeducare
Popuşoi Didina — studentă
Popescu Maria — studentă
Praizner Mircea — elev
Sandovici Nicolae — student — mort în timpul anchetei
Sapariuc Mihai — student
Scutaru Ion — student
Scutaru Mihai — student
Starovici Ion — student — executat
Sudor Constantin — elev
Şoltuz Laurenţiu — student mort nebun din cauza torturilor
Ştefan Alexandru — elev mort în închisoare
Tudose Gheorghe — elev
Tudose Petre — inginer

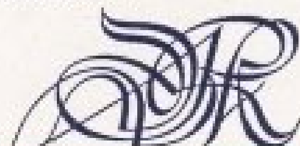
CUPRINS

Volumul de față constituie încă o mărturie care vine să întregească imaginea unei lumi de foarte puțini cunoscută: închisorile comuniste.

Gh. Bâgu povestește, cu curaj, despre calvarul pe care l-a îndurat în aceste închisori: la Văcărești, la Jilava, Pitești și Canal, evocă figurile unor personalități pe care le-a întîlnit și cunoscut în perioada de detenție: prof.I. Petrovici, prof.Motaș, prof. Dincu, generalul Mociulschi, actorul Șeptilici ș.a. Dar și pe unii dintre susținătorii „reeducării" de la Pitești, cum ar fi Al. Dumitrescu sau torționarul Eugen Țurcanu.

Zguduitoare sînt confesiunile referitoare la viața deținuților de la Cernavodă, Peninsula, Valea Neagră, Poarta Albă sau de la colonia de pedeapsă de la km 31.

Gh. Bâgu se numără printre supraviețuitorii care au stat în aceeași celulă cu Țurcanu și printre puținii care au fost martori dintru început la așa-zisa Reeducare.

ISBN 973-31-0522-8

Lei 1500

EDITURA TEHNICA